

1951

η φύση

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 136-7

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2012

η φύση

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 136-137
ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΜΑΪΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2012

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα
Τηλ.: 210-3224944, 210-3314563, FAX: 210-3225285
E-mail: info@eepf.gr - Ιστοθέση: www.eepf.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Πρόεδρος: **Νίκος Πέτρου**

Αντιπρόεδρος: **Ντόναλντ Μάθιους**

Γεν. Γραμματέας: **Λεωνίδας Κόλλας**

Αναπλ. Γεν. Γραμματέας: **Αλέξια Νικηφοράκη**

Ταμίας: **Σπύρος Μπισακούλης**

Έφορος Εκδηλώσεων: **Γιώργος Χατζηναντιώου**

Μέλη: **Διονυσία Παπαδοπούλου, Γιώργος Πολίτης,**

Σταμάτης Σκαμπαρδώνης, Φοίβος Τσαραβόπουλος

Αναπληρωματικά μέλη: **Σμαράγδα Αδαμαντιάδου,**

Κυριάκος Γεωργίου

Επίτιμος πρόεδρος: **Γιώργος Σφήκας**

Επίτιμο μέλος: **Τίμος Χαραλαμπόπουλος**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Νίκος Πέτρου, Λεωνίδας Κόλλας,

Ντόναλντ Μάθιους, Γιώργος Πολίτης,

Μαρία Ρουσομουστακάκη.

Εκδότης - Υπεύθυνος ύλης

Νίκος Πέτρου, Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

Τα ενυπόγραφα άρθρα αντιπροσωπεύουν

τις απόψεις των συγγραφέων

και όχι αναγκαστικά της Εταιρίας.

Επιμέλεια έκδοσης: **Νίκος Πέτρου**

Σελιδοποίηση - επιμέλεια εκτύπωσης

Άρης Βιδάλης

Τυπογραφείο: **ΦΩΤΟΛΙΟ & ΤΥΡΙCON A.E.**

Τμή Τεύχους 4 ΕΥΡΩ

Στα μέλη διανέμεται δωρεάν.

ΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα 20 χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και το Δίκτυο «Natura 2000» στην Ελλάδα . . . . . Ν. Πέτρου	3
Χαιρετισμός από τον καθηγητή Γρηγόρη Τσάλτα.	5
Χαιρετισμός από τον Αντώνη Καϊλή	7
Η Οδηγία των Οικοτόπων 20 χρόνια μετά – προοπτικές . . . . . Φ. Παπούλιας	9
Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και η νομοθεσία ενσωμάτωσης και εφαρμογής της στην Ελλάδα. . . . . Γ.Ι. Πολίτης	13
Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ στο Συμβούλιο της Επικρατείας: Ερμηνευτικές προκλήσεις και ζητήματα στάθμισης . . . . . Κ. Μενουδάκος	18
Η δημιουργία του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή και προοπτικές. . . Ελ. Τρύφων	23
Η πορεία υλοποίησης του Δικτύου Natura 2000 στην Κύπρο . . . . . Κυρ. Γεωργίου	27
Επιστημονικά ζητήματα και προβλήματα εφαρμογής στο πεδίο της Οδηγίας 92/43 . . . . . Α. Λεγάκης	31
Η προστασία του περιβάλλοντος στην Ευρώπη της οικονομικής κρίσης . . . . . Δ. Καραβέλλας	34
Προεδρικό Διάταγμα για τους μικρούς νησιωτικούς υγροτόπους της Ελλάδας: ένα θεσμικό εργαλείο για την προστασία τους . . . . . Κ. Παραγκαμιάν	38
Δυναμιστές συνεχίζουν την καταστροφή στις Νότιες Κυκλάδες . . . . . ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ	42
Νέος θάνατος Μεσογειακής Φώκιας στη Σάμο . . . . . ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ	43
Η Γ.Σ. 2012 του FEE στην Ιρλανδία . . . . . Λ. Κόλλας	44
Τα άγρια ζώα κινδυνεύουν στους ζωολογικούς κήπους. . . . . ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ	45
Νέα της ελληνικής χλωρίδας	46
Νέα της ΕΕΠΦ	50
Βιβλιοπωλείο της ΕΕΠΦ	51
«Γαλάζιες Σημαίες» . . . . . Σ.Χατζησκάκης, Λ. Κόλλας	52
The Green Key. . . . . Δ. Παπαδοπούλου	55
«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν» Μ. Ρουσομουστακάκη	56
«Πράσινες Γωνιές» . . . . . Β. Βάλλα, Ι. Λιάτσου	58
«Νέοι Δημοσιογράφοι»	59
«Οικολογικά Σχολεία»	60
«Μαθαίνω για τα Δάση»	61
Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών	62
Εγγραφές μελών - Δωρεές	63

Εξώφυλλο: Θηλυκός ιππόκαμπος *Hippocampus guttulatus* στον κλασικό του βιότοπο, ανάμεσα σε φύλλα Ποσειδωνίας, στον Κορινθιακό κόλπο. Φωτ. Γιάννης Ίσαρης

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει ως αποστολή της να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί, τόσο τους Έλληνες, όσο και αυτούς που αγαπούν την Ελλάδα, για την φυσική κληρονομιά της χώρας μας και να δραστηριοποιείται για την προστασία της.

Γαλαζοπαπαδίτσα στις κερασιές της Σκαλιωτής, Δράμα

Τα 20 χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και το Δίκτυο «Natura 2000» στην Ελλάδα: Αποτίμηση, αξιολόγηση και προοπτικές

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας, στην οποία συνήθως αναφερόμαστε ως Οδηγία των Οικοτόπων, ή ακόμα και ως Οδηγία Natura, έκλεισε φέτος τα 20 της χρόνια μια και η υπογραφή της έγινε στις 29 Μαΐου του 1992.

Η Οδηγία αυτή είναι ένα από τα κυριότερα όργανα άσκησης περιβαλλοντικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κινείται προς την κατεύθυνση της ολοκληρωμένης διαχείρισης του φυσικού περιβάλλοντος και όχι της εστιασμένης προστασίας κάποιου είδους ή κάποιου ενδιαιτήματος. Οι βασικές αρχές της είναι δύο:

- Η πρώτη είναι ότι κανένα είδος δεν μπορεί να επιβιώσει ανεξάρτητα από το ενδιαιτήματός του. Άρα, λοιπόν, δεν μπορούμε να περιοριστούμε μόνο σε προστασία κάποιων ειδών ή περιοχών ενώ απομονωμένες «νησίδες» φυσικών και αδιατάρακτων ενδιαιτημάτων δεν μπορούν να επιβιώσουν μέσα σε ένα ωκεανό ανθρωπογενών πιέσεων και δραστηριοτήτων, αν δεν υπάρχει δυνατότητα διασποράς και μετακίνησης της άγριας ζωής.

- Η δεύτερη –ίσως και πιο σημαντική– αρχή είναι ότι ο άνθρωπος δεν είναι ξεκομμένος από το φυσικό περιβάλλον του. Η Οδηγία δεν θέλει τον άνθρωπο και τις παραγωγικές δραστηριότητες έξω από την φύση, αλλά, αντίθετα με το ότι πιστεύουν οι περισσότεροι, θεωρεί ότι θα πρέπει να είναι κομμάτι της φύσης. Οι παραγωγικές δραστηριότητες θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένες στις φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες της κάθε περιοχής, θα πρέπει όμως να ασκούνται με βιώσιμο τρόπο.

Ο στόχος της Οδηγίας αυτής, σε συνδυασμό με την Οδηγία 79/409 για τα Άγρια Πουλιά, ήταν η δημιουργία ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών που θα εκτείνεται και θα δημιουργεί αυτές τις προϋποθέσεις για ολοκληρωμένη διαχείριση σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό έχει επιτευχθεί, σε μεγάλο βαθμό, με τη δημιουργία του γνωστού σε όλους Δικτύου Natura 2000, που αριθμεί πλέον περίπου 26.000 προστατευόμενες περιοχές στις 27 χώρες, με συνολική έκταση που φτάνει περίπου το 18% του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην Ελλάδα έχουμε 419 περιοχές που καλύπτουν περίπου το 27% της χερσαίας έκτασης της χώρας μας. Η δημιουργία του Δικτύου έχει προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στην προστασία της ελληνικής φύσης, καθώς έχει δημιουργήσει το απαραίτητο νομικό υπόβαθρο για την προστασία πολλών περιοχών, έχει εμποδίσει την καταστροφή αναγκασιότατων ενδιαιτημάτων και έχει, εν μέρει, επιβάλει βιώσιμες πρακτικές.

Παρά όλα αυτά στη χώρα μας –αλλά και στην Ευρώπη– παρατηρούνται ακόμα κάποια προβλήματα. Παρά τα 20 χρόνια, η εφαρμογή της Οδηγίας δεν είναι πλήρης, και το Δίκτυο δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί. Η ανάγκη προσαρμογής στην Οδηγία δημιούργησε μεγάλες προκλήσεις και ανάγκασε τη ελληνική Διοίκηση να κατευθυν-

θεί σε καινούριους δρόμους και να πάρει καθοριστικές αποφάσεις. Παρ' όλα αυτά, ένα μεγάλο μέρος των περιοχών –σχεδόν τα 2/3 τους– καλύπτεται σήμερα από ασαφές καθεστώς προστασίας, με μάλλον οριζόντιες ρυθμίσεις. Αυτό το ασαφές καθεστώς δημιουργεί συχνά συγκρούσεις, ιδιαίτερα στις μέρες μας όπου τίθενται πολύ έντονα τα θέματα της ανάπτυξης και της συμβατότητας παραγωγικών δραστηριοτήτων με την προστασία των περιοχών. Επίσης, εκτός από την υστέρηση στους στόχους, υπάρχει και οπισθοδρόμηση σε κάποιες από τις περιοχές. Συγκεκριμένα, υπάρχουν σήμερα τόποι του δικτύου οι οποίοι έχουν χάσει, ή κινδυνεύουν να χάσουν, τα είδη βάσει των οποίων είχαν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενοι.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η ενημέρωση του κοινού. Κυκλοφορώντας και συζητώντας στην ύπαιθρο διαπιστώνω, σχεδόν παντού, ότι ο κόσμος φοβάται την Οδηγία και το δίκτυο Natura 2000, καθώς νομίζει ότι φέρνει μόνο απαγορεύσεις και δεν επιτρέπει καμία δραστηριότητα. Ο φόβος αυτός είναι αβάσιμος, προέρχεται από φήμες και μεταφορά ανακριβών στοιχείων και δείχνει σαφώς ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα ενημέρωσης.

Τέλος, ανακύπτουν πλέον σημαντικά ερωτήματα για τη συνέχιση της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος στις κρίσιμες συγκυρίες που ζούμε τώρα και στο σκηνικό που δημιουργεί η παρατεταμένη οικονομική κρίση. Για παράδειγμα, μια από τις κύριες ανάγκες για την αποτελεσματική προστασία των περιοχών Natura είναι η παροχή ουσιαστικών αρμοδιοτήτων στους Φορείς Διαχείρισης και η αποτελεσματική υποστήριξη και χρηματοδότησή τους. Και όμως, υπό την πίεση των συνθηκών, η Διοίκηση επαναφέρει το θέμα της συγχώνευσης ή/και κατάργησης των Φορέων για εξοικονόμηση πόρων, αδιαφορώντας για τα πιθανά αποτελέσματα στη φύση.

Όπως γνωρίζετε, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης έχει μακρόχρονη ενασχόληση με το θέμα των προστατευόμενων περιοχών. Τόσο παλιότερα, όταν πρωτοστατούσε σ' αυτές τις προσπάθειες με τον αείμνηστο Βύρωνα Αντίπα, όσο και πιο πρόσφατα. Ανάμεσα στις πιο πρόσφατες δράσεις, ενδεικτικά αναφέρω την έκδοση, το 2004, ενός βιβλίου σε συνεργασία με το ΥΠΕΧΩΔΕ για τις, τότε, 262 προστατευόμενες περιοχές του Δικτύου Natura 2000, και το μεγάλο τριήμερο συνέδριο το 2009, με τίτλο «Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία» στο οποίο δόθηκε βήμα κυρίως στην πανεπιστημιακή κοινότητα και στις μη κυβερνητικές οργανώσεις για να αναπτύξουν τις πιο πρόσφατες απόψεις γι' αυτό το θέμα.

Έτσι, αποφασίσαμε να γιορτάσουμε τα εικοστά γενέθλια της Οδηγίας με μια ημερίδα που οργανώθηκε στις 29 Μαΐου, στο κτίριο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ο τίτλος της ήταν «**Τα 20 Χρόνια της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ και το Δίκτυο «Natura 2000» στην Ελλάδα: Αποτίμηση, Αξιολόγηση και Προοπτικές**» και ο στόχος της, εκτός από την ιστορική αναδρομή, να παρουσιαστούν τα σημερινά δεδομένα και, ενδεχομένως, να δοθούν κάποιες απαντήσεις στους προβληματισμούς που έχουν προκύψει.

Την ημερίδα άνοιξε με χαιρετισμό του ο υπηρεσιακός Υπουργός Περιβάλλοντος, καθηγητής Γρηγόρης Τσάλτας, και την παρακολούθησε επιλεγμένο κοινό, αποτελούμενο από προέδρους Φορέων Διαχείρισης, πανεπιστημιακούς, εκπρόσωπο του Συμβουλίου Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΣΕΒ, στελέχη του ΥΠΕΚΑ, στελέχη ΜΚΟ, και δημοσιογράφους. Μετά το πέρας των εισηγήσεων ακολούθησε μακρά και γόνιμη συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων.

Θερμές ευχαριστίες εκ μέρους της ΕΕΠΦ στην Ελληνική Τράπεζα που στήριξε με την ευγενική της χορηγία την εκδήλωση, και στους Γιώργο Πολίτη και Αλέξια Νικηφοράκη, στη σκληρή δουλειά των οποίων οφείλεται η μεγάλη επιτυχία της ημερίδας.

Νίκος Πέτρου

Ανθισμένα κρίνα (*Lillium calchedonicum*) στην Οίτη

Χαϊκιδική

Χαιρετισμός από τον καθηγητή Γρηγόρη Τσάλτα*

υπηρεσιακό υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής

Κυρίες και κύριοι, καλημέρα σας. Με μεγάλη μου χαρά βρίσκομαι ανάμεσα στα στελέχη και τους αγαπητούς φίλους της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης, η οποία έχει μία μακρά και πάρα-πάρα πολύ γόνιμη δράση. Έχει ξεπεράσει τα 60 χρόνια φέτος.

Η Εταιρία κάνει ένα πραγματικά γόνιμο έργο τόσα χρόνια, και μάλιστα χρόνια δύσκολα. Όταν ξεκίνησε, από την εποχή του Αντίπα, τα χρόνια ήταν δύσκολα για να σταθεί ένας μη κυβερνητικός οργανισμός που στηρίζεται στην πρωτοβουλία των πολιτών και η δράση του αφορά περισσότερο στην προστασία του περιβάλλοντος. Κυρίως, γιατί εκείνη την εποχή δεν υπήρχε και τόσο μεγάλη –τουλάχιστον εμφανής– ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος. Όπως, όμως, τα πράγματα εξελίχθηκαν στη συνέχεια, είμαστε σήμερα σε ακόμα πιο δύσκολη θέση. Όμως το έργο που γίνεται δείχνει πραγματικά την ευαισθησία κάποιων ανθρώπων σχετικά με την φύση.

Συνήθως λέμε ότι η φύση είναι το σπίτι του ανθρώπου. Εγώ διαφωνώ. Δεν είναι η φύση το σπίτι του ανθρώπου. Γιατί εάν είναι το σπίτι του, είναι πολύ εύκολο και να το καταστρέψει, και να το

κλείσει και να το κάνει οτιδήποτε. Ο άνθρωπος πρέπει να συνειδητοποιήσει πως είναι μέρος της φύσης. Είναι η ίδια η φύση. Και οτιδήποτε προκαλεί κατά της φύσης το προκαλεί κατά του ίδιου του εαυτού του. Επομένως, τα πράγματα εμφανίζονται κάπου εντελώς διαφορετικά από αυτά που πιστεύαμε στο παρελθόν.

Η σημερινή ημερίδα, για την οποία εύχομαι πραγματικά κάθε καλή επιτυχία, αφορά στην Οδηγία Natura, που φέτος κλείνουν 20 χρόνια από την υπογραφή της. Για τη χώρα μας έχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία. Σηματοδοτεί, μάλιστα, και η 20χρονη πορεία της Οδηγίας αυτής και την 20χρονη πορεία των αποτελεσμάτων του Rio. Φέτος έχουμε το περιβόητο Rio+20. Θα πάμε ξανά εκεί που ξεκινήσαμε το 1992 για να δούμε τα αποτελέσματα. Δεν θεωρώ ότι τα αποτελέσματα αυτά θα είναι πάρα πολύ σημαντικά. Σε καμία περίπτωση, δεν θα είναι τόσο σημαντικά όσο το 1992.

Εκείνο που χάσαμε στο δρόμο από το '92 μέχρι σήμερα είναι η έννοια της αειφορίας. Θα μου επιτρέψετε να πω –επειδή όλα αυτά τα θέματα τα διδάσκω ως πανεπιστημιακός καθηγητής και είμαι από το πρωί μέχρι το βράδυ πολύ κοντά τους– ότι το ζήτημα αυτό είναι πραγματικά πάρα πολύ μεγάλο. Η έννοια της αειφορίας για πρώτη φορά το 1992 ανέδειξε σε απόλυτα ισότιμη βάση την έννοια της περιβαλλοντικής προστασίας με την οι-

* Ο Γρηγόρης Τσάλτας είναι πρύτανης του Παντείου Πανεπιστημίου και πρόεδρος του Τμήματος Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών, διευθυντής του Ευρωπαϊκού Κέντρου Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης (Ε.Κε.Π.Ε.Κ.) και κάτοχος της ευρωπαϊκής έδρας Jean Monnet.

Τρανόσαυρα (*Lacerta trilineata*), Σάμος

Φωτ: Νίκος Πέτρου

του ανθρώπου και οδήγησε, σε σύντομο χρονικό διάστημα, σε όχι ουσιαστική προστασία μέσα από την καταλυτική παρέμβαση του ανθρώπου, αλλά ενδεχομένως και σε καταστροφή. Ίσως, δηλαδή, να χρειαστεί όλα αυτά τα πράγματα να τα επανεξετάσουμε. Και σε επίπεδο φιλοσοφικό. Να επανεξετάσουμε αυτό το οποίο απορρέει από την πολιτική η οποία έχει αποφασιστεί, τουλάχιστον από το 1992 μέχρι και σήμερα. Αλλά και να επανεξετάσουμε την ουσία – πώς, δηλαδή, καλύτερα μπορούμε να συμβιώσουμε με το περιβάλλον μας.

Θεωρώ, λοιπόν, ότι –θα μου επιτρέψετε να πω επειδή έχω πάρα πολύ καλές και φιλικές σχέσεις με όλα τα μέλη της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης και επειδή οι προσπάθειες εκ μέρους του σημερινού διοικητικού σας οργάνου είναι πάρα-πάρα πολύ σημαντικές – θα πρέπει το συντομότερο δυνατό να φροντίσουμε αυτές οι πληροφορίες να διαχέονται προς τα έξω. Να ενημερώνεται ο κόσμος. Η βασική αρχή της ενημέρωσης και της πληροφόρησης για το δίκαιο του περιβάλλοντος είναι το Α και το Ω. Δεν είναι πράγματα τα οποία πρέπει να κρατάμε για τον εαυτό μας. Και αυτή η ενημέρωση και πληροφόρηση είναι εκείνη που οδηγεί στην ευαισθητοποίηση του ανθρώπου. Και όταν ευαισθητοποιείται ο άνθρωπος γίνεται μέρος όλης αυτής της δράσης, ακόμα και αν δεν συμμετέχει ουσιαστικά στις διαδικασίες της οποιασδήποτε μη κυβερνητικής οργάνωσης.

Η χώρα μας έχει ασφαλώς πολύ μεγάλη ανάγκη από όλα αυτά που είπαμε προηγουμένως. Έχει μεγάλη ανάγκη διότι δεν είναι πολύ μεγάλη χώρα. Όταν βλέπετε τη σφαίρα του πλανήτη, αντιλαμβάνετε ότι καταλαμβάνουμε πολύ μικρή έκταση. Από την άλλη, όμως, να σας πω ότι είμαστε η 9η χώρα στον κόσμο σε μήκος ακτών. Ξέρετε τι σημαίνει αυτό; Το να ελεγχθούν αυτά τα 14.000 σχεδόν χιλιόμετρα ακτών που έχουμε –συμπεριλαμβανομένων του ηπειρωτικού κορμού της χώρας μας και των 10.000 σχεδόν νησιωτικών εδαφών– είναι κάτι τρομερά δύσκολο. Αυτό δείχνει, παράλληλα, πόσο εύαλτοι είμαστε στην όποια απόπειρα γίνεται, από οποιονδήποτε τρίτο, για περιβαλλοντική υποβάθμιση και πόσο εύαλτοι είμαστε από την αδυναμία η οποία απορρέει από τις δυνατότητες της χώρας να αντιμετωπίσει αυτά τα καθήκοντά της πολύ μεγάλα προβλήματα. Χρειαζόμαστε, επομένως, πραγματικά τη βοήθεια οποιουδήποτε μπορεί να συμμετάσχει. Επομένως, το θέμα της ευαισθητοποίησης –για μένα– είναι πάρα-πάρα πολύ σημαντικό.

Κλείνοντας θέλω να σας ευχαριστήσω που δεχτήκατε την παρουσία μου σήμερα εδώ, να συχαρώ την Εταιρία και να ευχηθώ και άλλες –το συντομότερο δυνατό– παρόμοιες δράσεις από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης. ■

κονομική αύξηση – και όχι ανάπτυξη, όπως εξακολουθούμε να λέμε εδώ στην Ελλάδα. Την οικονομική αύξηση και, ασφαλώς, την κοινωνική πρόοδο.

Στο δρόμο, φαίνεται ότι τα πράγματα πήραν εντελώς διαφορετική τροπή. Ήδη λάβαμε κάποια πρώτα μηνύματα στα πρώτα 10 χρόνια, το 2002, όταν πήγαμε στο Johannesburg, όπου είχαμε μια πρώτη σημαντική οπισθοδρόμηση σε σχέση με αυτά τα θέματα. Θα ευχηθώ τα αποτελέσματα της φετινής διάσκεψης να είναι τόσο καταλυτικά, τουλάχιστον όσο ήταν το 1992.

Ένα άλλο θέμα το οποίο θα αναπτυχθεί σε λίγες μέρες στο Rio, για μια ακόμα φορά, είναι το θέμα της κλιματικής αλλαγής. Θέμα και πρόβλημα το οποίο ταλανίζει τον πλανήτη μας τα τελευταία 20 χρόνια τουλάχιστον. Ίσως να είχε ξεκινήσει από πιο παλιά, και πλέον τα αποτελέσματά του είναι πραγματικά δυσάρεστα.

Από την περασμένη Πέμπτη, που ανέλαβα ως υπηρεσιακός Υπουργός ΠΕΚΑ, κάποιοι συσκέφθηκαν αμέσως μαζί μου, λέγοντάς μου ότι είδαν τις αλλαγές του καιρού. «... Τι γίνεται με αυτό το θέμα των αλλαγών του καιρού; Τι γίνεται; Δεν είναι δυνατόν κανείς να παρέμβει; ...» Όμως, καταλαβαίνετε ότι η παρέμβαση στη φύση είναι αυτή η οποία ουσιαστικά μπορεί να προκαλέσει οτιδήποτε αρνητικό. Δεν χρειάζεται να παρεμβαίνουμε στη φύση. Χρειάζεται να ζούμε με τη φύση.

Βέβαια, η έννοια της προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αυτή διαμορφώθηκε ειδικά κατά τις δεκαετίες του '70 και του '80, είχε αρχίσει να υποχωρεί υπέρ της –ενδεχομένως για πολλούς, ακόμη και για εμένα– πιο σωστής άποψης της διαχείρισης του περιβάλλοντος. Η διαχείριση, όμως, του περιβάλλοντος ξέφυγε πολύ γρήγορα από τα χέρια

Λαθήρια, Σκιάθος

Χαιρετισμός από τον Αντώνη Καϊλή

αναπλ. διευθυντή του Γραφείου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα

Μέρα γενεθλίων σήμερα. Έτος γενεθλίων. Και η πολιτική περιβάλλοντος έχει γενέθλια. Μην ξεχνάμε ότι το 1992 ξεκίνησε. Σκεπτόμουν ότι πριν από λίγο καιρό είχαμε εδώ μία εκδήλωση για το Life+. Σήμερα, για την Οδηγία για τους Φυσικούς Οικοτόπους. Είναι πολύ καλό να γίνεται αυτή η ανταλλαγή για να καταλάβουμε πόσο σημαντική θέση έχει και η Ευρωπαϊκή Ένωση σ' αυτή την ανάπτυξη της πολιτικής για το περιβάλλον και, θα έλεγα, και τη συνειδητοποίηση, σε μεγάλο βαθμό, από τους ευρωπαίους πολίτες του πόσο σημαντικό είναι να γίνεται προσπάθεια για τη διασφάλιση και τη διαφύλαξη της φύσης.

Ως υπάλληλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θα αναφερθώ ακριβώς στο ρόλο που έχει παίξει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Θυμάμαι πολύ καλά τις μεγάλες συζητήσεις που είχαν γίνει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ήδη επί έκθεσης Brunhart και, στη συνέχεια, το πόσο οι βουλευτές είχαν δραστηριοποιηθεί ούτως ώστε να προωθήσουν τα μεγάλα θέματα, τις αρχές πρόληψης, και, γενικότερα, να δώσουν περιεχόμενο σε ένα πεδίο το οποίο σε πολλές χώρες δεν υπήρχε καν τότε.

Αυτό, βέβαια, η αλήθεια είναι, ότι είχε δώσει και τη δυνατότητα στους ευρωβουλευτές να έχουν περισσότερες αρμοδιότητες. Εξηγούμαι: Σε επίπεδο περιβάλλοντος η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ισχυρότατες εξουσίες οι οποίες, συν τω χρόνω, ενισχύθηκαν από τις διαδοχικές Συνθήκες. Ξέρουμε σήμερα, φερ' ειπείν, ότι η κλιματική αλλαγή είναι κάτι το οποίο έχει προστεθεί στη συνθήκη της Λισαβόνας. Και, επίσης, ότι όλα αυτά τα χρόνια το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε πάντοτε τη δυνατότητα να διεκδικεί. Και σήμερα, η συναπόφαση στα περισσότερα ζητήματα που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος –το περιβάλλον, γενικότερα– ισχύει, φέρνοντας το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σε ισότιμη θέση. Ίσως λιγότερη δύναμη έχουν σε ό,τι ακουμπάει στα φορολογικά ή στα χωροταξικά. Όταν, δηλαδή, οι βουλευτές διεκδικούν την επιβολή τελών για την προστασία του περιβάλλοντος –πρόσφατα είδαμε τέτοιες εκθέσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο– εκεί είναι φυσικό τα κράτη να διατηρούν μεγαλύτερη δύναμη και μεγαλύτερη αρμοδιότητα.

Δεν θέλω να μακρηγορήσω. Απλώς θέλω να σας

Ποταμός Τσιχλιώντας στη δυτική Λέσβο

Η Οδηγία των Οικοτόπων 20 χρόνια μετά – προοπτικές

του Φώτη Παπούλια*

Η Οδηγία 92/43 για τη Διατήρηση των Φυσικών Οικοτόπων και της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας ψηφίστηκε πριν από 20 ακριβώς χρόνια, ομόφωνα, από τους Υπουργούς της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ήταν απόρροια της συνειδητοποίησης ότι όντως υπήρχε αυξανόμενη απώλεια της βιοποικιλότητας, με όλο και ταχύτερο ρυθμό, αλλά και συνέχεια της πρώτης μεγάλης νομοθετικής πρωτοβουλίας του 1979, με την Οδηγία για τα Πτηνά, και βέβαια και της Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία της ευρωπαϊκής βιοποικιλότητας.

Η Οδηγία αυτή αποτελεί στο σύνολό της μία πρωτοποριακή προσέγγιση στα ζητήματα προστασίας της φύσης, καθώς δεν εστιάζεται αποκλειστικά σε κάποια εμβληματικά είδη, για τα οποία, ούτως ή άλλως, υπήρχε ενδιαφέρον και δράση μέχρι τότε. Αντίθετα θέτει, πρώτον, την έννοια ενός πολύ μεγάλου φάσματος ειδών Ευρωπαϊκής σημασίας και, δεύτερον, εισάγει την έννοια της προστασίας των φυσικών οικοτόπων καθεαυτών. Έτσι, λοιπόν, μαζί με την Οδηγία 79/409 για τα Άγρια Πτηνά και με το πρόγραμμα LIFE, το οποίο επίσης θεσπίστηκε το 1992, βρίσκεται όλα αυτά τα 20 χρόνια στην καρδιά της ευρωπαϊκής πολιτικής και δράσης για τη διατήρηση της φύσης. Θεσπίζει μία κοινή νο-

μική βάση που θέτει τις ίδιες υποχρεώσεις για όλα τα κράτη μέλη στη βάση της συνεργασίας και πέρα από τα εθνικά σύνορα. Άρα, υπό αυτό το πρίσμα, ενσαρκώνει την έννοια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναφέρθηκε ήδη η δημιουργία του δικτύου Natura 2000. Νομίζω ότι σήμερα μπορούμε να είμαστε υπερήφανοι για το ότι έχουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το μεγαλύτερο συντονισμένο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών στον κόσμο, που εκτείνεται σε εννέα χερσαίες και σε πέντε θαλάσσιες βιογεωγραφικές ζώνες. Αυτή τη στιγμή, το δίκτυο περιλαμβάνει περισσότερες από 26.000 περιοχές στα 27 κράτη-μέλη, και καλύπτει το 18% της χερσαίας επικράτειας της Ένωσης, που αντιπροσωπεύει περίπου 800.000 χλμ² ή, αλλιώς, τη Γερμανία, την Πολωνία και την Τσεχία μαζί. Επίσης στις θαλάσσιες περιοχές, όπου δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, καλύπτει σήμερα περίπου 217.000 χλμ².

Κατ' αρχήν, πρέπει να θυμίσω τις πάρα πολύ μεγάλες δυσκολίες που υπήρξαν τα πρώτα χρόνια για την υλοποίηση του δικτύου. Αναφερόμαστε πάντοτε σε ανεπάρκειες, σε ελλείψεις κ.λπ., ας μην ξεχνάμε όμως ότι έχουμε σήμερα ένα δίκτυο το οποίο δεν είναι απλώς περιοχές με ένα όνομα και μία γραμμή επάνω σε έναν χάρτη. Είναι ένα δίκτυο που στηρίζεται σε αξιόπιστα επιστημονικά στοιχεία, με βάση κριτήρια που έχουν τεθεί από την Οδηγία, των οποίων έχει γίνει, στη συνέχεια,

* Ο Φώτης Παπούλιας είναι στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στη Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος.

επεξεργασία από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος, και τα οποία αποτελούν ένα είδος ταυτότητας των περιοχών. Για να φτάσουμε σε αυτό το σημείο χρειάστηκε, αφενός, πολύ μεγάλη προεργασία και τεράστια επιστημονική εργασία πεδίου για να συγκεντρωθούν τα στοιχεία, να συγκριθούν κ.λπ., και, αφετέρου να ξεπεραστούν, πολλές φορές, και πολύ έντονες αντιδράσεις που προέκυψαν για διάφορους λόγους. Το ότι έχουμε αυτή τη στιγμή ένα δίκτυο το οποίο στην ξηρά είναι βασικά ολοκληρωμένο και επεκτείνεται στις θαλάσσιες περιοχές, είναι κάτι πάρα πολύ σημαντικό.

Ένα από τα καινοτομικά στοιχεία της Οδηγίας είναι η αναγνώριση της ποικιλίας και της διαφορετικότητας των περιοχών: διαφορετικές βιογεωγραφικές ζώνες, διαφορετικές συνθήκες στο πεδίο, περιοχές οι οποίες μπορεί να καλύπτουν από ένα εκτάριο έως πολλές χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα, με πολύ μεγάλη ποικιλότητα και διαφορετικότητα.

Ένα δεύτερο στοιχείο που εισάγει η Οδηγία είναι η έννοια της συνεργασίας και της κοινής δράσης όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων. Κάτι το οποίο έχει γίνει πράξη σε πολλές περιπτώσεις, είτε αυτές είναι μεμονωμένες περιπτώσεις στο πεδίο, είτε αφορούν μία γενικότερη στρατηγική σε διάφορες περιφέρειες ή χώρες. Η συνεργασία ανάμεσα σε δημόσιες Αρχές, τους χρήστες των περιοχών, διάφορους οικονομικούς κλάδους, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, τον επιστημονικό χώρο, τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και το ευρύτερο κοινό, αποτελεί κλειδί για την επιτυχία αυτού του πραγματικά φιλόδοξου εγχειρήματος.

Ένα ακόμα στοιχείο που τονίζουμε συνεχώς είναι ότι ο άνθρωπος δεν αποκλείεται από τις περιοχές του Natura 2000. Αντίθετα, υπάρχουν πάρα πολλές περιπτώσεις που οι ανθρώπινες δραστηριότητες συμβάλλουν στην καλή διατήρηση των περιοχών. Έτσι, η έννοια της προστασίας ή, περισσότερο, της διαχείρισης, στηρίζεται στον ανθρώπινο παράγοντα και στην αναγνώριση των υπηρεσιών που μας προσφέρουν τα οικοσυστήματα.

Επίσης, η περίφημη βιώσιμη ή αειφορική ανάπτυξη παραμένει, από το 1992, η βασική αρχή που διέπει όλες τις ευρωπαϊκές περιβαλλοντικές πολιτικές. Η Οδηγία 92/43 δημιουργεί ένα τέτοιο πλαίσιο μέσα από συγκεκριμένες νομικές διατάξεις όσον αφορά, ειδικότερα, στην αξιολόγηση, στην αδειοδότηση νέων δραστηριοτήτων, και στην αποφυγή σημαντικών επιπτώσεων, ταυτόχρονα με την αναγνώριση των κοινωνικών και οικονομικών αναγκών. Αποτελεί έτσι ένα ουσιαστικό εργαλείο για υλοποίηση αυτής της γενικής αρχής και για την ολοκληρωμένη διαχείριση περιοχών.

Η γνώση που συσσωρεύτηκε και συνεχίζει να συγκεντρώνεται για την κατάσταση διατήρησης

των διαφόρων ειδών και τύπων οικοτόπων και, φυσικά, τις απειλές, είναι πρωταρχικής σημασίας ώστε να καταλήγουμε, με βάση αυτά τα επιστημονικά στοιχεία, στις πιο ενδεδειγμένες δράσεις στο πεδίο. Τέτοιες δράσεις έχουν οδηγήσει σε απτά οφέλη για διάφορα είδη, όπως τα μεγάλα σαρκοβόρα, και έχουν βάλει φρένο στην απώλεια πολύτιμων οικοτόπων. Τεράστια είναι η συμβολή του προγράμματος LIFE, με τις τρεις πρώτες του φάσεις -LIFE, 1, 2 και 3- και στη συνέχεια, μετά το 2006, ως LIFE +, για τη χρηματοδότηση και υλοποίηση τέτοιων δράσεων στο πεδίο.

Κάτι άλλο που πρέπει να τονίσουμε, ειδικά στη σημερινή παγκόσμια, ευρωπαϊκή, και, κυρίως, ελληνική συγκυρία, είναι τα ευρύτερα οφέλη που προκύπτουν μέσα από ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών που λειτουργεί σωστά. Αυτά προέρχονται από τις υπηρεσίες που παρέχουν τα οικοσυστήματα που υπάρχουν σε αυτές τις περιοχές, και αφορούν, για παράδειγμα, την τροφή, φαρμακευτικές ουσίες, την καλύτερη ποιότητα του αέρα και του νερού, τη δέσμευση άνθρακα και την αντιμετώπιση ή απάλυνση επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Στον τομέα της αναψυχής, δημιουργούνται επιπλέον έσοδα από την τοπική ανάπτυξη ήπιου και αειφορικού τουρισμού. Στις θαλάσσιες περιοχές η προστασία της φύσης οδηγεί σε βιώσιμη διαχείριση των ιχθυοποθεμάτων, πολλά από τα οποία καταρρέουν, και στηρίζει την αλιεία. Επιπλέον, υπάρχουν πολλά στοιχεία που δείχνουν ότι, μέσα από την καλή διαχείριση των περιοχών, δημιουργούνται θέσεις εργασίας.

Από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής δίνουμε μεγάλη σημασία σε αυτόν τον τομέα τα τελευταία χρόνια, και προσπαθούμε να κάνουμε μία αποτίμηση της αξίας των υπηρεσιών και των αγαθών που παρέχουν τα φυσικά οικοσυστήματα. Με βάση τις πιο πρόσφατες εκτιμήσεις, όσον αφορά τις περιοχές Natura, μπορούμε να αποτιμήσουμε την αξία αυτών των αγαθών και υπηρεσιών σε 200-400 δισεκατομμύρια Ευρώ το χρόνο, ποσό που αν συγκριθεί με το ετήσιο υπολογιζόμενο κόστος διαχείρισης των 6 δισ. δείχνει ότι η επένδυση στο δίκτυο Natura πιάνει τόπο.

Η Οδηγία έχει επηρεάσει και άλλες σημαντικές ευρωπαϊκές πολιτικές για το περιβάλλον, όπως είναι η πολιτική για τα νερά μέσα από τη σχετική Οδηγία-πλαίσιο, η νεότερη τώρα Οδηγία-πλαίσιο για τη θαλάσσια στρατηγική, όπως επίσης και η, σε προετοιμασία, πολιτική για την καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών πόρων συνολικά. Είναι σε εξέλιξη πολλές πρωτοβουλίες για την ενσωμάτωσης των στόχων της Οδηγίας σε άλλους, σημαντικούς τομείς, όπως είναι οι μεταφορές, η αλιεία και ο χωροταξικός σχεδιασμός, αλλά και στην κατεύθυνση της συνεργασίας με διάφορους οικονομι-

Πύργοι Πάπιγκου

κούς κλάδους, για παράδειγμα με τον κλάδο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όσον αφορά στην αιολική ενέργεια, με την εξορυκτική βιομηχανία, με τον κλάδο της γεωργίας, της δασοκομίας κ.λπ.

Αν και μιλάμε για επιτεύγματα, για επιτυχίες και απτά αποτελέσματα στη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης ορισμένων ειδών και οικοτόπων, η συνολική εικόνα παραμένει, όπως γνωρίζετε, όχι καλή. Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές απειλές για περιοχές, είδη και οικοτόπους της Οδηγίας, και η απώλεια βιοποικιλότητας συνεχίζεται, αν και εντυχώς με μειωμένο ρυθμό. Γνωρίζετε ότι δεν πετύχαμε το στόχο του να σταματήσει η απώλεια βιοποικιλότητας το 2010. Σύμφωνα με την έκθεση της Επιτροπής (που στηρίζεται στις εθνικές εκθέσεις) για την κατάσταση διατήρησης πριν από τρία χρόνια, το 2009, μόνο το 17% ειδών και οικοτόπων είναι σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης και το 65% των τύπων οικοτόπων του Παραρτήματος 1 και το 52% των ειδών των Παραρτημάτων 2 και 4 της Οδηγίας είναι σε μη ευνοϊκή κατάσταση διατήρησης. Αυτά τα στοιχεία μας δείχνουν ότι η δράση επιβάλλεται να συνεχιστεί ακόμα πιο έντονα.

Η νέα ευρωπαϊκή στρατηγική για τη βιοποικιλότητα, που δημοσιεύθηκε πέρυσι την άνοιξη, θέτει τον νέο φιλόδοξο στόχο για ανάσχεση της απώλειας βιοποικιλότητας μέχρι το 2020. Παράλληλα, δίνει μεγάλη έμφαση στην αποκατάσταση των φυσικών περιοχών, αλλά και των υπηρεσιών που παρέχουν τα οικοσυστήματα. Η στρατηγική αυτή θέτει κάποιους βασικούς ποσοτικούς στόχους όσον αφορά τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης μέχρι το 2020 και καθορίζει τέσσερις κύριους άξονες δράσης. Η βασική έλλειψη είναι η ολοκλήρωση του δικτύου στις θαλάσσιες περιοχές, που έπρε-

πε να γίνει το 2012. Αυτή τη στιγμή εντείνονται οι προσπάθειες, και είναι σε εξέλιξη προγράμματα αναγνώρισης και εντοπισμού των πλέον κατάλληλων περιοχών για να ενταχθούν στο δίκτυο. Ο δεύτερος άξονας αφορά την εξασφάλιση επαρκούς χρηματοδότησης για την επίτευξη των στόχων. Ο τρίτος αφορά την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση όχι μόνο των εμπλεκόμενων παραγόντων, αλλά και του ευρύτερου κοινού και την ενίσχυση της συμμετοχής του στη διαχείριση των περιοχών καθώς, επίσης, και την τήρηση της υφιστάμενης νομοθεσίας. Τέλος, απαραίτητη είναι η βελτίωση και ο καλύτερος συντονισμός των συστημάτων για την παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης ειδών και οικοτόπων, ώστε να εξελίσσεται η γνωστική βάση στην οποία στηρίζονται οι δράσεις.

Με βάση αυτούς τους άξονες, βασικό μέλημα των Υπηρεσιών της Επιτροπής είναι η προστασία και καλή διαχείριση των περιοχών. Πρώτο θέμα είναι ο χαρακτηρισμός των τόπων κοινοτικής σημασίας ως Ζώνες Ειδικής Διατήρησης, όπως ορίζεται στις διατάξεις της Οδηγίας. Σύμφωνα με τα άρθρα 4.4 και 6, τα κράτη μέλη πρέπει να χαρακτηρίσουν τις περιοχές αυτές ως Ζώνες Ειδικής Διατήρησης έξι χρόνια μετά από την έκδοση του κοινοτικού καταλόγου Τόπων Κοινοτικής Σημασίας. Αυτό δεν είναι απλώς μία μετονομασία, αλλά έχει ουσιαστική σημασία γιατί συνεπάγεται, αφενός, την ύπαρξη μίας στέρεας νομικής βάσης, και, αφετέρου, τον καθορισμό στόχων διατήρησης για τις περιοχές, βάσει των οποίων πρέπει να προσδιοριστούν και να υλοποιηθούν τα απαραίτητα μέτρα για τη διαχείρισή τους.

Για την διαχείριση απειλούμενων οικοτόπων και ειδών, αλλά και την αποφυγή υποβάθμισης, έχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία η τήρηση της

Ζάκυνθος

Φωτ.: Άρης Βιδάλης

ραιότητας (Prioritized Action Frameworks), που προβλέπει και η Οδηγία στο άρθρο 8, ώστε να αποτελέσουν ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού για καλύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων συγχρηματοδότησης.

Στην Ελλάδα υπάρχει ένα εκτεταμένο δίκτυο περιοχών Natura 2000, που αντανακλά την πολύ πλούσια βιοποικιλότητα της χώρας. Σημαντικό ρόλο έχουν παίξει για την Ελλάδα το LIFE και το LIFE +, τόσο για τη δημιουργία του δικτύου, όσο και για την υλοποίηση μέτρων διαχείρισης και προστασίας στο πεδίο, σε πάρα πολλές περιπτώσεις με την ενεργό συμμετοχή των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα βασικά ζητήματα στην Ελλάδα αφορούν ανάγκες αλλά και, σε κάποιες περιπτώσεις, ελλείψεις και ανεπάρκειες, ενώ ταυτόχρονα αντανακλούν τις γενικότερες προτεραιότητες σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Κυρίαρχο ζήτημα είναι η συμπλήρωση των κενών όσον αφορά το χαρακτηρισμό θαλάσσιων περιοχών Natura. Δεύτερο ζήτημα είναι ο χαρακτηρισμός των Ζωνών Ειδικής Διατήρησης, καθώς τον Ιούλιο φέτος λήγει η εξαετής προθεσμία, και ο καθορισμός στόχων διατήρησης και των βασικών μέτρων που πρέπει να ληφθούν για την επίτευξή τους. Τρίτο ζήτημα και, πιστεύω το ζήτημα-κλειδί στην Ελλάδα, είναι η ανάγκη της θεσμικής θωράκισης των περιοχών, της ουσιαστικής λειτουργίας τους και της χρηματοδότησής τους. Αυτό αφορά και το νομικό πλαίσιο το οποίο διέπει τις περιοχές και το οποίο θεσπίζει στόχους, υποχρεώσεις και περιορισμούς.

Σε ότι αφορά το σύστημα διαχείρισης των περιοχών, υπάρχει ένας σχετικά μεγάλος αριθμός Φορέων Διαχείρισης, οι οποίοι έχουν μεν πετύχει σημαντικό έργο, εξακολουθούν, όμως, να αντιμετωπίζουν πολλά λειτουργικά προβλήματα. Αυτά σχετίζονται κυρίως με έλλειψη κεντρικής στρατηγικής καθοδήγησης για το εθνικό σύστημα διαχείρισης των περιοχών. Είναι επιτακτική ανάγκη να υπάρξει για την Ελλάδα ένα Πλαίσιο Δράσης Προτεραιότητας για τη χρηματοδότηση των περιοχών, σαν στρατηγικό εργαλείο για την αξιοποίηση των κοινοτικών ταμείων, που έχει ακόμα μεγαλύτερη σημασία στη σημερινή συγκυρία. Επίσης, υπάρχουν πολλά κενά στη γνώση και στο σύστημα παρακολούθησης της κατάστασης διατήρησης. Πολύ μεγάλη σημασία έχει για την Ελλάδα η ουσιαστική προστασία των περιοχών και η τήρηση της νομοθεσίας. Πολύ σημαντική, τέλος, είναι και η ανάδειξη των ωφελειών που προκύπτουν, ιδίως από πλευράς απασχόλησης για τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και για την κοινωνία γενικότερα. Αυτό είναι νομίζω κάτι το οποίο, ιδίως σήμερα στην Ελλάδα, πρέπει να προβληθεί πολύ περισσότερο. ■

υπάρχουσας νομοθεσίας, όχι μόνο της Ενωσιακής, αλλά και σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, καθώς και η στενότερη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Σε αυτό το πλαίσιο έχει ξεκινήσει μία νέα, βιογεωγραφική, όπως την ονομάζουμε, διαδικασία που στοχεύει στο να υπάρχει οργανωμένη ανταλλαγή πρακτικών, εμπειριών και προτάσεων ανάμεσα στα κράτη-μέλη που περιλαμβάνει κάθε βιογεωγραφική ζώνη, όσον αφορά στις πρακτικές προστασίας και διαχείρισης των περιοχών του δικτύου.

Το ζήτημα της χρηματοδότησης είναι απόλυτη προτεραιότητα στο πλαίσιο της συζήτησης για τα νέα ευρωπαϊκά ταμεία. Είναι γεγονός ότι, μέχρι τώρα, τα κοινοτικά ταμεία, ιδίως το LIFE, έχουν παίξει πολύ σημαντικό ρόλο για την κάλυψη αναγκών, αυτή όμως η κάλυψη δεν ήταν πλήρης. Πλέον γίνεται προσπάθεια να υπάρξει καλύτερη ενσωμάτωση των αναγκών για το Natura 2000 στις διαπραγματεύσεις στο πλαίσιο της συζήτησης για τα νέα ταμεία. Έχουμε προσδιορίσει σαν ένα βασικό εργαλείο για να υπάρξει αυτή η καλύτερη ενσωμάτωση την εκπόνηση από πλευράς των κρατών-μελών των λεγόμενων Πλαισίων Δράσης Προτε-

Φωτ.: Γιώργος Πολίτης

Ανθισμένο λιβάδι στο Καλλιίδρομο

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και η νομοθεσία ενσωμάτωσης και εφαρμογής της στην Ελλάδα

του Γιώργου Ι. Πολίτη*

Σκοπός της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ είναι η προστασία της βιολογικής ποικιλότητας της Ευρώπης μέσα από τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας χλωρίδας και πανίδας. Μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού είναι η σύσταση ενός ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών με την επωνυμία Natura 2000.

Βασικά συστατικά του δικτύου είναι (α) οι Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ) και (β) οι Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ), που έχουν καθορισθεί βάσει της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ για την προστασία των άγριων πτηνών.

Πριν είκοσι χρόνια, το 1992, με την Οδηγία Natura επιχειρήθηκε μία σημαντική τομή στο

πλαίσιο της προστασίας της φύσης, δίνοντας έμφαση όχι πια μόνο στα είδη, αλλά και στους οικοτόπους. Θυμόμαστε ότι εκείνη την εποχή διαμορφώνονταν οι νέες αντιλήψεις για την αειφόρο ανάπτυξη, οι οποίες οδήγησαν σε νέες προσεγγίσεις και στο Δίκαιο του Περιβάλλοντος, προς πιο σφαιρικές και ολοκληρωμένες θεωρήσεις στον χώρο της προστασίας και διαχείρισης της φύσης. Για το θέμα υπήρχαν ήδη εκείνη την εποχή δύο σχολές. Σύμφωνα με την παλαιότερη σχολή, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος επιτυγχάνεται μέσα από μία αυστηρή προσέγγιση, που συνίσταται κυρίως στην αποχή από συγκεκριμένες δραστηριότητες. Η νέα προσέγγιση αφορά πλέον στην ολοκληρωμένη προστασία, αποβλέποντας σε μία πιο σφαιρική θεώρηση, σε μία λογική κυρίως άρσης και διευθέτησης των συγκρούσεων.

* Ο Γιώργος Ι. Πολίτης είναι Δικηγόρος, Μ.Δ.Ε. (Πολ.-Χωρ., Ε.Μ.Π.) και μέλος του δ.σ. της ΕΕΠΦ.

Όσον αφορά ειδικότερα στην Οδηγία Natura, αυτή η νέα φιλοσοφία δηλώνεται επί παραδείγματι στο άρθρο 6 παρ. 1, όπου -δίπλα στα κανονιστικά μέτρα- αναφέρεται ότι οι στόχοι της μπορούν να επιτευχθούν και με συμβατικά μέτρα.

Η σχέση της, νέας εκείνη την εποχή, Οδηγίας με τον δηλωμένο στόχο των Κοινοτήτων για επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης προκύπτει ήδη από το προοίμιό της, στο οποίο αναφέρεται ως κύριος σκοπός η διατήρηση της βιοποικιλότητας, για την επίτευξη του οποίου όμως λαμβάνονται υπόψη και ποικίλες άλλες απαιτήσεις. Η προσέγγιση αυτή εκφράζεται και σε επιμέρους διατάξεις της, όπως στην παρ. 3 του άρθρου 2, όπου αναφέρεται ότι κατά τη λήψη μέτρων για την επίτευξη των σκοπών της Οδηγίας λαμβάνονται υπόψη οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές απαιτήσεις, καθώς και οι ποικίλες ιδιομορφίες σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η αντίληψη που εκφράζεται στην Οδηγία, σύμφωνα με την οποία η διατήρηση της βιοποικιλότητας ενδέχεται να απαιτεί και τη διατήρηση ή και ενθάρρυνση και ενίσχυση κάποιων ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε κάποιες περιοχές.

Ως προς τη διαδικασία δημιουργίας του δικτύου Natura 2000, στο άρθρο 4 της Οδηγίας προβλέ-

Φωτ. Γιώργος Πολίτης

Himantoglossum caprinum

Φωτ. Νίκος Γιέρου

πονται τρία στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο, κάθε κράτος-μέλος (κ-μ) ήταν υποχρεωμένο να προβεί στην καταγραφή των σημαντικών περιοχών και των τύπων οικοτόπων του Παραρτήματος I και των ειδών του Παραρτήματος II, και να καταθέσει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή την πρότασή του για ένα κατάλογο τόπων. Στο δεύτερο στάδιο η Επιτροπή, βάσει αυτού του καταλόγου, κατάρτισε έναν κατάλογο Τόπων Κοινοτικής Σημασίας, σε συμφωνία με κάθε κ-μ. Το τρίτο στάδιο αφορά στην υποχρέωση κάθε κ-μ να ορίσει κάθε Τόπο Κοινοτικής Σημασίας ως Ειδική Ζώνη Διατήρησης.

Στο άρθρο 6 περιγράφονται τα βασικά μέτρα για την προστασία και διαχείριση των περιοχών του δικτύου. Σύμφωνα με την παρ. 1, τα κ-μ καθορίζουν τα αναγκαία μέτρα διατήρησης για τις ΕΖΔ, που συνίστανται σε διαχειριστικά ή άλλα σχέδια, και σε κανονιστικά, διοικητικά ή συμβατικά μέτρα για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Στην παράγραφο 2 ορίζεται ότι τα κ-μ θεσπίζουν μέτρα, ώστε στις ΕΖΔ να αποφεύγεται η υποβάθμιση των οικοτόπων και οι σημαντικές ενοχλήσεις στα είδη που υπάρχουν σε αυτούς, εφόσον θα μπορούσαν να θέσουν εν αμφιβόλω την επίτευξη των στόχων της Οδηγίας. Τέλος, στις παρ. 3 και 4 θεσπίζεται η υποχρέωση των κ-μ να προβαίνουν σε εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδίων και έργων που δεν συνδέονται με τη διαχείριση του συγκεκριμένου τόπου, να λαμβάνουν δε αντισταθμιστικά μέτρα όταν ένα έργο ή σχέδιο

Λιβάδια στην Οίτη

κρίνεται πως, παρ' ό τι η περιβαλλοντική εκτίμηση που έχει γίνει για την κατασκευή και λειτουργία του είναι αρνητική και ελλείψει εναλλακτικών λύσεων, πρέπει να πραγματοποιηθεί για άλλους επιτακτικούς λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, περιλαμβανομένων λόγων κοινωνικής ή οικονομικής φύσεως. Επισημαίνεται δε, στο κείμενο της Οδηγίας (αρθ. 6 παρ. 4) ότι, όταν στον τόπο περί του οποίου πρόκειται βρίσκονται ένας τύπος φυσικού οικοτόπου προτεραιότητας ή/και ένα είδος προτεραιότητας, είναι δυνατόν να προβληθούν μόνον επιχειρήματα σχετικά με την υγεία ανθρώπων και τη δημόσια ασφάλεια κ.λπ.

Η Οδηγία Natura εισήχθη στο εθνικό δίκαιο με την κοινή υπουργική απόφαση της 28ης.12.1998. Η απόφαση αυτή καθόρισε, ως βασικό στοιχείο, την ενεργοποίηση της Οδηγίας μέσα από τις διαδικασίες που προέβλεπε ο νόμος 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος. Πρόκειται για τον χαρακτηρισμό περιοχών ως ΕΖΔ και ως προστατευόμενων σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, μέσω της έκδοσης προεδρικού διατάγματος, η οποία προϋποθέτει, σύμφωνα με τον ν. 1650/1986, την εκπόνηση ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης κ.λπ. Πρόκειται, χωρίς αμφιβολία, για έναν από τους λόγους που συνέβαλαν στη χώρα μας, καθώς οι διαδικασίες που προέβλεπε μέχρι τότε ο εν λόγω νόμος ήταν δυσκίνητες και χρονοβόρες.

Με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

της 19ης.7.2006 εγκρίθηκε, σύμφωνα με το εδάφιο γ' της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 4 της Οδηγίας, ο αρχικός κατάλογος των ΤΚΣ για τη μεσογειακή βιογεωγραφική περιοχή, στην οποία κατατάσσεται και η Ελλάδα. Επρόκειτο για την ολοκλήρωση του δεύτερου σταδίου υλοποίησης του δικτύου. Από αυτό το χρονικό σημείο και μετά, τα κ-μ, των οποίων οι περιοχές έχουν ενταχθεί σε αυτόν τον κατάλογο, πρέπει να προχωρήσουν στον χαρακτηρισμό των ΤΚΣ τους ως ΕΖΔ.

Μία προσπάθεια απλοποίησης και επιτάχυνσης των διαδικασιών για την ολοκλήρωση του δικτύου Natura 2000 επιχειρήθηκε με την ψήφιση του ν. 3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Στο εθνικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών περιελήφθησαν, ως (νέα) Κατηγορία 4, οι «περιοχές προστασίας οικοτόπων και ειδών». Πρόκειται, ειδικότερα, για τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης και τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας και τα Καταφύγια Άγριας Ζωής. Είναι μία σημαντική εξέλιξη, καθώς πλέον με το άρθ. 19 παρ. 4 του ν. 1650/1986, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθ. 5 του ν. 3937/2011, οι ΤΚΣ της προαναφερθείσας απόφασης της Επιτροπής, του 2006, χαρακτηρίστηκαν ρητά ως ΕΖΔ. Επίσης, ορίστηκε ότι οι περιοχές που έχουν ταξινομηθεί ως ΖΕΠ, αποτελούν μέρος του δικτύου και ότι αυτές οι δύο, σύμφωνα με την Οδηγία, κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, μπορούν να ενταχθούν και σε οποιαδήποτε άλλη κατηγορία προστατευόμενων περι-

Ορεινό τοπίο στην Κρήτη

οχών σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας.

Ο νόμος 3937/2011 περιλαμβάνει, περαιτέρω, χρήσιμες και κρίσιμες για την υλοποίηση του δικτύου διατάξεις. Στο άρθρο 8 προβλέπεται ο καθορισμός εθνικών στόχων διατήρησης των τύπων οικοτόπων και των ειδών κοινοτικής σημασίας, ενώ σύμφωνα με την παρ. 6 αυτού, στις ΕΖΔ είναι δυνατό να καθορίζονται όροι και περιορισμοί δόμησης, επιτρεπόμενες χρήσεις γης και όλες οι άλλες δραστηριότητες με προεδρικό διάταγμα, κατόπιν εκπόνησης ειδικής έκθεσης –αντί ΕΠΜ– στην περίπτωση κατά την οποία μία ΕΖΔ δεν έχει ενταχθεί σε κάποια άλλη κατηγορία προστατευόμενων περιοχών με τον ν. 1650/1986. Περαιτέρω, στο άρθρ. 9 περιελήφθησαν (ολιγόριθμες, εν τέλει), διατάξεις «οριζόντιου» και γενικότερου χαρακτήρα αφορώσες σε απαγορεύσεις, περιορισμούς και έλεγχο συγκεκριμένων δραστηριοτήτων για όλες τις περιοχές του δικτύου.

Περαιτέρω, δυνατότητες για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στις περιοχές του δικτύου παρέχει και η νομοθεσία για τον σχεδιασμό του χώρου και συγκεκριμένα μέσα από τα βασικά εργαλεία χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, δηλαδή τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια/

Σχέδια Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτής Πόλης, σύμφωνα με το ν. 2508/1997. Μέσα από αυτά τα τοπικά χωροταξικά σχέδια παρέχεται η δυνατότητα να καθορίζονται περιοχές ειδικής προστασίας, οι οποίες δεν πολεοδομούνται αλλά, αντίθετα, προστατεύονται. Πρόκειται, ενδεικτικά, για χώρους αρχαιολογικού, αρχιτεκτονικού, ιστορικού ενδιαφέροντος, βιοτόπους και τόπους ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, δάση κ.ά. Χρήσιμη αποδείχθηκε, ακόμη, και η διάταξη του ν. 1337/1983, σχετικά με τον καθορισμό ζωνών οικιστικού ελέγχου μέσα στις περιοχές των μικρότερης εμβέλειας ΓΠΣ που προέβλεπε ο πρώτος οικιστικός νόμος.

Από την προηγηθείσα παρουσίαση προκύπτουν συμπεράσματα αλλά και προβληματισμός:

Αναμφίβολα, η Οδηγία κάλυψε μεγάλα κενά της ελληνικής νομοθεσίας για την προστασία της φύσης. Αφύπνισε την Διοίκηση, η οποία βρέθηκε ενώπιον μιας πρωτόγνωρης πρόκλησης. Οι διαστάσεις του εγχειρήματος σε συνδυασμό με τις δυσλειτούργιες της Διοίκησης και τις ελλείψεις, αφενός, αλλά και συγκεκριμένες προβλέψεις, αφετέρου, του νομικού πλαισίου, είχαν ως αποτέλεσμα την αργή πορεία ολοκλήρωσης του δικτύου στη χώρα μας.

Η πορεία αυτή χαρακτηρίζεται ακόμη από σημαντικά ελλείμματα. Μεταξύ αυτών βρίσκονται η

Στο δάσος των αιωνόβιων κέδρων στον Αγ. Γεώργιο Ψαράδων, Εθνικό Πάρκο Πρεσπών

ασάφεια και η έλλειψη κεντρικών κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων στην εθνική πολιτική για την προστασία και διαχείριση του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και το έλλειμμα ενημέρωσης των τοπικών πληθυσμών ως προς το πραγματικό περιεχόμενο του πλαισίου προστασίας και διαχείρισης, αλλά και ως προς τις αναπτυξιακές δυνατότητες και ευκαιρίες, οι οποίες πηγάζουν από την ένταξη μίας περιοχής σε ένα καθεστώς προστασίας.

Σημαντικά ελλείμματα παρατηρούνται στο πλαίσιο της ίδρυσης και λειτουργίας των Φορέων Διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, ιδίως όσον αφορά στις αρμοδιότητες και την χρηματοδότησή τους.

Δεν θα πρέπει να ξεχνούμε ένα άλλης τάξεως, αλλά αναμφισβήτητα θεμελιώδες, ζήτημα, το οποίο σχετίζεται με την χαμηλή αντιπροσώπευση της ελληνικής φύσης, ιδίως της χλωρίδας και των οικοτόπων στα Παραρτήματα της Οδηγίας, με προφανείς επιπτώσεις στην έκταση των δυνατοτήτων προστασίας της ελληνικής φύσης υπό το καθεστώς της Οδηγίας. Ο ρόλος της Ελληνικής Εταιρείας Προστασίας της Φύσης σε κάθε τυχόν προσπάθεια προς την κατεύθυνση της κάλυψης του σημαντικού αυτού ελλείμματος μπορεί να είναι κεντρικός.

Η νομολογία, η οποία προέκυψε κατά την

εφαρμογή της Οδηγίας και την λεπτομερέστερη προσέγγιση των διατάξεών της από το Συμβούλιο της Επικρατείας και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι σημαντική και ενδιαφέρουσα.

Μία εξέλιξη, όχι χωρίς κενά, αλλά παρ' όλα αυτά σημαντική, είναι η ψήφιση, το 2011, του νόμου για την διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ο νόμος αντιμετώπισε σημαντικά χρονίζοντα ζητήματα και ενίσχυσε την προσπάθεια ολοκλήρωσης του δικτύου Natura 2000 στη χώρα μας.

Τέλος, μεγάλα ερωτηματικά γεννά το νέο σκηνικό, που δημιουργεί η οικονομική κρίση στην Ευρώπη και την Ελλάδα αυτήν την περίοδο. Άγνωστες ακόμη παραμένουν οι επιπτώσεις που θα έχουν οι προσπάθειες για την αντιμετώπισή της κρίσης στο μέχρι τώρα διαμορφωμένο πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος σε ευρωπαϊκό, αλλά κυρίως σε εθνικό επίπεδο. Στο πρώτο επίπεδο είναι εμφανής μία σημαντική επιβράδυνση της παραγωγής νέας νομοθεσίας για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ενώ στο δεύτερο έχουμε, τουλάχιστον τα δύο τελευταία χρόνια, σημαντική σε όγκο παραγωγή νομοθετημάτων, το περιεχόμενο των οποίων θέτει εν αμφιβόλω την διατήρηση του πλαισίου προστασίας της φύσης στην Ελλάδα. Οι οιωνοί σίγουρα δεν είναι άριστοι. ■

Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ στο Συμβούλιο της Επικρατείας: Ερμηνευτικές προκλήσεις και ζητήματα στάθμισης

του Κωνσταντίνου Μενουδάκου*

A. Η παρούσα εισήγηση έχει ως βασικό σκοπό να παρουσιάσει σε γενικές γραμμές τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδηγίας Natura. Για το σκοπό αυτό κρίνεται σκόπιμη η προσέγγιση, με βάση συγκεκριμένες αποφάσεις του Δικαστηρίου, του βασικού ερωτήματος ποιες κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων επιτρέπονται στις προστατευόμενες από την Οδηγία περιοχές. Στο πρώτο μέρος της παρουσίασης παρατίθενται συνοπτικά οι λύσεις που υιοθετήθηκαν σε ορισμένες χαρακτηριστικές υποθέσεις και στη συνέχεια επιχειρείται η σύνθεση των επιμέρους αυτών λύσεων και η συσχέτισή τους με τη γενικότερη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.

B. Το Δικαστήριο κλήθηκε να επιληφθεί υποθέσεων, στις οποίες ανέκυπταν ζητήματα εφαρμογής της Οδηγίας Natura για πρώτη φορά στο τέλος της

δεκαετίας του 1990, δηλαδή ικανό διάστημα μετά από την έναρξη ισχύος της Οδηγίας και την υποβολή καταλόγου με τις περιοχές, τις οποίες η ελληνική κυβέρνηση πρότεινε προς ένταξη στο καθιερούμενο από την Οδηγία αυτή δίκτυο προστασίας. Η καθυστερημένη αυτή θέση του ζητήματος ενώπιον των δικαστηρίων οφείλεται προφανώς στην έλλειψη ενημέρωσης των πολιτών και κυρίως του νομικού κόσμου για το περιεχόμενο και τη σημασία της Οδηγίας και για τις συνέπειες σχετικά με τις δυνατότητες επεμβάσεων στις περιοχές, για τις οποίες είχε υποβληθεί πρόταση να ενταχθούν στο δίκτυο προστασίας.

Για πρώτη φορά το έτος 1999 το Συμβούλιο της Επικρατείας ασχολήθηκε με την έννοια των περιοχών Natura στο πλαίσιο της γνωμοδοτικής αρμοδιότητάς του κατά την επεξεργασία σχεδίου διατάγματος που καθόριζε Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου στον κόλπο του Λαγανά στη Ζάκυνθο για την προστασία της χελώνας *Caretta caretta*. Στο σχετικό πρακτικό διακηρύσσεται η υποχρέωση της Πολιτείας να λαμβάνει μέτρα για την προστασία των περιοχών που είχαν προταθεί προς ένταξη στο προβλε-

* Ο Κωνσταντίνος Μενουδάκος είναι Πρόεδρος του Ε' Τμήματος, Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας.

πόμενο από την Οδηγία Natura δίκτυο περιοχών. Σύμφωνα με το σχετικό πρακτικό (ΠΕ 68/1999), η υποχρέωση αυτή της Πολιτείας δεν απορρέει μόνον από την Οδηγία, αλλά και από το άρθρο 24 του Συντάγματος, από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο και από διεθνείς συμβάσεις. Αυτή η νομική υποχρέωση διατυπώθηκε στη συνέχεια σε μεταγενέστερες αποφάσεις, σε ορισμένες από τις οποίες ως έρεισμα μνημονεύεται αποκλειστικά η Οδηγία.

Την ίδια χρονιά τέθηκε ζήτημα εφαρμογής της Οδηγίας Natura στο πλαίσιο των δικαστικών αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου. Πρόκειται για υπόθεση που είχε ως αντικείμενο την υποθαλάσσια ζεύξη του Μαλιακού κόλπου. Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής είχαν προσβάλει τη σχετική πράξη έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων ισχυριζόμενοι, μεταξύ άλλων, ότι κατά το νόμο δεν ήταν επιτρεπτή η εκτέλεση του έργου διότι ενέπιπτε σε περιοχή προτεινόμενη προς ένταξη στο δίκτυο προστασίας κατά την προαναφερόμενη Οδηγία. Με την απόφαση του Δικαστηρίου (ΣΤΕ 2240/1999) ο ισχυρισμός απορρίφθηκε με τη σκέψη ότι δεν αποκλείεται να γίνονται επεμβάσεις στις περιοχές Natura και, συνεπώς, η συγκεκριμένη επέμβαση δεν ήταν απαγορευμένη. Παρά την απόρριψη, όμως, από το Συμβούλιο της Επικρατείας της σχετικής αίτησης ακύρωσης, το έργο δεν πραγματοποιήθηκε για άλλους λόγους, οικονομικούς και πολιτικούς.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει απόφαση του Δικαστηρίου του έτους 2003 (ΣΤΕ 1785/2003) που εκδόθηκε ύστερα από προσβολή με αίτηση ακύρωσης δασοπονικής μελέτης, η οποία είχε εγκριθεί κατά τον Δασικό Κώδικα, αλλά αφορούσε δάσος που είχε προταθεί για ένταξη στο δίκτυο Natura. Με την ευκαιρία αυτής της υπόθεσης, το Δικαστήριο έθεσε τρεις κανόνες: Ένα κανόνα που αναφέρεται γενικά στις περιοχές Natura, ένα κανόνα που αφορά ειδικότερα τις προστατευόμενες περιοχές που έχουν δασικό χαρακτήρα και ένα κανόνα διαδικαστικό. Σύμφωνα με το γενικό κανόνα, ο οποίος εξαγγέλλεται ρητώς με την απόφαση αυτή του Συμβουλίου της Επικρατείας και ο οποίος είχε διατυπωθεί προηγουμένως από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε καθεστώς προστασίας υπάγονται οι περιοχές που είχαν απλώς προταθεί να ενταχθούν στο δίκτυο Natura, δηλαδή ακόμη και πριν οριστικοποιηθεί ο σχετικός κατάλογος. Ο δεύτερος, ειδικότερος, κανόνας αναφέρεται στο σκοπό και στα κριτήρια των δραστηριοτήτων που επιτρέπεται να αναπτυχθούν στις περιοχές Natura. Συγκεκριμένα, έγινε δεκτό ότι η διαχείριση και εκμετάλλευση δασικής έκτασης, η οποία έχει ενταχθεί ή έχει απλώς προταθεί για ένταξη στο δίκτυο Natura, πρέπει να αποβλέπει στη διατήρηση του οικοτόπου και να γίνεται με δασοπονικά αποκλει-

στικώς κριτήρια. Αυτή η σκέψη είναι προσαρμοσμένη στο ζήτημα το οποίο ανέκυψε στη συγκεκριμένη υπόθεση, αλλά εκφράζει και τη γενικότερη θέση της νομολογίας του Δικαστηρίου, που επαναλαμβάνεται σε μεταγενέστερες αποφάσεις και για έργα άλλων κατηγοριών. Τέλος, στην ίδια απόφαση του Δικαστηρίου περιέχεται και η σκέψη ότι για την έγκριση της δασοπονικής μελέτης έπρεπε να έχει προηγηθεί γνωμοδότηση της Επιτροπής «Φύση 2000», δηλαδή του τεχνικού συλλογικού οργάνου, που προβλέπεται με την υπουργική απόφαση, με την οποία ενσωματώθηκε η Οδηγία.

Ζήτημα εφαρμογής της Οδηγίας Natura ανέκυψε και σε υπόθεση που αφορούσε την κατασκευή του ΧΥΤΑ Μαυροράχης Λαχανά. Με τη σχετική απόφαση (ΣΤΕ 769/2005) του Δικαστηρίου απορρίφθηκε ο ισχυρισμός των προσφευγόντων ότι σε περιοχή Natura δεν είναι επιτρεπτή η κατασκευή του έργου αυτού διότι κρίθηκε ότι με τη σχετική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων είχαν εξεταστεί όλες οι επιπτώσεις του έργου, ότι είχαν προταθεί και επιβληθεί τα αναγκαία μέτρα προστασίας και ότι, επομένως, νομίμως εκδόθηκε η αντίστοιχη πράξη περιβαλλοντικής αδειοδότησης.

Τη νομιμότητα της περιβαλλοντικής αδειοδότησης για έργο παρεμφερούς σκοπού με τους ΧΥΤΑ εξέτασε το Συμβούλιο της Επικρατείας σε υπόθεση που αφορούσε την εγκατάσταση μονάδας βι-

Μουστακαλής

Φωτ. Νίκος Πέτρου

Ophrys basilissa

Φωτ.: Νίκος Πέτρου

ολογικού καθαρισμού στην περιφέρεια του Δήμου Ελλομένου Λευκάδας. Στην απόφαση του Δικαστηρίου για την υπόθεση αυτή (ΣτΕ 2547/2005) περιέχεται η γενικότερα και σαφέστερα διατυπωμένη σκέψη ότι δεν αποκλείεται η εκτέλεση έργων σε προστατευόμενη περιοχή Natura, εφόσον στην οικεία Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων περιέχονται εκτιμήσεις ως προς τις συνέπειες του έργου και προτείνονται μέτρα για την αντιμετώπισή τους κατά τρόπο αποτελεσματικό, ώστε να μην επέρχεται υποβάθμιση της περιοχής. Η απόφαση αναφέρεται στο συγκεκριμένο έργο βιολογικού καθαρισμού, από τη διατύπωση της σχετικής σκέψης, όμως, προκύπτει ότι θεωρούνται γενικότερα ως επιτρεπτές καταρχήν επεμβάσεις σε περιοχές Natura για την εκτέλεση έργων. Στη συγκεκριμένη υπόθεση θεωρήθηκε επαρκής η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων διότι είχαν εξεταστεί όλες οι συνέπειες του σχεδιαζόμενου έργου και προταθεί κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπισή τους και, κατά συνέπεια, η πράξη έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων κρίθηκε νόμιμη.

Οι παραπάνω αναφερόμενες νομολογιακές λύσεις αφορούν υποθέσεις, στις οποίες αντικείμενο της δικαστικής διένεξης υπήρξαν έργα που συνδέονται ευθέως με το δημόσιο συμφέρον διότι, μεταξύ άλλων, καλύπτουν ζωτικές ανάγκες των οικισμών. Το 2007 εκδόθηκαν δύο αποφάσεις, που δεν

αναφέρονται σε έργα υποδομής, αλλά σε αμιγώς επιχειρηματική δραστηριότητα, χωρίς το στοιχείο της άμεσης δημόσιας ωφέλειας από τη λειτουργία τους. Πρόκειται για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων βωξίτη και την κατασκευή των αναγκαίων συνοδών έργων στο όρος Γκίωνα. Σε αυτές τις αποφάσεις (ΣτΕ 1990/2007 και 2059/2007) επαναλαμβάνεται η κρίση ότι δεν αποκλείεται η εκτέλεση έργων και η άσκηση παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιοχή Natura, αρκεί να έχει προηγηθεί Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και να έχουν προταθεί και επιβληθεί τα αναγκαία μέτρα περιβαλλοντικής προστασίας. Το Δικαστήριο έκρινε κατά πλειοψηφία ότι δεν επιβάλλεται από την ελληνική ή την ευρωπαϊκή νομοθεσία απόλυτη απαγόρευση ανάπτυξης μεταλλευτικής δραστηριότητας στις περιοχές Natura και συνεπώς, δεν αποκλείεται, καταρχήν, η εκμετάλλευση του ορυκτού πλούτου στις περιοχές αυτές. Στις συγκεκριμένες περιπτώσεις είχε ασκηθεί αίτηση ακύρωσης κατά πράξεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων για δραστηριότητα συνιστάμενη κυρίως στη διενέργεια εξορύξεων σε πολλά και διάσπαρτα σημεία ευρύτερης περιοχής. Ως προς τις εξορυκτικές εργασίες στο ήμισυ περίπου των σημείων αυτών κρίθηκε με τις σχετικές δικαστικές αποφάσεις ότι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων ήταν πλήρης διότι είχαν εξεταστεί όλες οι συνέπειες και η εξόρυξη δεν υπερέβαινε τα επιτρεπόμενα από τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης όρια. Ως προς τα λοιπά σημεία εξορύξης, όμως, η πράξη περιβαλλοντικής αδειοδότησης ακυρώθηκε διότι ως προς αυτά η Μελέτη κρίθηκε ανεπαρκής. Αυτές οι αποφάσεις έχουν ενδιαφέρον όχι τόσο ως προς τη λύση που υιοθετήθηκε, αλλά κυρίως διότι από την προσεκτική ανάγνωσή τους μπορούν να συναχθούν χρήσιμα συμπεράσματα ως προς τα απαραίτητα στοιχεία που πρέπει να περιέχουν οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για να θεωρούνται πλήρεις, ειδικά όταν πρόκειται για εξορυκτικές εργασίες σε περιοχές Natura.

Επισημαίνω ότι οι εξορυκτικές εργασίες παρουσιάζουν την ιδιαιτερότητα ότι προκειμένου για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων, μεταλλείων και λατομείων δεν υπάρχει μεγάλη ευχέρεια επιλογής. Οι εναλλακτικές λύσεις ως προς την επιλογή της κατάλληλης θέσης είναι περιορισμένες διότι εξαρτώνται από την ύπαρξη του κοιτάσματος. Για το λόγο αυτό, άλλωστε, κατά το νόμο οι εργασίες αυτές θεωρούνται χωροθετημένες στις περιοχές, στις οποίες εντοπίζεται το σχετικό κοιτάσμα, και είχαν εξαιρεθεί από την προέγκριση χωροθέτησης και όταν ακόμη η προέγκριση αυτή αποτελούσε διακεκριμένο και υποχρεωτικό στάδιο της διαδικασίας περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Κρίθηκε, μάλιστα, από τη νομολογία ότι η εξαίρεση

Άποψη από το φάρο της Κόπραινας στον Αμβρακικό Κόλπο

αυτή δεν αντίκειται στο άρθρο 24 του Συντάγματος, αφού, πάντως, για την έγκριση περιβαλλοντικών όρων πρέπει να εξετάζονται οι επιπτώσεις του έργου και να συνεκτιμάται η μηδενική λύση και, συνεπώς, παρέχεται η δυνατότητα άρνησης της περιβαλλοντικής αδειοδότησης αν διαπιστωθεί ότι η περιβαλλοντική βλάβη από τη μεταλλευτική ή λατομική δραστηριότητα στη συγκεκριμένη περιοχή, ύστερα από στάθμιση και του οφέλους από τη δραστηριότητα αυτή, υπερβαίνει τα επιτρεπτά κατά το νόμο και την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης όρια.

Είναι χρήσιμο να υπογραμμιστούν δύο ενδιαφέρουσες σκέψεις των τελευταίων αυτών αποφάσεων. Κατά πρώτον έγινε δεκτό, ίσως σε αντίθετη κατεύθυνση από προγενέστερη νομολογιακή λύση, ότι γνωμοδότηση της Επιτροπής «Φύση 2000» δεν απαιτείται προκειμένου να εκδοθεί απόφαση για την έγκριση ή μη της εκτέλεσης συγκεκριμένου έργου σε περιοχή Natura, αλλά μόνον προκειμένου να επιβληθούν κανονιστικού χαρακτήρα ρυθμίσεις. Σημαντικότερη, όμως, είναι η σκέψη των αποφάσεων αυτών, από την οποία συνάγεται με σαφήνεια ότι, κατά την αξιολόγηση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, το Δικαστήριο συνεξετίμησε, πέραν των στοιχείων που σχετίζονται με την περιβαλλοντική βλάβη, και τις λοιπές, πλην της προστασίας του περιβάλλοντος, παραμέτρους της βιώσιμης ανάπτυξης, αφού αναφέρεται ρητώς στα οφέλη της εξόρυξης για την εθνική οικονομία και την απασχόληση εργατικού δυναμι-

κού, στην περιοχή.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και σχετικά πρόσφατη απόφαση του έτους 2009 που αφορά έγκριση περιβαλλοντικών όρων για τη διενέργεια ερευνητικών εργασιών λατομείου μαρμάρων στην περιοχή των Σερρών. Στην απόφαση αυτή (ΣτΕ 293/2009) περιέχονται τρία βασικά σημεία που σχετίζονται με το βαθμό προστασίας των περιοχών Natura, και τα μέσα διερεύνησης και αξιολόγησης των πιθανολογούμενων κινδύνων από επεμβάσεις στις περιοχές αυτές. Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται τα εξής: α. Δεν επιτρέπεται η εκτέλεση έργου σε περιοχή Natura αν εμφανίζεται ως απλό ενδεχόμενο να τεθεί σε κίνδυνο ο σκοπός της προστασίας της περιοχής. β. Η εκτίμηση του κινδύνου πρέπει να γίνεται υπό το πρίσμα των ειδικών χαρακτηριστικών του τόπου. γ. Για τη διερεύνηση των ενδεχόμενων κινδύνων πρέπει να χρησιμοποιούνται οι πλέον προωθημένες επιστημονικές μέθοδοι και να εντοπίζονται όλες οι πτυχές του σχεδίου που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τον σκοπό της προστασίας. Η απόφαση δέχεται περαιτέρω ότι το έργο μπορεί να επιτραπεί μόνον αν σχηματιστεί η πεποίθηση ότι δεν επηρεάζει την ακεραιότητα της περιοχής, δηλαδή αν δεν καταλείπεται αμφιβολία από επιστημονική άποψη ως προς την απουσία δυσμενών επιπτώσεων. Από την τελευταία αυτή σκέψη μπορεί να θεωρηθεί ότι η έγκριση της εκτέλεσης έργων στις περιοχές Natura υπόκειται στην αρχή της προφύ-

λαξης. Πρέπει να σημειωθεί ότι με την παραπά- νω απόφαση το Συμβούλιο της Επικρατείας ακο- λούθησε προηγούμενες νομολογιακές λύσεις που είχαν υιοθετηθεί από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊ- κής Ένωσης. Στη συγκεκριμένη περίπτωση κρί- θηκε ότι δεν είχαν τηρηθεί οι προαναφερόμενοι κανόνες κατά τη σύνταξη και την αξιολόγηση της Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και για το λόγο αυτό ακυρώθηκε η σχετική πράξη περιβαλ- λοντικής αδειοδότησης.

Από την επισκόπηση της νομολογίας του Συμ- βουλίου της Επικρατείας σε θέματα προστασίας των περιοχών Natura διαπιστώνεται ότι, αν και το οικείο νομοθετικό πλαίσιο ερμηνεύεται με αυ- στηρότητα, στις περισσότερες περιπτώσεις κρίθη- καν νόμιμες οι πράξεις έγκρισης περιβαλλοντικών όρων που εξετάστηκαν από το Δικαστήριο ύστε- ρα από την άσκηση αντίστοιχων ένδικων βοηθη- μάτων. Πρέπει, όμως, να επισημανθεί ότι οι πρά- ξεις αυτές αφορούν, σχεδόν στο σύνολό τους, δύο κατηγορίες έργων και συγκεκριμένα, αφενός έργα υποδομής, κατά την αξιολόγηση των οποίων είναι συνεκτιμητέο το δημόσιο συμφέρον που εξυπηρε- τεί με τα έργα αυτά, και αφετέρου έργα εκμε- τάλλευσης κοιτασμάτων, ως προς τα οποία είναι εξαιρετικά περιορισμένη η ευχέρεια επιλογής του χώρου άσκησης της δραστηριότητας αυτής.

Γ. Από τη μελέτη των αποφάσεων του Συμβουλί- ου της Επικρατείας που αναφέρονται σε θέματα προστασίας των περιοχών Natura σε συσχέτιση με τη γενικότερη περιβαλλοντική νομολογία του, συνάγονται κυρίως τα παρακάτω δύο βασικά συ- μπεράσματα.

1. Η εκτέλεση έργων σε περιοχές Natura εί- ναι καταρχήν επιτρεπτή, αλλά με εφαρμογή του κανόνα της ήσσονος βλάβης του περιβάλλοντος που έχει διαμορφωθεί από τη γενικότερη νομολο- γία του Δικαστηρίου. Ο κανόνας αυτός έχει εφαρ- μοστεί από το Δικαστήριο κυρίως σε περιπτώσεις έγκρισης της εκτέλεσης έργων σε εκτάσεις με δα- σικό χαρακτήρα. Έχει γίνει δεκτό, δηλαδή, ότι προ- κειμένου να πραγματοποιηθεί έργο από εκείνα που κατά το νόμο επιτρέπονται σε δασικές εκτά- σεις, πρέπει, κατά την επιλογή των εναλλακτικών λύσεων, να διερευνηθεί καταρχήν η δυνατότητα εκτέλεσής του σε περιοχή που δεν έχει δασικό χα- ρακτήρα και, σε αρνητική εκδοχή, να αναζητηθεί περιοχή με δασικό χαρακτήρα, κατάλληλη για το συγκεκριμένο έργο, στην οποία η βλάβη του δασι- κού οικοσυστήματος θα είναι η μικρότερη δυνατή.

2. Δεδομένου ότι το μέσο για την εξέταση από το Δικαστήριο του επιτρεπτού της εκτέλεσης έρ- γου ή την άσκηση δραστηριότητας σε συγκεκρι- μένη περιοχή είναι η Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, από την πληρότητα και την αξιοπι- στία της μελέτης αυτής εξαρτάται και η κρίση για

τη νομιμότητα της αντίστοιχης περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Πρέπει, όμως, να επισημανθεί ότι οι μελέτες αυτές εμφανίζουν, πολλές αδυναμίες που τις καθιστούν μη αξιόπιστες. Θα αναφερθώ σε μια διαπίστωση γενικότερη, η οποία αποτελεί, όμως, και προσωπική μου εμπειρία που διαμορ- φώθηκε ύστερα από πολλά χρόνια εξέτασης περι- βαλλοντικών υποθέσεων, έστω και κατά το νομι- κό μόνο σκέλος τους. Πολύ συχνά εμφανίζονται μοιόμορφου περιεχομένου Μελέτες Περιβαλλο- ντικών Επιπτώσεων για διαφορετικά έργα. Φαίνε- ται να υπάρχει ανά κατηγορία έργων, όπως τα αι- ολικά πάρκα ή οι υδατοκαλλιέργειες, κάποιο μο- ντέλο μελέτης, το οποίο αντιγράφεται από τους μελετητές με προσαρμογή μόνον ορισμένων ονο- μάτων και αριθμών. Δημιουργεί λ. χ. πολλές επι- φυλάξεις ή ομοιότητα του περιεχομένου των Με- λετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων για αιολικά πάρκα, από τα οποία ορισμένα σχεδιάζονται για μια ορεινή περιοχή της ηπειρωτικής χώρας σε μι- κρή σχετικά απόσταση από κατοικημένες περιο- χές, άλλα για απομακρυσμένες θέσεις και άλλα για μικρό νησί. Η αναξιοπιστία των μελετών καθιστά πολύ δυσχερές το δικαστικό έργο. Η νομολογία δι- αμόρφωσε κανόνες αναφερόμενους στα όρια δι- καστικού ελέγχου της πληρότητας των μελετών, ώστε να καθίσταται δυνατή η κρίση για τη νομι- μότητα των περιβαλλοντικών αδειοδοτήσεων. Συ- γκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι μπορεί να λαμβάνει υπόψη τα διδάγματα της κοινής πεί- ρας για να αξιολογήσει το περιεχόμενο των Με- λετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων καθώς και στοιχεία του φακέλου, από τα οποία ανατρέπον- ται ή κλονίζονται δεδομένα, στα οποία στηρίζο- νται οι εξεταζόμενες Μελέτες, αλλά είναι βέβαιο ότι, εφόσον ασκεί ακυρωτικό μόνον έλεγχο, δηλα- δή έλεγχο νομιμότητας και όχι ουσίας, δεν μπορεί να αμφισβητήσει ευθέως την ορθότητα των εκτι- μήσεων και των συμπερασμάτων που περιέχονται στις Μελέτες. Σε σχέση με το ζήτημα αυτό πρέπει να παρατηρήσω ότι δεν θα έπρεπε ή και, κατά τη γνώμη μου, δεν θα ήταν συνταγματικώς επιτρε- πτό να καθιερωθεί δικαστικός έλεγχος ουσίας σε αυτή την κατηγορία υποθέσεων, οι οποίες στηρί- ζονται σε εκτίμηση κυρίως τεχνικών παραμέτρων που, από τη φύση τους, δεν είναι δυνατόν να αξι- ολογηθούν ουσιαστικά από δικαστικό όργανο, αλ- λά και συναρτώνται με εκτιμήσεις αναφερόμενες σε κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια, δηλαδή με αξιολογήσεις πολιτικού χαρακτήρα. Ενόψει των πα- ραπάνω αδυναμιών και δυσλειτουργιών παρίσταται απολύτως αναγκαία η ουσιαστική αξιολόγηση των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Διοίκησης, οι οποίες πρέ- πει, για το σκοπό αυτό, να ενισχυθούν με το ανα- γκαίο προσωπικό και τις απαραίτητες υποδομές. ■

Η δημιουργία του Δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα: Ιστορική αναδρομή και προοπτικές

της Ελένης Τρύφων*

Το πιο δημοφιλές, πιο διάσημο κομμάτι της Οδηγίας 92/43, είναι το δίκτυο Natura 2000. Ας δούμε πώς αυτό ξεκίνησε να υλοποιείται στην Ελλάδα, πού βρισκόμαστε σήμερα και ποιες είναι οι προοπτικές που έχουμε από εδώ και πέρα.

Είναι σημαντικό να θυμόμαστε πάντα ότι αναφερόμαστε στο ελληνικό τμήμα αυτού του ευρωπαϊκού δικτύου περιοχών, το οποίο κινείται με κοινούς ευρωπαϊκούς κανόνες, με την ευελιξία πάντοτε που αφήνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πώς αυτοί οι κανόνες θα υλοποιηθούν στο κάθε κράτος-μέλος. Επίσης, ότι είναι ένα δίκτυο περιοχών στις οποίες ουσιαστικά πρέπει να εφαρμόζονται μέτρα διαχείρισης, να αποφεύγεται η υποβάθμιση και η σημαντική όχληση και να εφαρμόζεται η δέουσα εκτίμηση των επιπτώσεων, σχεδίων, έργων και δραστηριοτήτων. Και, βέβαια, ότι το δίκτυο είναι ένα εργαλείο εφαρμογής της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη φύση και τη βιοποικιλότητα.

Υπάρχει ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα,

όπως αυτό έχει αποτυπωθεί στα κείμενα στρατηγικής, το οποίο δυστυχώς έχει ήδη καταστρατηγηθεί. Τελευταία ευκαιρία για την Ελλάδα είναι το έτος 2012, το οποίο θεσπίζεται από την στρατηγική για τη βιοποικιλότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία ορίζει ότι μέσα στο 2012 θα πρέπει να έχει υλοποιηθεί σημαντικό μέρος του δικτύου. Το 2012 είναι και η χρονολογία που τίθεται από την ίδια την Οδηγία, η οποία προβλέπει ότι έξι έτη μετά το χαρακτηρισμό τους οι Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ) πρέπει να οριστούν ως Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ) και να καθοριστούν προτεραιότητες και μέτρα. Εφόσον ο πρώτος κοινοτικός κατάλογος ΤΚΣ που περιέχει τις περισσότερες περιοχές της Ελλάδος, υιοθετήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2006, οφείλουμε μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2012 να έχουμε κάνει αυτά που απαιτεί η Οδηγία. Αντίστοιχα, βέβαια, απαιτείται και η προστασία των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) για την орνιθοπανίδα, για τις οποίες δεν υπάρχει μέσα στο κείμενο της Οδηγίας 79/409 χρονική δέσμευση, υπάρχει όμως η δέσμευση που προκύπτει από το γεγονός ότι το δίκτυο πρέπει να υλοποιηθεί άμεσα.

Τι έγινε λοιπόν στην Ελλάδα; Η ιστορία ξεκινά

* Η Ελένη Τρύφων είναι βιολόγος, στέλεχος στο Τμήμα Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής.

το 1985, όταν ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο η Οδηγία για τα Πτηνά. Δεν οριζόταν τότε η έννοια του δικτύου Natura 2000, δημιουργήθηκε όμως η έννοια του δικτύου των ΖΕΠ για την ορνιθοπανίδα. Το 1987 υποβλήθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι πρώτες ΖΕΠ, οι οποίες ήταν αποκλειστικά δασικές εκτάσεις, και το 1989 συμπληρώθηκε ο κατάλογος των ΖΕΠ με τους υγροτόπους διεθνούς σημασίας. Το 1992 μπήκε στη ζωή μας η Οδηγία 92/43, οπότε η χώρα βρέθηκε μπροστά στην πρόκληση να πρέπει όχι μόνο να αναγνωρίσει και να δηλώσει ΤΚΣ για την προστασία τύπων οικοτόπων και ειδών, αλλά να δώσει και στοιχεία για τις ΖΕΠ της ορνιθοπανίδας, τις οποίες είχε ήδη δηλώσει.

Για να μπορέσει να ανταποκριθεί σε αυτήν την πρόκληση, εκπονήθηκε στην Ελλάδα ένα πρόγραμμα LIFE NATURE από το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων και τα Τμήματα Βιολογίας των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πάτρας, με στόχο την αναγνώριση υποψήφιων περιοχών Natura 2000. Το πρόγραμμα υποστηρίχθηκε από τα, τότε, Υπουργεία ΠΕΧΩΔΕ και Γεωργίας, τα οποία και χρηματοδότησαν το 25% του. Αυτό το πρόγραμμα έδωσε την πρώτη αξιολόγηση της παρουσίας και κατανομής των ειδών και τύπων οικοτόπων κοινοτικού ενδιαφέροντος στην Ελλάδα, και τον πρώτο κατάλογο των υποψήφιων περιοχών Natura 2000. Αν και εξαιρετικά χρήσιμη, αυτή η δουλειά βασίστηκε μόνο σε βιβλιογραφική εργασία.

Μετά από επεξεργασία των στοιχείων από ομάδα εργασίας των δύο Υπουργείων, το 1996 και το 1997 προτάθηκαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι πρώτοι ΤΚΣ και συμπληρώθηκε και ο κατάλογος των ΖΕΠ. Το 1998, αφού είχαμε ήδη ξεκινήσει την υλοποίηση του δικτύου, ενσωματώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο και η Οδηγία των Οικοτόπων. Το δίκτυο των ΤΚΣ ως έχει σήμερα προήλθε από 11 διαδοχικές επιπλέον υποβολές περιοχών ή επικαιροποιήσεις στοιχείων από το 1999 έως το 2010, ενώ αντίστοιχα, για τις ΖΕΠ είχαμε έξι διαδοχικές επιπλέον υποβολές περιοχών ή επικαιροποιήσεις στοιχείων από το 2001 μέχρι το 2010.

Η συμπλήρωση του δικτύου των ΤΚΣ βασίστηκε κατά κύριο λόγο στα συμπεράσματα των Βιογεωγραφικών Σεμιναρίων της μεσογειακής ζώνης που αφορούν στην αξιολόγηση της επάρκειας των προτεινόμενων ΤΚΣ για την αποτελεσματική προστασία των τύπων οικοτόπων και ειδών κοινοτικού ενδιαφέροντος. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην Ελλάδα οι εκκρεμότητες για τη συμπλήρωση του δικτύου των ΤΚΣ στη χέρσο είναι μικρές, και αφορούν κατά κύριο λόγο επιστημονικές επιφυλάξεις για συγκεκριμένα είδη και τύπους οικοτόπων. Όμως οι εκκρεμότητες για τη συμπλήρωση του δικτύου των θαλασίων ΤΚΣ είναι σημαντικές.

Η συμπλήρωση του δικτύου των ΖΕΠ βασίστηκε στην Απογραφή IBA 2000 του BirdLife International. Το 2008, η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, διότι ο αριθμός και η συνολική επιφάνεια των Ελληνικών ΖΕΠ υπολείπονταν σημαντικά σε αριθμό και σε έκταση του καταλόγου IBA 2000. Μετά από μελέτη, υποβλήθηκε από την Ελλάδα ένας σημαντικός αριθμός νέων ΖΕΠ με τελικό αποτέλεσμα η υπόθεση της καταδίκης να αρχιθετηθεί από το Κολλέγιο των Επιτρόπων το Νοέμβριο του 2011. Ωστόσο, σε εκκρεμότητα παραμένει ο χαρακτηρισμός θαλασίων ΖΕΠ στην Ελλάδα. Επομένως, έχουμε διαφορετικές πορείες υλοποίησης αυτών των δύο δικτύων, που μαζί απαρτίζουν το δίκτυο Natura 2000.

Σήμερα το ελληνικό δίκτυο Natura 2000 περιλαμβάνει 419 περιοχές: 241 ΤΚΣ, ή Ειδικές Ζώνες Διατήρησης, όπως έχουν ήδη ονομαστεί, και 202 ΖΕΠ, ενώ 24 περιοχές είναι ταυτόχρονα ΤΚΣ και ΖΕΠ. Καλύπτει συνολικά περίπου 4.200.000 εκτάρια, εκ των οποίων τα 2.800.000 είναι ΤΚΣ και τα 2.900.000 είναι ΖΕΠ. Φαίνεται λοιπόν ότι υπάρχει μεγάλη αλληλοεπικάλυψη ανάμεσα στις δύο ομάδες περιοχών που απαρτίζουν το δίκτυο Natura 2000. Συνολικά οι περιοχές του δικτύου, κατά μέσο όρο, καλύπτουν το 27,2% της χέρσου και το 6,1% των εθνικών χωρικών υδάτων. Αυτό αντιστοιχεί στο 4,5% της έκτασης του ευρωπαϊκού δικτύου, πράγμα που φέρνει την Ελλάδα στη δέκατη θέση σε σχέση με τα 27 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο μέσος όρος κάλυψης εθνικού εδάφους χέρσου της Ευρώπης είναι 17,5%, οπότε το 27,2% της Ελλάδας την τοποθετεί στην έκτη θέση μεταξύ των 27 κρατών-μελών, μετά τη Σλοβενία, τη Βουλγαρία, τη Σλοβακία, την Κύπρο και την Ισπανία. Στη θάλασσα έχουμε μικρότερα ποσοστά κάλυψης, δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι υπάρχουν και χώρες που έχουν αποκλειστικές οικονομικές ζώνες, στις οποίες έχουν δηλώσει μεγάλες θαλάσσιες εκτάσεις, πράγμα που δεν είναι, βέβαια, δυνατόν να κάνει η Ελλάδα.

Ωστόσο, το να έχουμε μόνο επαρκείς εκτάσεις δηλωμένες συνιστά ένα δίκτυο στα χαρτιά. Αυτό που πρέπει ουσιαστικά να δούμε από εδώ και πέρα είναι πώς αυτό το δίκτυο θα μπορέσει να λειτουργήσει ουσιαστικά και να πετύχει το σκοπό του, δηλαδή την προστασία των περιοχών.

Ας δούμε τι έχει γίνει σε αυτό το θέμα. Ένα μέρος των περιοχών είναι χαρακτηρισμένο σύμφωνα με τη δασική νομοθεσία. Ένα άλλο τμήμα του δικτύου, περίπου το 25% της έκτασής του, είναι χαρακτηρισμένο σύμφωνα με το νόμο 1650/1986 όπως ισχύει σήμερα, μετά και τον νόμο 3937/2011. Όμως, αυτά τα δύο τμήματα έχουν πολύ μεγάλο ποσοστό αλληλοεπικάλυψης, επομέ-

ως δεν μπορούμε να πούμε ότι αθροίζονται. Είναι σημαντικό ότι με το νόμο 3937/2011 οι ΤΚΣ χαρακτηρίστηκαν ήδη ως ΕΖΔ, χωρίς ωστόσο ακόμα να έχουν ληφθεί τα αναγκαία μέτρα, όπως ορίζει η Οδηγία.

Υπάρχουν, ακόμα, οριζόντιες προβλέψεις περιορισμών και απαγορεύσεων, που μπορεί να μην είναι οι ενδεδειγμένες ή απόλυτα στοχευμένες, οπωσδήποτε όμως προσθέτουν κάτι στην προστασία των περιοχών. Τέτοιες οριζόντιες προβλέψεις περιλαμβάνονται στο νόμο 3937/2011, στα ειδικά πλαίσια χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, για τη βιομηχανία, για τον τουρισμό και για τις υδατοκαλλιέργειες, στο νόμο 3851/2010 για τις ανανεώσιμες μορφές ενέργειας, στην εναρμόνιση της Οδηγίας 79/409 για τα είδη ορνιθοπανίδας χαρακτηρισμού και, βέβαια, στα δασικά διαχειριστικά σχέδια, στα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα και στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης, η οποία έχει πρόσφατα αναμορφωθεί.

Το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων καταδίκασε την Ελλάδα, γιατί δεν έχει θεσπίσει και εφαρμόσει ένα συνεκτικό, συγκεκριμένο και ολοκληρωμένο νομικό καθεστώς, ικανό να εξασφαλίσει τη βιώσιμη διαχείριση και την αποτελεσματική προστασία των ΖΕΠ. Έτσι, η Ελλάδα, παράλληλα με τις υπόλοιπες προσπάθειες που κάνει, εκπόνησε και τη μελέτη «Προσδιορισμός δραστηριοτήτων συμβατών με τα είδη χαρακτηρισμού των υφιστάμενων ΖΕΠ» και θεσμοθέτησε συμπληρωματική εναρμόνιση της Οδηγίας 2009/147 (κωδικοποίηση της 79/409).

Εκτός από την προστασία, βέβαια, υπάρχει και η διαχείριση. Έχουν ιδρυθεί και λειτουργούν 28 Φορείς Διαχείρισης, που καλύπτουν περίπου το 23% της έκτασης του δικτύου, ήτοι περίπου 1.000.000 εκτάρια. Ιδρύθηκαν μετά το 2003 αλλά, ουσιαστικά, η δράση τους αρχίζει περίπου από το 2006. Είναι γνωστά τα προβλήματα που αφορούν την ύπαρξη και λειτουργία των Φορέων Διαχείρισης και δεν χρειάζεται να επεκταθούμε. Δεν πρέπει, ακόμα, να ξεχνάμε ότι στις δασικές περιοχές δικαιοδοσία έχουν και οι δασικές υπηρεσίες.

Παρότι το δίκτυο δημιουργήθηκε ουσιαστικά μετά το 1996, είχαν αρχίσει να διατίθενται χρήματα για τις πιο σημαντικές περιοχές (τις περιοχές Ραμσάρ και τους Εθνικούς Δρυμούς, που εντάχθηκαν πρώτα στο δίκτυο) από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, το Α' Κοινοτικό Πλαίσιο (1989-1993), το Β' Κοινοτικό Πλαίσιο (1994-1999), και το Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο με το Μέτρο 8.1, που υποστήριξε κυρίως τους φορείς διαχείρισης με υποδομές (2000-2006). Τώρα έχουμε την Τέταρτη Προγραμματική, το 2007-2015, με τον Άξονα Προτεραιότητας 9. Βλέπουμε, δηλαδή, ότι ουσιαστικά

Φωτ. Άρης Βιδάλης

Κάβοντόρος

ακολουθούμε έναν προγραμματισμό που βασίζεται στην κοινοτική χρηματοδότηση. Έχουμε ακόμα και πόρους από το ΕΙΠΠΕΡ, το Πράσινο Ταμείο, από τα προγράμματα LIFE τα οποία υπήρξαν πάρα πολύ σημαντικά για τις περιοχές Natura, τα προγράμματα ENVIREG και φυσικά από τα υπόλοιπα Ταμεία, όπως είναι το Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Ωστόσο, αν κανείς θελήσει να δει κατά πόσον αυτή η χρηματοδότηση είναι επαρκής και ικανοποιητική, πρέπει να αναλογιστεί ότι, αν το μέσο κόστος για το δίκτυο εκτιμάται σε 63 Ευρώ ανά εκτάριο ανά έτος (όπως προέκυψε από ένα ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν τα κράτη-μέλη το 2008), για το δίκτυο Natura 2000 στην Ελλάδα θα απαιτούνταν 270.500.000 Ευρώ ανά έτος, για μισθούς, υποδομές, έργα διατήρησης και διαχείρισης, παρακολούθηση, φύλαξη, ενημέρωση και ούτω καθεξής. Ποσό το οποίο, αυτή τη στιγμή, είναι μάλλον απίθανο να δοθεί από τη χώρα για το συγκεκριμένο σκοπό.

Συνεπώς, αν και η έκταση του δικτύου Natura 2000 στην Ελλάδα θεωρείται σχετικά ικανοποιητική, υπάρχουν ακόμα πολλές ελλείψεις στην προστασία και διαχείριση των περιοχών. Οι ελλείψεις αυτές οφείλονται στα γνωστά προβλήματα του ελληνικού κράτους που αντικατοπτρίζονται και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Υπάρχουν θεσμικά προβλήματα, που αφορούν στη νομική μορφή των κειμένων χαρακτηρισμού και

στις αρμοδιότητες των Φορέων Διαχείρισης, οργανωτικά και διοικητικά προβλήματα, που αφορούν στην έλλειψη ουσιαστικής εποπτείας, συντονισμού και υποστήριξης των Φορέων, σε καθυστερήσεις στο χαρακτηρισμό και στη σύνταξη σχεδίων διαχείρισης, σε έλλειψη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των συναρμόδιων υπηρεσιών, σε καθυστερήσεις στην προώθηση συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και άλλα. Υπάρχουν προβλήματα χρηματοδότησης, εφόσον ακόμα δεν έχουμε οργανώσει και θεσμοθετήσει ένα σταθερό και μόνιμο μηχανισμό χρηματοδότησης για το φυσικό περιβάλλον και, επίσης, δεν υποστηρίζονται οι υπηρεσίες με αρμοδιότητα για τη φύση. Υπάρχει ακόμα έλλειψη γνωστικού υποβάθρου και δεδομένων για τη διαμόρφωση μέτρων διατήρησης και διαχείρισης ή ακόμα και ανεπίκαιρα στοιχεία τεκμηρίωσης και, βεβαίως, πρόβλημα στην επικοινωνιακή πολιτική, που οδηγεί σε τριβές με την τοπικές κοινωνίες.

Επομένως, τίθεται εύλογα το ερώτημα «τι θα γίνει;». Αν και μπορούμε να τα καταφέρουμε, αν μπορέσουμε να δουλέψουμε πολύ και οργανωμένα, υπάρχει ο φόβος ότι δεν θα προλάβουμε να είμαστε συνεπείς στους στόχους τους οποίους έχουμε δεχθεί σαν μέλος αυτού του ενιαίου κοινοτικού δικτύου.

Κάποια πράγματα προχωρούν. Έχει προκηρυ-

χθεί σε κεντρικό επίπεδο ή από τους Φορείς Διαχείρισης η εποπτεία της κατάστασης διατήρησης τύπων οικοτόπων και ειδών, και ο προσδιορισμός των στόχων διατήρησης, οπότε θα έχουμε κάποια σχετικά αποτελέσματα. Έχει δρομολογηθεί η νομική υποστήριξη της μετάβασης των φορέων στην επόμενη φάση λειτουργίας τους με εθνικούς πόρους και η νομική υποστήριξη της διαδικασίας χαρακτηρισμού περιοχών. Η ολοκλήρωση του δικτύου Natura 2000 στο θαλάσσιο χώρο επαφίεται, εν μέρει, στο έργο της εποπτείας. Έχει αρχίσει η συζήτηση για το μέλλον της διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών και την προώθηση της οργανωτικής ανασυγκρότησης των υπηρεσιών με αρμοδιότητα στην προστασία της φύσης. Όμως, απαιτείται πρωταρχικά κεντρικός στρατηγικός σχεδιασμός για όλα αυτά, ο οποίος θα ξεκαθαρίσει την πολιτική για τις προστατευόμενες περιοχές, θα καθορίσει προτεραιότητες και κοστολογήσει τις απαιτούμενες δράσεις.

Είναι δεδομένο ότι η διατήρηση του δικτύου Natura 2000 έχει σημαντικό κόστος, οικονομικό αλλά και πολιτικό, ωστόσο δε θα πρέπει να ξεχνάμε ότι υπάρχουν άμεσα και έμμεσα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη που προκύπτουν από τα οικοσυστημικά αγαθά και τις οικοσυστημικές υπηρεσίες του δικτύου, και αυτό είναι κάτι που μπορούμε να προβάλλουμε ανά πάσα στιγμή, όταν θέλουμε να διαπραγματευτούμε κάτι για το δίκτυο. ■

Στο παράρτητο δάσος της Μεγάλης Πρέσπας, με τις σημύδες, Εθνικό Πάρκο Πρεσπών

Η πορεία υλοποίησης του Δικτύου Natura 2000 στην Κύπρο

του Κυριάκου Γεωργίου*

Το πρώτο βήμα για την οργάνωση του Δικτύου Natura 2000 στην Κύπρο έγινε στο πλαίσιο ενός προγράμματος LIFE - Τρίτες Χώρες μεταξύ των ετών 1999 και 2001. Στόχος του έργου αυτού ήταν η εναρμόνιση της Κύπρου με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο στον τομέα του περιβάλλοντος και η υλοποίηση του συνέπεσε με την περίοδο των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για την είσοδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ανάδοχος του έργου ήταν η Υπηρεσία Περιβάλλοντος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ενώ το Πανεπιστήμιο Αθηνών συμμετείχε ως συνεργαζόμενος φορέας έχοντας τον ρόλο του επιστημονικού συντονισμού.

Αντικείμενο του προγράμματος αυτού ήταν

να αναγνωρισθούν, να αξιολογηθούν και να οριοθετηθούν οι περιοχές που πληρούσαν τα κριτήρια για ένταξη στο πανευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο Natura 2000, με βάση τις Οδηγίες 92/43/ΕΟΚ και 79/409/ΕΟΚ.

Μέσω του προγράμματος αυτού πραγματοποιήθηκε η αναγνώριση των ειδών και των τύπων οικοτόπων που απαντούν στην Κύπρο από τα Παραρτήματα που συνοδεύουν τις προαναφερθείσες Οδηγίες. Επίσης, προτάθηκαν και έγιναν δεκτοί νέοι τύποι οικοτόπων και νέα είδη από την Κύπρο για τον εμπλουτισμό των Παραρτημάτων των Οδηγιών. Κάτι άλλο, επίσης πολύ σημαντικό, ήταν η μεταφορά τεχνογνωσίας και η εκπαίδευση του προσωπικού στις διάφορες Υπηρεσίες της Κύπρου που εμπλέκονται στη διατήρηση του περιβάλλοντος.

Διαπιστώσαμε λοιπόν ότι, από το Παράρτημα Ι

* Ο Κυριάκος Γεωργίου είναι αν. καθηγητής Φυσιολογίας Φυτών και αν. Πρόεδρος του Τμήματος Βιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, καθώς και μέλος του δ.σ. της ΕΕΠΦ.

Scilla morrisii

Φωτ. Μ. Αωφρέου

Πινακίδα σηματοδότησης των σερπεντινόφιλων θιβαδιών

Φωτ. Τμήμα Δασών

της Οδηγίας 92/43 στην Κύπρο απαντούν 35 τύποι οικοτόπων, από τους οποίους οι 12 ήταν προτεραιότητας. Από το Παράρτημα II της ίδιας Οδηγίας βρέθηκαν 7 θηλαστικά, 2 ερπετά, 1 ψάρι, 1 ασπόνδυλο και κανένα φυτό. Από το Παράρτημα I της Οδηγίας 79/409 βρέθηκαν 103 πουλιά.

Οι νέοι τύποι οικοτόπων που προτάθηκαν από την Κύπρο και ενσωματώθηκαν στην Οδηγία 92/43 είναι τα σερπεντινόφιλα λιβάδια με χαρακτηριστικά είδη *Alyssum*, οι τυρφώνες του Τροόδου, οι θαμνώνες της λατζιάς (*Quercus alnifolia*), τα υπολειμματικά δάση της βελανιδιάς (*Quercus infectoria*) και φυσικά τα δάση του κυπριακού κέδρου (*Cedrus brevifolia*). Έγιναν επίσης δεκτά τα 18 είδη φυτών που προτάθηκαν από την Κύπρο όπως η *Arabis kennedyae*, η *Tulipa cypria*, ο *Astragalus macrocarpus* subsp. *lefkarensis*, η *Ophrys kotschyi*, ένα εντομοφάγο φυτό η *Pinguicula crystallina* subsp. *crystallina*, η *Chionodoxa lochiaie*, η *Scilla morrisii*, και η *Centaurea akamantis*. Από πλευράς πανίδας προστέθηκαν 2 θηλαστικά (το κυπριακό αγρινό και μία νυχτερίδα), από τα ερπετά το νερόφιδο *Natrix cypriaca*, από τα έντομα ένα είδος του γένους *Propomacrus*. Εντάχθηκαν επίσης κάποια είδη πουλιών στο Παράρτημα I της Οδηγίας 79/409.

Τελικά με βάση τα κριτήρια του Παραρτήματος III της Οδηγίας 92/43 προτάθηκαν 38 περιοχές της Κύπρου για ένταξη στο δίκτυο Natura 2000. Οι περιοχές αυτές αφορούν ολόκληρο το νησί, χωρίς να εξαιρούνται οι Βρετανικές Βάσεις και η κατεχομένη από την Τουρκία περιοχή της Κύπρου. Για όλες αυτές οι περιοχές συμπληρώθηκε το τυποποιημένο δελτίο πληροφοριών με μεγάλη ακρίβεια, ακόμη και για εκείνες που βρίσκονται υπό Τουρκική κατοχή. Ο κατάλογος αυτός λειτουργήσε ως «επιστημονικός κατάλογος» αφού η Κυπριακή Δημοκρατία απέστειλε τελικά προς την Ευρωπαϊκή Ένωση μόνο εκείνες τις περιοχές που ελέγχονται από τις αναγνωρισμένες αρχές. Εδώ, αξίζει να σημειωθεί ότι η πλουσιότερη από πλευράς βιοποικιλότητας περιοχή της Κύπρου «η αλυκή Ακρωτηρίου και ο υγρότοπος Φασουρίου» παρέμειναν εκτός Δικτύου Natura 2000, αφού η Μεγάλη Βρετανία φρόντισε οι περιοχές των Βάσεων της στην Κύπρο να μην αποτελούν ευρωπαϊκό έδαφος.

Αυτό ήταν το πρώτο βήμα. Το άλμα έγινε σε ένα επόμενο πρόγραμμα LIFE, το οποίο διεκδίκησε η Κύπρος ως κράτος μέλος πια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το έργο αυτό υλοποιήθηκε από το 2004 έως το 2008 και ενεπλάκησαν σε αυτό όλες οι δημόσιες υπηρεσίες της Κύπρου που έχουν σχέση με το περιβάλλον (Τμήμα Περιβάλλοντος, Τμήμα Δασών, Τμήμα Αλιείας και Θαλάσσιων Ερευνών και Ταμείο Θήρας). Συμμετείχαν επίσης 2 μελετητικά γραφεία (Ατλαντίς και Οίκος), το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων και το Πανεπιστήμιο

Αθηνών ως επιστημονικός συντονιστής. Σε αυτό το πρόγραμμα επιλέξαμε πέντε περιοχές διαφορετικές μεταξύ τους, μία παραλιακή με θαλάσσιο τμήμα (Κάβο Γκρέκο), μία υγροτοπική (Αλυκές Λάρνακας), μία παραποτάμια (Κοιλάδα Διαρίζου), μία ημιορεινή (Βουνί Παναγιάς) και μία ορεινή-δασική (Εθνικό Δασικό Πάρκο Τροόδους). Η επιλογή των περιοχών έγινε κατά τρόπο που να επιτρέπει ποικιλία πιλοτικών δράσεων προστασίας και διαχείρισης σε διαφορετικούς τύπους οικοτόπων και διαφορετικές ανθρωπογενείς επιδράσεις, παρόλο που αυτό αύξανε τη δυσκολία της υλοποίησης του έργου. Πραγματοποιήθηκαν επίσης οριζόντιες δράσεις που αφορούσαν όλες τις περιοχές και, κατ' επέκταση όλη την Κύπρο, όπως εκπόνηση σχεδίων παρακολούθησης ειδών και οικοτόπων, συγγραφή Οδηγού εκπόνησης διαχειριστικών σχεδίων, εκπόνηση διαχειριστικών σχεδίων στις τέσσερις από τις πέντε περιοχές και μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων για τα έργα που προβλέπονταν από το πρόγραμμα. Μερικές από τις μόνιμες δράσεις ήταν η περιφράξη και ο περιορισμός του εκδρομικού χώρου για την προστασία των τυρφώνων του Τροόδους, η αποκατάσταση του οικοτόπου της *Quercus infectoria* με νέες φυτεύσεις, η κατασκευή τεχνητών λιμνών στην κοίτη του ποταμού Διαρίζου για τη διατήρηση της υδρόβιας πανίδας, η καταπολέμηση της ακακίας, που είναι επιθετικό ξενικό φυτό, για τη βελτίωση της κατάστασης της αλοφυτικής βλάστησης στις Αλυκές Λάρνακας, η δημιουργία παρατηρητηρίων πουλιών στην ίδια περιοχή, η εγκατάσταση πλωτήρων στη θαλάσσια περιοχή του Κάβο Γκρέκο για να δένουν τα τουριστικά σκάφη και να αποφεύγεται η χρήση της άγκυρας που καταστρέφει τα λιβάδια της Ποσειδώνιας. Το πρόγραμμα αυτό αναγνωρίστηκε ως ένα από τα καλύτερα προγράμματα LIFE που τελείωσαν το 2009, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οι κυπριακές αρχές έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην εκπόνηση σχεδίων διαχείρισης. Έτσι, η Κυπριακή Δημοκρατία αξιοποιώντας τα κονδύλια της «μεταβατικής διευκόλυνσης» χρηματοδότησε την εκπόνηση 8 διαχειριστικών σχεδίων το 2004 και άλλων 13 το 2006. Το Τμήμα Δασών από τους δικούς του προϋπολογισμούς φρόντισε για τα σχέδια διαχείρισης δασικών αποκλειστικά περιοχών. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ορθή διαχείριση όλων σχεδόν των περιοχών του Δικτύου Natura 2000 στην Κύπρο.

Στην παρούσα φάση, βρίσκονται υπό εκπόνηση 4 προγράμματα LIFE Nature στην Κύπρο:

1. **PLANT-NET CY «Δημιουργία δικτύου μικρο-αποθεμάτων φυτών στην Κύπρο, για τη διατήρηση ειδών και οικοτόπων προτεραιότητας»** (LIFE+08 NAT/CY/000453, 2009-2012). Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τη δημιουργία μικρο-απο-

Φωτ. ΑΓΓΑΝΤΙΣ

Παρατηρητήριο πουλιών στις Αλυκές Λάρνακας

θεμάτων φυτών σε τέσσερις περιοχές της Κύπρου (περιοχή Μιτσερού, περιοχή Κοιλάδα των Κέδρων-Κάμπος, Χερσόνησος του Ακάμα, Περιοχή Ασγάτας).

2. **ICOSTACY «Βελτιώνοντας την κατάσταση διατήρησης ειδών πανίδας στην Κύπρο: από την αποκατάσταση των μικροενδιαιτημάτων των ειδών έως τη συνεκτικότητα του οικολογικού τοπίου»** (LIFE09 NAT/CY/000247, 2010-2014). Το πρόγραμμα αφορά 14 περιοχές του Δικτύου Natura της Κύπρου και στοχεύει στην βελτίωση της κατάστασης διατήρησης, μέσω δράσεων ενεργού διαχείρισης, 20 επιλεγμένων ειδών πανίδας και συγκεκριμένα δύο ειδών ασπόνδυλων, τριών ειδών ερπετών και δεκαπέντε ειδών χειρόπτερων, που περιλαμβάνονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.

Αγκαθοκαλημάνη ή πελοκατερίνα (*Vanellus spinosus*)

Φωτ. Π. Παναγιώδης

Δάσος *Pinus nigra* (φωτ. Κ. Θάνος)

3. JUNIPERCY «Βελτίωση της κατάστασης διατήρησης του οικοτόπου προτεραιότητας 9560* (ενδημικά δάση με *Juniperus spp.*) στην Κύπρο» (LIFE10 NAT/CY/000717, 2012-2015) που αφορά αποκλειστικά το ενδιαίτημα των *Juniperus* στην Κύπρο.

4. OROKLINI «Restoration and Management of Oroklini Lake SPA (CY6000010) in Cyprus» (LIFE10 NAT/CY/000716, 2012-2014) που αφορά την αποκατάσταση και τη διαχείριση της λίμνης της Ορόκλινης στην επαρχία Λάρνακας, και στοχεύει στη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης των σημαντικών ειδών πουλιών της λίμνης.

Παράλληλα το Ίδρυμα Προώθησης Έρευνας της Κύπρου υποστηρίζει προγράμματα τα οποία συμβάλλουν στη βασική έρευνα σε θέματα που άπτονται της οργάνωσης του Δικτύου Natura 2000 στην Κύπρο.

Τέλος, ενδεικτικά αναφέρουμε τα πιο κάτω προγράμματα των οποίων η υλοποίηση έγινε μέσω του Ιδρύματος Προώθησης Έρευνας:

- Οι αμμοθινοί και αλοφυτικοί τύποι οικοτόπων της Κύπρου
- Οικολογία πληθυσμών απειλούμενων ενδημικών φυτών της Κυπριακής χλωρίδας και εφαρμογές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
- Βιολογία διατήρησης σπάνιων φυτών της Κύπρου
- Βιολογία διατήρησης ερπετών της Κύπρου. ■

Τυρφώνες το καλοκαίρι (φωτ. Μ. Ανδρέου)

Ζωνοδέλφια

Επιστημονικά ζητήματα και προβλήματα εφαρμογής στο πεδίο της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ

του Αναστάσιου Λεγάκι*

Κατά την εφαρμογή της Οδηγίας 92/43 προέκυψαν διάφορα προβλήματα από επιστημονική πλευρά. Θα επιχειρήσω μία ιστορική ανασκόπηση της όλης διαδικασίας, εντοπίζοντας για κάθε φάση της δημιουργίας του δικτύου, τα σχετικά προβλήματα.

Η πρώτη φάση στην ιστορία της συγκεκριμένης Οδηγίας ήταν η αρχική διαμόρφωση των καταλόγων των ειδών και των τύπων οικοτόπων από τις υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής, η Ελλάδα ήταν ουσιαστικά απύσχα. Δεν είχε ερωτηθεί σχεδόν κανένας Έλληνας επιστήμονας για τους τύπους οικοτόπων και τα είδη της Οδηγίας, ενώ οι πληροφορίες για τα είδη που υπήρχαν στην Ελλάδα, προέρχονταν από τις διάφορες Επιτροπές του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει επιτροπές για τα θηλαστικά, για τα ερπετά, για τα ασπόνδυλα κ.λπ., στις οποίες συμμετείχαν ξένοι κυρίως επιστήμονες, οι οποίοι γνώριζαν κάποια πράγματα για την ελληνική πανίδα και χλωρίδα και τους τύπους οικοτόπων. Από αυτούς τους καταλόγους λοιπόν καταρτίστηκαν οι κατάλογοι του δικτύου για την Ελλάδα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, λίγο ανεκδοτολογικό, είναι ότι κάποια Παρασκευή με επισκέφθηκε ένα στέλεχος του Υπουργείου και μου έδωσε έναν κατάλογο ειδών ο οποίος είχε προταθεί, και μου είπε ότι, τη Δευτέρα πηγαίνει κάποιος εκπρόσωπός μας στην Επιτροπή των Οικοτόπων, ένας αρχιτέκτονας, και σε παρακαλώ πες μας ποια είδη από αυτά του καταλόγου υπάρχουν στην Ελλάδα, μέσα στο αμέσως επόμενο διήμερο. Κάπως έτσι θα λειτούργησε η διαδικασία, υποθέτω, και για τα φυτά και για τους τύπους οικοτόπων. Το αποτέλεσμα ήταν να απουσιάζουν από τους καταλόγους αυτούς σημαντικά είδη πανίδας, χλωρίδας και τύπων οικοτόπων, τα οποία εμείς γνωρίζαμε, αλλά φυσικά δεν είχαμε ερωτηθεί.

Επίσης, όταν προστέθηκαν νέα μέλη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πάλι ζητήθηκε η γνώμη μας, αν υπάρχουν κάποια από τα προτεινόμενα προς ένταξη είδη στην Ελλάδα και αν υπάρχουν ήδη θεσμοθετημένες περιοχές Natura στις οποίες απαντούν αυτά τα είδη. Βέβαια δεν υπήρχε καμία οργάνωση για αυτό το θέμα. Σημαντικό επίσης, πρόβλημα με την προσθήκη τύπων οικοτόπων και ειδών από νέα μέλη ήταν ότι, εάν τα βρίσκαμε στην Ελλάδα σε μία περιοχή που δεν ήταν μέσα στο δίκτυο Natura, θα έπρεπε να εντάξουμε αυτή την

* Ο Αναστάσιος Λεγάκις είναι αν. καθηγητής Ζωικής Ποικιλότητας στο Τμήμα Βιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

καινούργια περιοχή, μία διαδικασία η οποία ήταν γραφειοκρατικά δύσκολη.

Η πανίδα της Ελλάδας αριθμεί περίπου 30.000-50.000 είδη. Έχουν καταγραφεί περίπου 30.000 είδη, αλλά υπολογίζουμε ότι θα υπάρχουν και άλλα 20.000 τα οποία δεν έχουμε καταγράψει. Έχει ένα πολύ υψηλό ποσοστό ενδημισμού, γύρω στο 17%, ενώ και στα φυτά το ποσοστό ενδημισμού είναι αντίστοιχο, και υπάρχουν πολλά είδη τα οποία θεωρούνται απειλούμενα. Για παράδειγμα, η μεν Οδηγία περιλαμβάνει 64 θηλαστικά ενώ στο το νέο Κόκκινο Βιβλίο των απειλούμενων ζώων το σύνολο των ειδών που θεωρήθηκαν ως απειλούμενα στην Ελλάδα είναι 45, συν άλλα 20 για τα οποία δεν είχαμε επαρκή στοιχεία για να τα αναλύσουμε. Λίγο-πολύ λοιπόν τα θηλαστικά, αλλά και τα ερπετά και τα αμφίβια, έχουν καλυφθεί με ικανοποιητικό τρόπο από την Οδηγία. Μεγάλο πρόβλημα υπάρχει στα ψάρια του γλυκού νερού, για τα οποία ελάχιστα από τα απειλούμενα περιλαμβάνονται στην Οδηγία και, ακόμα περισσότερο, για τα ασπόνδυλα. Η Οδηγία περιλαμβάνει 47 ασπόνδυλα για την Ελλάδα, ενώ από ελάχιστες ομάδες που έχουν μελετηθεί στο πλαίσιο του Κόκκινου Βιβλίου έχουμε άλλα 300, και τα άγνωστα (τα οποία δεν έχουν μελετηθεί γιατί δεν υπάρχουν ειδικοί και χρειάζονται συγκεκριμένα προγράμματα) είναι πάρα πολλά. Επίσης, άλλες ελλείψεις σχετικά με τα 47 είδη ασπονδύλων που υπάρχουν στην Οδηγία είναι πως για τα 15 από αυτά δεν έχει οριστεί καμία περιοχή Natura 2000, ενώ ξέρουμε που υπάρχουν, αλλά και πως δεν υπήρχε ποτέ χρηματοδότηση και μελέτη για να εντοπιστούν αυτά τα είδη στις υπάρχουσες περιοχές.

Η δεύτερη φάση ήταν η δημιουργία του δικτύου Natura 2000. Εδώ ζητήθηκε να εντοπίσουμε τις περιοχές όπου υπήρχαν τα είδη που περιλαμβάνονταν στην Οδηγία, δηλαδή να αντιστοιχίσου-

με τα είδη με τις περιοχές. Η όλη διαδικασία καθυστέρησε πάρα πολύ, με αποτέλεσμα τα δεδομένα που είχαμε να είναι ξανά, σχεδόν αποκλειστικά, βιβλιογραφικά. Δεν είχαμε καμία δυνατότητα να βγούμε στο πεδίο για να επιβεβαιώσουμε κάποια δεδομένα, υπήρχαν ομάδες ζώων για τις οποίες δεν υπήρχε κανένας Έλληνας ειδικός και έπρεπε αποκλειστικά να βασιστούμε σε βιβλιογραφία από ξένους ερευνητές, και έτσι αυτή η διαδικασία έγινε πάλι με αρκετά πρόχειρο τρόπο. Η μόνη επιπλέον λύση που βρέθηκε, καθώς η διαδικασία επέτρεπε την καταχώρηση σε καταλόγους άλλων ειδών, που κάθε κράτος θεωρούσε ότι είναι σημαντικά, ήταν να συμπληρώσουμε έναν άλλο κατάλογο, τον οποίο ονομάσαμε «Ελληνικά Είδη». Τα είδη αυτά θεωρούμε ότι θα έπρεπε να είχαν ενταχθεί στην Οδηγία, αλλά φυσικά δεν υπήρχε καμία θεσμοθετημένη διαδικασία για να περιληφθούν.

Η τρίτη φάση, ήταν η εφαρμογή της Οδηγίας. Έγινε ο κατάλογος, εντοπίστηκαν οι περιοχές, ξέραμε λοιπόν πού υπήρχαν αυτοί οι οικοτόποι και, τουλάχιστον βιβλιογραφικά, τα είδη αυτά. Τότε έπρεπε να διαμορφωθούν και να εφαρμοστούν σχέδια διαχείρισης των περιοχών. Στα σχέδια διαχείρισης των περιοχών, λόγω έλλειψης δεδομένων αφού ξανά δεν υπήρχε χρόνος και χρήμα για να μπορέσουμε να κάνουμε σοβαρή δουλειά στο πεδίο, χρησιμοποιήθηκαν για άλλη μια φορά τα ίδια βιβλιογραφικά στοιχεία για τα είδη. Προκηρύχθηκε και προχώρησε ένα πρόγραμμα αναγνώρισης και περιγραφής των τύπων οικοτόπων, που ήταν ένα πολύ σημαντικό βήμα. Το επόμενο βήμα θα ήταν να γίνει ένα αντίστοιχο πρόγραμμα για την αναγνώριση και περιγραφή των ειδών χλωρίδας και πανίδας, παρόλες όμως τις συζητήσεις και προσπάθειες, δε χρηματοδοτήθηκε και δεν προωθήθηκε ποτέ αυτό το πρόγραμμα της αναγνώρισης και περιγραφής των ειδών.

Στην τέταρτη φάση, είχαμε την προσπάθεια να καταρτιστεί η εξαετής έκθεση, υποχρέωση όλων των χωρών, για το διάστημα 2001-2006. Θα έπρεπε με βάση αυτήν την έκθεση να μιλήσουμε για την κατάσταση διατήρησης των ειδών και των τύπων οικοτόπων και να αναφέρουμε τη γεωγραφική τους εξάπλωση. Πάλι υπήρχε φοβερή καθυστέρηση, τόσο στη δημιουργία του σχετικού προγράμματος όσο και στη χρηματοδότησή του. Όσοι συμμετείχαν θα θυμούνται, σε μία πολύ επεισοδική συνάντηση, την άρνηση της πλειονότητας των παρόντων να συμμετάσχουν σε αυτό το πρόγραμμα μέσα στο ελάχιστο χρονικό διάστημα το οποίο πλέον απέμενε όταν έτρεξε το πρόγραμμα. Το αποτέλεσμα της προσπάθειας αυτής ήταν να έχουμε στην εξαετή έκθεση αδυναμία παρουσίασης της κατάστασης διατήρησης για τα περισσότερα είδη. Επίσης, η γεωγραφική εξάπλωση ήταν, για άλλη

Μαυροβουτηχάρια

Φωτ. Νίκος Πέτρου

μία φορά, βασισμένη σε βιβλιογραφικά δεδομένα, με πάρα πολλά κενά στους χάρτες.

Φτάνουμε έτσι στην πέμπτη φάση η οποία ολοκληρώνεται φέτος, και είναι η νέα εξαετής έκθεση. Για τη διαμόρφωση αυτής της εξαετούς έκθεσης έχουν προκηρυχθεί και έχουν αρχίσει οι διαδικασίες για προγράμματα εποπτείας της κατάστασης διατήρησης και της εξαπλώσης των ειδών. Για άλλη μία φορά είμαστε πολύ καθυστερημένοι καθώς οι προκηρύξεις έληξαν μόλις πριν από λίγες μέρες. Αν και τα προγράμματα έχουν κατατεθεί, υπάρχει πολύ μεγάλη πιθανότητα σημαντικής καθυστέρησης για διάφορους λόγους, με αποτέλεσμα και εδώ να είμαστε υποχρεωμένοι να αναφερθούμε σε βιβλιογραφικά δεδομένα, τουλάχιστον για αυτήν τη φάση. Ευτυχώς, τα προγράμματα αυτά είναι αρκετά μακρόχρονα, διαρκούν τρία-τέσσερα χρόνια, και επομένως στο μέλλον θα έχουμε τη δυνατότητα να συμπληρώσουμε στοιχεία, να πάμε επιτέλους στις περιοχές που υπάρχουν ή που υποθέτουμε ότι υπάρχουν τα είδη αυτά, για να μπορέσουμε να έχουμε μία πλήρη εικόνα. Δυστυχώς όμως για την έκθεση θα έχουμε ξανά την ίδια βιβλιογραφική διαδικασία.

Συνοψίζοντας, τα συμπεράσματα είναι ότι υπάρχει έλλειμμα γνώσης για τη βιοποικιλότητα της Ελλάδας, ότι δεν υπάρχουν σοβαρά προγράμματα έρευνας η οποία, όπως καταλαβαίνετε, ήταν απολύτως απαραίτητη σε όλες αυτές τις φάσεις, και ότι υπάρχει έλλειψη και σοβαρότατες καθυστερήσεις στη χρηματοδότηση για την απόκτηση αυτής της γνώσης. Έστω και αν υπάρχει η διάθεση να χρηματοδοτηθούν προγράμματα, η παροχή πόρων είναι συνήθως καθυστερημένη και πάντο-

τε καταλήγουμε να ξεπερνάμε τις καταληκτικές ημερομηνίες που θα έπρεπε να έχουμε τα δεδομένα. Χρειάζεται φυσικά σοβαρή εργασία πεδίου, όπως επίσης και επαφές με ξένους συναδέλφους, αρκετοί από τους οποίους γνωρίζουν πολύ καλύτερα από εμάς την ελληνική πανίδα και χλωρίδα.

Στο θέμα της παρακολούθησης των ειδών, κατά καιρούς ερχόταν στην επιφάνεια η διάθεση να εφαρμοστεί πρόγραμμα παρακολούθησης. Αυτό όμως σημαίνει ότι σχεδιάζεται μία διαδικασία με την οποία μετράμε την κατάσταση των πληθυσμών σε κάποια περιοχή και αυτή η διαδικασία πρέπει να επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, ακόμα και αν πρόκειται για ένα απλό σύστημα παρακολούθησης. Το σύστημα αυτό δεν υπάρχει, έστω και αν κατά καιρούς έγιναν προσπάθειες και γράφτηκαν κείμενα για να ξεκινήσει. Ένα άλλο θέμα, που ήδη αναφέρθηκε, είναι οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Δυστυχώς, η βιοποικιλότητα είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη σε όλες αυτές τις μελέτες. Δηλαδή, αν ελέγξει κανείς ουσιαστικά τις μελέτες, θα βρει να επαναλαμβάνονται στερεότυποι κατάλογοι ειδών και μάλιστα πολλές φορές τα ίδια είδη και στοιχεία σε άλλες περιοχές, για άλλη χρήση και για άλλα έργα. Φυσικά, βέβαια, δεν υπάρχει καμία σοβαρή διαδικασία ελέγχου εάν οι επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα πραγματικά έχουν μελετηθεί.

Αν και ελπίζω πως αυτά τα προγράμματα θα προχωρήσουν και θα μπορέσουμε επιτέλους να κάנוμε κάποια δουλειά στο πεδίο και να βοηθήσουμε έμπρακτα στην εφαρμογή των δύο Οδηγιών, οι σημερινές καταστάσεις δεν επιτρέπουν υπερβολική αισιοδοξία. ■

Ποταμός Αώος

Η προστασία του περιβάλλοντος στην Ευρώπη της οικονομικής κρίσης

του Δημήτρη Καραβέλλα*

Η οικονομική κρίση δημιουργεί πολλά ερωτήματα ως προς το ευρύτερο θέμα της προστασίας του περιβάλλοντος αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη, αλλά και στην Ελλάδα, κομμάτι του οποίου βεβαίως είναι και η Οδηγία για τους οικοτόπους.

Η κρίση αυτή, την οποία όλοι μας βιώνουμε σε καθημερινή βάση, κάθε άλλο παρά ελληνική είναι. Είναι μια κρίση, λοιπόν, η οποία αφορά πολύ ευρύτερα ζητήματα και είναι πολύ ευρύτερη χωρικά από την δική μας μόνο περίπτωση, συνεπώς δεν είναι απλώς μία δημοσιονομική κρίση.

Το WWF International βγάζει, κάθε δύο χρόνια, την «Έκθεση του Ζωντανού Πλανήτη». Η έκθεση αυτή, που δημοσιοποιήθηκε μόλις την προηγούμενη εβδομάδα, παρουσιάζει δύο ξεχωριστούς δείκτες. Ο πρώτος αφορά το οικολογικό αποτύπωμα και το πώς αυτό εξελίσσεται σε 149 διαφορετικές χώρες, και ο δεύτερος είναι ένας δείκτης υγεί-

ας, αν θέλετε, του πλανήτη, που καταγράφει και αναλύει την εξέλιξη των πληθυσμών 2.600 ειδών στον κόσμο. Μαζί δίνουν μία εικόνα του πού βρισκόμαστε τόσο ως υγεία του πλανήτη, όσο και ως αποτύπωμα. Αν, λοιπόν, σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης, συνεχίσουμε να λειτουργούμε όπως λειτουργούμε σήμερα, μέχρι το 2050 θα χρειάζομαστε σχεδόν τρεις πλανήτες για να ικανοποιηθούν τελικά αυτό τον τρόπο ζωής και αυτούς τους τρεις πλανήτες, προφανώς, δεν τους διαθέτουμε.

Η σύνδεση με την οικονομική κρίση είναι εμφανής. Όπως σήμερα βιώνουμε τις επιπτώσεις μίας χώρας η οποία τόσα χρόνια υπερδανειζόταν, δανειζόταν ουσιαστικά οικονομικούς πόρους από το μέλλον, αντίστοιχα θα βιώσουμε και τις επιπτώσεις ενός αναπτυξιακού προτύπου, στην Ελλάδα, αλλά και παγκοσμίως, που υπερκαταναλώνει τους φυσικούς πόρους ωσάν να είναι αυτοί ανεξάντλητοι.

Σχετικά με το θέμα περιβάλλον και κρίση, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα, ξεχωρίζουν τρεις βασικές τάσεις. Η πρώτη αφορά το γεγονός

* Ο Δημήτρης Καραβέλλας είναι υδροβιολόγος, γενικός διευθυντής του WWF Ελλάς.

ότι το περιβάλλον και η αειφορία βρίσκονται, σε πολύ μεγάλο βαθμό, στο περιθώριο της πολιτικής ατζέντας. Σκεφτείτε προεκλογικά, στην Ελλάδα, στη Γερμανία, στη Γαλλία, πόσο λίγο έπαιξε το θέμα περιβάλλον. Σκεφτείτε ότι σε λίγες εβδομάδες γίνεται η συνάντηση G20, μία εξαιρετικά σημαντική συνάντηση που έχει απασχολήσει πολύ τον πολιτικό κόσμο. Άραγε τι θα συμφωνηθεί εκεί;

Η δεύτερη και συναφής τάση είναι αυτή της αποδυνάμωσης της περιβαλλοντικής πολιτικής και νομοθεσίας. Είναι επόμενο όταν το περιβάλλον δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο πολιτικά, να υπάρξει αποδυνάμωσή τους.

Η τρίτη τάση –και γι’ αυτή θα ήθελα να μιλήσω περισσότερο– είναι η απώλεια αυτού που ονομάζουμε «περιβαλλοντικό κεκτημένο», η οποία, νομίζω, έχει ιδιαίτερη σημασία σε σχέση με την Οδηγία 92/43. Είναι αποδεκτό ότι έχουμε ακόμα μία σειρά από πολύ σημαντικά προβλήματα στην εφαρμογή των δύο Οδηγιών, προβλήματα που αφορούν την παρακολούθηση, την έλλειψη στοιχείων, την έλλειψη γνώσης, την έλλειψη διαχείρισης. Ας δούμε, λοιπόν, ποιές είναι οι τάσεις, και πώς θα επηρεαστούν από εδώ και εμπρός αυτά τα λίγα που έχουμε κατακτήσει μέσα στα τελευταία χρόνια.

Η κρίση έχει επηρεάσει, προφανώς, και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις. Το τελευταίο διάστημα έχουμε διαμορφώσει, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ένα άτυπο δίκτυο των εθνικών οργανώσεων του WWF, ένα άτυπο δίκτυο, ας πούμε, παρακολούθησης της κρίσης. Έτσι, μέσα από αυτό το δίκτυο, μπορώ να μοιραστώ μαζί σας ορισμένα παραδείγματα από το τι βλέπουμε αυτήν την εποχή σε άλλα σημεία της Ευρώπης.

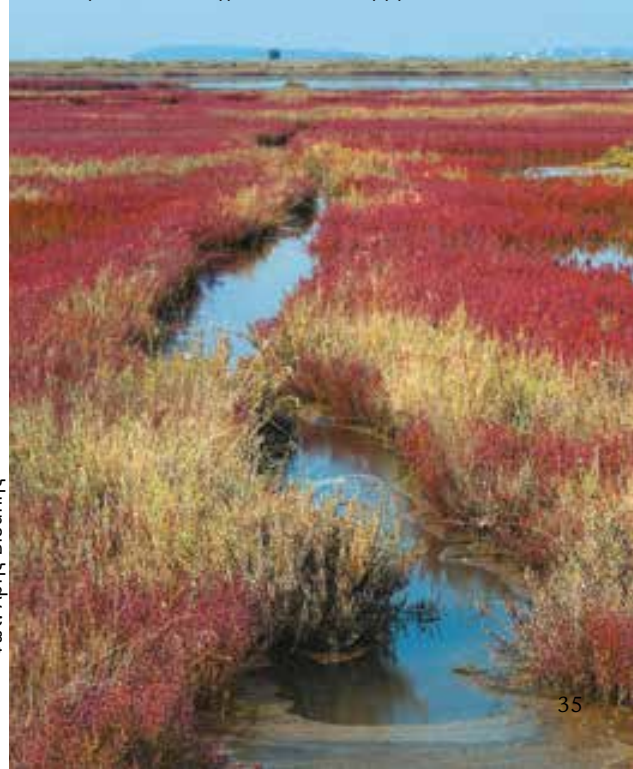
Στην Ισπανία βλέπουμε, για παράδειγμα, να προωθείται μία ριζική αναθεώρηση του νόμου για την παράκτια ζώνη γιατί θεωρείται ότι ο νόμος αυτός είναι αρκετά περιοριστικός ή αυστηρός. Και αυτό σε μία χώρα η οποία πριν από μερικά χρόνια άρχισε να αντιλαμβάνεται τι έχει συμβεί στην παράκτιά της ζώνη και άρχισε μόνη της να καταδικάζει ξενοδοχεία, πολυκατοικίες και ούτω καθεξής. Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι ένα τεράστιο ξενοδοχειακό συγκρότημα με golf που προωθείται σε παράκτια περιοχή, περιοχή μάλιστα Natura, στη Μαγιόρκα. Οι οικονομικές δραστηριότητες δεν απαγορεύονται, προφανώς, σε περιοχές Natura, το βασικό ζήτημα όμως είναι το μέγεθος, η κλίμακα, και ο τρόπος που γίνονται. Άλλο παράδειγμα είναι ένα περιφερειακό πάρκο έξω από τη Μαδρίτη, όπου επιτρέπεται πλέον η εκτός σχεδίου δόμηση, γεγονός που αποτελεί σημαντική, δυσμενέστατη εξέλιξη. Στη Μεγάλη Βρετανία, το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Τροφής και Αγροτικών Θεμάτων (DEFRA) αναφέρεται πια στην ανάγκη χαλάρωσης της νομοθεσίας για την περιβαλλο-

ντική αδειοδότηση. Υπάρχει, επίσης, το περίφημο Red Tape Challenge, μία προσπάθεια που γίνεται για να μειωθεί η γραφειοκρατία, και μία δήλωση πως οι περιοχές Natura είναι μεγάλο βάρος για την επιχειρηματικότητα. Στην Ιταλία, τέλος, μία σημαντική ανακοίνωση της κυβέρνησης είναι ότι αναθεωρείται ο Δασικός Κώδικας έτσι ώστε να υπάρχει εξαίρεση από αυστηρή προστασία πολλών δασικών περιοχών.

Τα παραδείγματα αυτών των τάσεων στην Ελλάδα είναι, δυστυχώς, αρκετά. Πριν από περίπου δύο χρόνια, ιδρύθηκε για πρώτη φορά το Πράσινο Ταμείο, ουσιαστικά η μόνη εθνική πηγή περιβαλλοντικών χρηματοδοτήσεων, το οποίο είχε ένα αποθεματικό κοντά στο 1 δισ. Ευρώ. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις θεωρήσαμε εξαιρετικά θετική τη δημιουργία αυτού του Ταμείου, ήταν κάτι για το οποίο παλεύαμε πολλά χρόνια. Λίγους μήνες μετά, τον Οκτώβριο του 2011, ψηφίστηκε μία τροπολογία η οποία επιτρέπει να φύγει από το Πράσινο Ταμείο το 95% των πόρων του προς κάλυψη του κρατικού προϋπολογισμού. Αυτό όχι ως ένα μέτρο μίας φοράς, το οποίο θα μπορούσε να καλύψει ενδεχομένως μία έκτακτη κατάσταση, αλλά ως πάγια πλέον διαδικασία. Έτσι, έχουμε διαθέσιμο πια μόνο το 5% του Πράσινου Ταμείου.

Σε αυτή τη φάση της κρίσης δίνεται έμφαση σε μεγάλες επενδύσεις οι οποίες, σε κάποιες περιπτώσεις, είναι περιβαλλοντικά αμφίβολες. Αν έπρεπε να το συνοψίσω με δύο λόγια, το περιβάλλον σή-

Σαλικόρνιας στους υγροτόπους του Αμβρακικού

Φωτ. Άρης Βιδάλης

Orchis spitzelli

Φωτ. Νίκος Πέτρου

μερα στην Ελλάδα είναι μία πολυτέλεια, είναι, συνήθως, ένα εμπόδιο στην ανάπτυξη, το οποίο πρέπει να καμφθεί ή να παρακαμφθεί. Και ο νόμος 3894/2010 κάνει ακριβώς αυτό. Επιτρέπει, μέσα από φωτογραφικές διαδικασίες, να εγκρίνονται μία σειρά από κατηγορίες έργων χωρίς να μπαίνουν σε διαδικασίες αξιολόγησης που υπήρχαν παλιότερα.

Τεράστιο είναι και το θέμα των αυθαιρέτων, τα οποία είναι πάρα πολλά, ίσως πάνω από 1.000.000 κτίσματα. Εδώ πρέπει να εκτιμηθεί όχι μόνο η πολιτική βούληση της εκάστοτε Κυβέρνησης, αλλά και ο ρόλος που παίζει πλέον στη διαμόρφωση των τάσεων η περίφημη Τρόικα. Σε έκθεση του, το ΔΝΤ καλεί για κίνητρα για τη ρύθμιση παραβάσεων χρήσεων γης, τα οποία θα αποφέρουν τουλάχιστον 1,5 δισ. Ευρώ από το 2011 έως το 2013. Έτσι, αυτό που ξεκίνησε ως μία διαδικασία νομιμοποίησης κάποιων «ελαφρών» παραβάσεων, κατέληξε, μέσα από το νόμο 4014/2011, ως δυνατότητα να νομιμοποιηθούν αυθαίρετα ακόμα και μέσα σε προστατευόμενες περιοχές. Κατ' αρχήν δεν διευκρινίζεται τί σημαίνει αυτό για τα υφιστάμενα αυθαίρετα σε σημαντικές περιοχές –η Δάφνη για παράδειγμα, στη Ζάκυνθο ή οι αυθαίρετες κα-

τασκευές στο Μεσολόγγι– περιοχές με τις οποίες έχει επί πολλά χρόνια ασχοληθεί και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το μεγαλύτερο, όμως, ολισθημα είναι ότι ανοίγει πλέον μία καινούργια διαδικασία, όχι πια ανοχής αλλά νομιμοποίησης των αυθαιρέτων. Έτσι, όταν κάποτε ξεπεραστεί η κρίση αυτή, θα υπάρχει ένα θεσμικό πλαίσιο το οποίο θα επιτρέπει πολύ περισσότερα πράγματα ακόμα και μέσα σε προστατευόμενες περιοχές.

Η βεβιασμένη πώληση δημόσιας γης, μέσα από ένα συγκεκριμένο νόμο, ανεξαρτήτως του οικολογικού χαρακτήρα της, έχει επίσης μεγάλη σημασία. Είναι αναμφισβήτητο ότι ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα είναι τεράστιος, είναι όμως επίσης προφανές ότι το κομμάτι που αφορά την περιβαλλοντική διακυβέρνηση ήταν πάντα υποστελεχωμένο, είτε αφορά κεντρικές υπηρεσίες, είτε Διμεναρχεία είτε Δασικές Υπηρεσίες. Στην προσπάθεια, λοιπόν, που γίνεται για μάζεμα του δημόσιου τομέα, θύματα είναι και πάλι αυτές οι υπηρεσίες. Επίσης, θύματα είναι οι θεσμοί περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, για παράδειγμα ιδρύματα όπως είναι το ΙΓΜΕ, το ΕΘΙΑΓΕ και άλλα. Αρνητική είναι, κατά την άποψή μας, και η στήριξη, με επιμονή της Τρόικας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε «βρώμικες» πηγές ενέργειας και το άνοιγμα της αγοράς λιγνίτη.

Τέλος, θα σταθώ στο κούρεμα των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Για μία χώρα σαν την Ελλάδα, που δεν έχει δασικούς χάρτες και Κτηματολόγιο, που δεν υπάρχουν τα στοιχειώδη εργαλεία διαχείρισης, οι διαδικασίες περιβαλλοντικής αδειοδότησης ήταν μία σημαντική βαλβίδα ασφαλείας για το περιβάλλον. Ακόμα και οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, με τον πολύ προβληματικό τρόπο που γίνονται, έχουν λειτουργήσει ως σύστημα ασφαλείας. Και όμως, το Μνημόνιο υιοθετεί την απλοποίηση και σύντμηση των διαδικασιών υλοποίησης Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, με στόχο τον περιορισμό του αριθμού των έργων που υπόκεινται σε περιβαλλοντική αδειοδότηση, αλλά και του χρόνου έγκρισης στα επίπεδα του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προφανώς υπάρχει ζήτηση γραφειοκρατίας, προφανώς χρειάζεται συγκεκριμένο και στέρνο υπόβαθρο, αλλά το να ακυρώνονται με αυτόν τον τρόπο τόσο σημαντικές διαδικασίες που αφορούν την αδειοδότηση είναι μία πολύ αρνητική εξέλιξη.

Πιστεύω ότι ο βασικός τρόπος αντίδρασης μίας χώρας σαν τη δική μας στο θέμα της κρίσης θα έπρεπε να αφορά σε μεγάλο βαθμό στη διατήρηση του φυσικού μας κεφαλαίου. Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζουμε ότι, ακόμα και σε αυτήν τη φάση της κρίσης, για την επόμενη προγραμματική περίοδο, και εφόσον η Ελλάδα παραμείνει ενεργό μέλος της Ένωσης, υπάρχει δυνατότη-

Ο υγρότοπος, το δάσος και το ακρωτήριο Κυνόσουρα στο Εθνικό Πάρκο Σινιά - Μαραθώνα

τα να διεκδικηθούν πολύ περισσότεροι πόροι για την προστασία της βιοποικιλότητας. Γι' αυτό χρειάζεται να υπάρχει ένα λειτουργικό σύστημα προστατευόμενων περιοχών, το οποίο παρακολουθείται, το οποίο διαχειρίζονται άνθρωποι με γνώση, και για το οποίο διατίθενται επαρκείς πόροι. Αυτό σήμερα δεν υπάρχει. Με το ξεκίνημα της διαδικασίας των Πλαισίων Δράσης Προτεραιότητας, δίνεται μία μεγάλη ευκαιρία αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα να βάλει τα πράγματα κάτω, να δει τί είναι αυτό που χρειάζεται μέσα στα επόμενα χρόνια, να το κοστολογήσει σωστά και να το διεκδικήσει.

Το ζητούμενο είναι να προκύψει ένα πραγματικά διαφορετικό πρότυπο ανάπτυξης για τη χώρα μας, το οποίο δεν κοιτά μόνο το περίφημο ΑΕΠ και τα *srgreads*, ένα πρότυπο με πολύ συγκεκριμένους δείκτες που αφορούν το περιβάλλον και την κοινωνία, που αφορούν, τελικά, τη δική μας ευημερία και ευμάρεια. Είναι προφανές, ότι απαιτείται ο σεβασμός του περιβαλλοντικού κεκτημένου, που με κόπο έχει περάσει στην κοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες. Μία φορολογική μεταρρύθμιση με βάση δύο βασικές αρχές, το «ο ρυπαίνων πληρώνει» και «ο φροντίζων ενισχύεται», πιστεύω ότι μπορεί να αλλάξει πολύ τα δεδομένα για τη χώρα μας. Η ενσωμάτωση του περιβαλλοντικού οικολογικού αποτυπώματος στην παραγωγή, αλλά

και στην κατανάλωση, μπορεί να οδηγήσει σε μία ανταγωνιστική οικονομία, βασισμένη στην πράσινη καινοτομία και τεχνολογία.

Δεν πρέπει, τέλος, να ξεχνάμε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν έναν ιδιαίτερο ρόλο και ιδιαίτερη ευθύνη ως θεματοφύλακες όλων αυτών των Πολιτικών και των Οδηγιών, όπως της Οδηγίας των Οικοτόπων. Γι' αυτό και θέτουμε ένα απλό ερώτημα. Γι' αυτό το τεράστιο οικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής το οποίο εφαρμόζεται στη χώρα μας δεν χρειάζεται στρατηγική προνοητική εκτίμηση με βάση τη σχετική Οδηγία; Δεν είναι ένα τεράστιο πρόγραμμα το οποίο αλλάζει άρδην τα δεδομένα της χώρας; Δε θα έπρεπε λοιπόν να είχε προηγηθεί μία τέτοια εκτίμηση η οποία θα έβλεπε αυτούς τους δείκτες, θα έβλεπε τελικώς ποια είναι τα συν και τα πλην;

Θα κλείσω με μία πρόσφατη δήλωση του γνωστού σε όλους μας, Nicholas Stern, ο οποίος θέτει αυτό που νομίζω πολλοί από εμάς λέμε και γράφουμε το τελευταίο διάστημα. Ότι η αντίδρασή μας στην κρίση, δεν μπορεί να έρθει απλώς μέσα από μέτρα λιτότητας. Πρέπει να δούμε διαφορετικά την ανάπτυξη και τις θέσεις εργασίας και, κυρίως, ότι πρέπει να δούμε πολύ πιο μακροπρόθεσμα από το επίπεδο μίας τετραετίας ή και λιγότερο και να σχεδιάσουμε πολύ διαφορετικά. ■

Η ήλιμη Άκοιη στην Κέρκυρα

Προεδρικό Διάταγμα για τους μικρούς νησιωτικούς υγροτόπους της Ελλάδας: ένα θεσμικό εργαλείο για την προστασία τους

του Καλούστ Παραγκιανών*

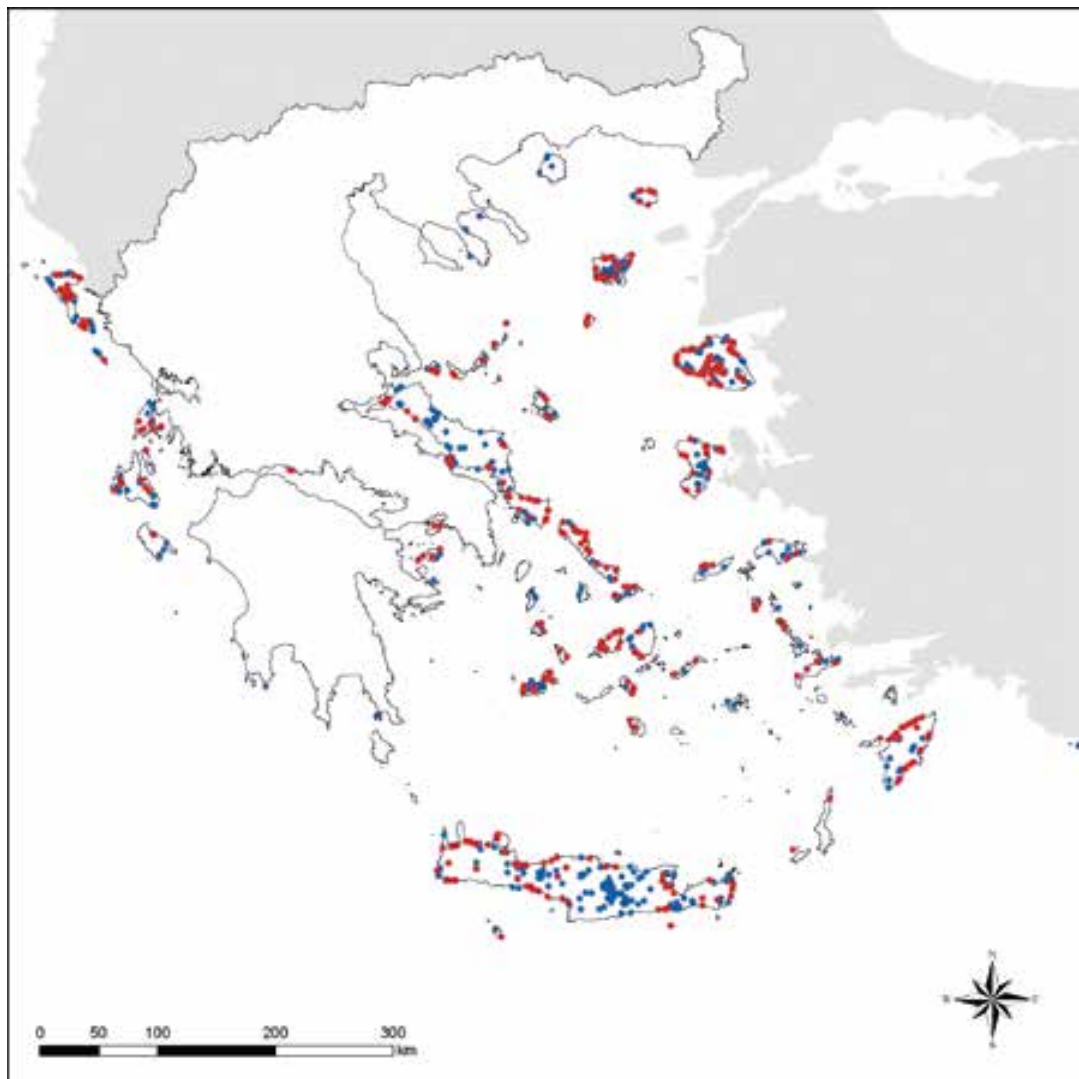
Πριν λίγα χρόνια μια πρόταση για τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου προστασίας των μικρών υγροτόπων της Ελλάδας θα φάνταζε σαν αστείο. Πώς να προστατευτεί κάτι του οποίου η ύπαρξη σχεδόν αγνοείται ενώ, την ίδια στιγμή, μεγάλοι και πολύ γνωστοί υγρότοποι αντιμετωπίζουν πολύ σημαντικά προβλήματα;

Το 2004, το WWF Ελλάς ανέλαβε πρωτοβουλία για τη συστηματική καταγραφή των νησιωτικών υγροτόπων της Ελλάδας, αποσκοπώντας στην τεκμηρίωση της σημασίας και αξίας τους και στη διερεύνηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν ώστε να συμβάλει στη διατήρησή και συνεπή διαχείρισή τους. Στα 8 χρόνια που ακολούθησαν, στο

πλαίσιο του προγράμματος «Προστασία των νησιωτικών υγροτόπων της Ελλάδας», απογράφηκε με επιτόπιες επισκέψεις η κατάσταση 820 υγροτόπων σε 76 νησιά. Τα αποτελέσματα της έρευνας παρουσιάστηκαν σε αρκετά επιστημονικά συνέδρια και ημερίδες, ενώ πραγματοποιήθηκαν πάρα πολλές δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, επιμόρφωσης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Παράλληλα, δημιουργήθηκε ένα Δίκτυο Εθελοντών για τη συστηματική παρακολούθηση υγροτόπων το οποίο εντόπισε περισσότερες από 70 σοβαρές περιπτώσεις υποβάθμισης, που αντιμετωπίστηκαν από τη Νομική Ομάδα Υποστήριξης Πολιτών του WWF Ελλάς. Όμως και οι δράσεις πολιτικής και κοινωνικής σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο ήταν πολλές και επίμονες. Μεταξύ άλλων, συνέβαλαν στην ίδρυση ενός Καταφυγίου Άγριας Ζωής στη

* Ο Καλούστ Παραγκιανών είναι επιστημονικός υπεύθυνος του προγράμματος του WWF Ελλάς «Προστασία νησιωτικών υγροτόπων της Ελλάδας»

Οι θέσεις των νησιωτικών υγροτόπων της Ελλάδας. Με κόκκινο κύκλο, οι υγρότοποι που περιλαμβάνονται στο Π.Δ. [Δ. Πουρσανίδης/ WWF Ελλάς]

Λέσβο, στην ένταξη μέχρι σήμερα 60 υγροτόπων ως προστατευόμενων περιοχών στα πλαίσια των Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π. και Γ.Π.Σ. νησιωτικών Δήμων, στην πρόβλεψη της προστασίας των μικρών υγροτόπων στο πλαίσιο του νόμου για τη «Διατήρηση της Βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις» (άρθρο 13, Ν. 3937/2011 ΦΕΚ Α'60) και στη θεσμοθέτηση του Προεδρικού Διατάγματος «Έγκριση καταλόγου μικρών νησιωτικών υγροτόπων και καθορισμός όρων και περιορισμών για την προστασία και ανάδειξη των μικρών παράκτιων υγροτόπων που περιλαμβάνονται σε αυτόν» (ΦΕΚ ΑΑΠ229/19.06.2012).

Με αυτό το Π.Δ. μπαίνουν οι βάσεις για να προστατευτούν 380 φυσικοί υγρότοποι μικρότεροι

από 80 στρέμματα σε 59 νησιά. Επιπλέον, καθορίζεται η διαδικασία για τον εμπλουτισμό του καταλόγου με τους μικρούς υγροτόπους της ηπειρωτικής Ελλάδας και τη δημιουργία ενός νέου που θα περιλαμβάνει μεγαλύτερους υγροτόπους. Ανάμεσα σε άλλα, στους υγροτόπους που περιλαμβάνονται στο Π.Δ. απαγορεύονται:

- η δόμηση, η διάνοιξη οδικού δικτύου και η επέκταση των καλλιεργειών,
- η εκχέρωση της φυσικής βλάστησης, οι επιχωματώσεις και η απόρριψη στερεών ή υγρών αποβλήτων,
- οι αποξηράνσεις, τα αποστραγγιστικά έργα και οι παρεμβάσεις που προκαλούν αλλαγή του υδρο-

Φωτ.: Άρης Βιδάλης

Η εκβολή του ρύακα Αγίου Δημητρίου στη Νότια Εύβοια

- λογικού καθεστώτος του υγρότοπου,
- η εισαγωγή ξενικών ειδών πανίδας και χλωρίδας και η συλλογή της αυτόχθονης,
- οι εξορύξεις αδρανών και άλλων υλικών, και οι αμμοληψίες,
- η αλιεία, οι ιχθυοκαλλιέργειες και η βόσκηση,
- οι παρεμβάσεις που αλλοιώνουν το τοπίο.

Οι κυρώσεις για τους παραβάτες είναι πλέον σημαντικές, καθώς στο άρθρο 28 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 16 του ν. 3937/2011, προβλέπεται πλέον ότι «αν η υποβάθμιση του περιβάλλοντος έλαβε χώρα μέσα σε παράκτια ζώνη, μικρούς παράκτιους υγρότοπους και αμμώδεις εκτάσεις, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον 8 μηνών και χρηματική ποινή».

Βεβαίως, το θεσμικό πλαίσιο από μόνο του δεν

επαρκεί αφού το ζητούμενο δεν είναι απλώς η ύπαρξή του αλλά και η εφαρμογή. Καθώς οι λεγόμενοι αρμόδιοι φορείς είναι για πολλούς και γνωστούς λόγους ανεπαρκείς, η επίτευξη των στόχων του Π. Δ/τος θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τις δράσεις των ενεργών πολιτών και των περιβαλλοντικών οργανώσεων. Το θεσμικό αυτό εργαλείο για την προστασία των πολύτιμων και πλέον απειλούμενων οικοσυστημάτων των νησιών μας, μπορεί να γίνει αποτελεσματικό, καθώς στο πλαίσιο του νόμου για τη βιοποικιλότητα δίνεται η δυνατότητα να παρίστανται ως πολιτικός ενάγοντες εκτός των άλλων και «μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που αυτή είναι δυνατή» και μάλιστα χωρίς να απαιτείται έγγραφη διαδικασία. ■

Μικρός υγρότοπος στη δυτική πλευρά της Ποθουαίγου

Φωτ.: Άρης Βιδάλης

Το έλος Άχλα στην Άνδρο (Ν. Γεωργιάδης/ WWF Ελλάς)

Η εκβολή του ρύακα Κόμιτου στη Νότια Εύβοια (Κ. Παραγκαμιάν/ WWF Ελλάς)

Δυναμιτιστές συνεχίζουν την καταστροφή στις Νότιες Κυκλάδες

Αφόρητη έχει γίνει πλέον η κατάσταση με την παράνομη και καταστροφική αλιεία στις νότιες Κυκλάδες. Με ορμητήριο την περιοχή των Κουφονησιών και πεδίο δράσης τα νησιά Αμοργό, Αντίκερο και Κέρο οι δυναμιτιστές συνεχίζουν απρόσκοπτα, σε σχεδόν καθημερινή βάση, το καταστροφικό τους έργο. Με την πρακτική αυτή συνεχίζεται η ολική καταστροφή των θαλάσσιων ενδιαιτημάτων και των αλιευτικών πεδίων, η οποία στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι μη αναστρέψιμη. Με αντίστοιχα ανεξέλεγκτο τρόπο ασκείται στην περιοχή και η αλιεία από σκάφη με το αλιευτικό εργαλείο βιντζότρατα (πρόκειται για τη μοναδική ίσως περιοχή στην Ελλάδα όπου το συγκεκριμένο εργαλείο συνεχίζει την αλιευτική δραστηριότητα με πρακτικές που παραβαίνουν την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία). Τα αλιεύματα δε, διοχετεύονται παράνομα στην ευρύτερη περιοχή των ΝΑ Κυκλάδων και κυρίως της Νάξου.

Η καταστροφή των παραγωγικών θαλάσσιων ενδιαιτημάτων (π.χ. λιβάδια ποσειδωνίας) είναι ουσιαστικά μη αναστρέψιμη, καθώς μπορεί να χρειαστούν περισσότερα από 100 χρόνια για να επανακάμψουν

Το Ινστιτούτο Θαλάσσιας Προστασίας ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ έχει καταγγείλει επανειλημμένα σε όλες τις αρμόδιες αρχές τις διαρκείς παραβιάσεις της αλιευτικής νομοθεσίας στην περιοχή των Κουφονησιών. Μετά από συνεχείς καταγγελίες η Εισαγγελία Πρωτοδικών Νάξου διέταξε, στις αρχές του έτους, την παραπομπή του Λιμεναρχείου Νάξου στην Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων του Αρχηγείου Λιμενικού Σώματος, στο πλαίσιο διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης για τους χειρισμούς του στην αντιμετώπιση της καταστροφικής αλιείας στις νότιες Κυκλάδες. Οι αξιωματικοί του Λιμεναρχείου Νάξου επρόκειτο να ελεγχθούν για τα αδικήματα της παράβασης καθήκοντος και της ηθικής αυτουργίας, ενώ ενώπιον της υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων κατέθεσε και ο διευθυντής του Αρχιπελάγους.

Παρά τις ελεγκτικές διαδικασίες που ξεκίνησε η Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων του Αρχηγείου Λιμενικού Σώματος για τα παραπάνω αδικήματα, η κατάσταση στις νότιες Κυκλάδες, με επίκεντρο τα Κουφονησία, από τη συνεχιζόμενη παράνομη αλιευτική δραστηριότητα δυναμιτιστών και βιντζοτρατών είναι κυριολεκτικά εκτός ελέγχου. Η καθημερινή παραβίαση της αλιευτικής νομοθεσίας και του Ευρωπαϊκού Κανονισμού για την αλιεία στη Μεσόγειο (ΕΚ 1967/2006) είναι κατάφωρη. Κατ'αλύει οποιαδήποτε μορφή κράτος δικαίου, πλήττει την - ούτως ή άλλως - μειωμένη τουριστική κίνηση και θέτει σε ομηρία όποιους αλιείς επιλέγουν να ψαρεύουν με νόμιμες μεθόδους.

Με επιστολή που έστειλε στον νέο υπουργό Ναυτιλίας, Κωστή Μουσουρούλη, και κοινοποίησε σε όλες τους αρμόδιες εθνικές και ευρωπαϊκές υπηρεσίες, το ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ, ΙΟΠ καλεί για πολλοστή φορά όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες να ανταποκριθούν στον θεσμικό τους ρόλο προκειμένου να σταματήσει η καταστροφή των θαλασσών και να οδηγηθούν οι φυσικοί αυτουργοί και οι προστάτες τους στη δικαιοσύνη.

Ζητάμε έστω και την ύστατη ώρα να σταματήσει η ολική αποδόμηση του κράτους δικαίου που έχει προκληθεί από την αδράνεια της πολιτικής ηγεσίας και την πάγια αδιαφορία ορισμένων λιμενικών αρχών. Η προσπάθεια των φυσικών μας πόρων και η προστασία των θαλάσσιων ενδιαιτημάτων αποτελεί υποχρέωση απέναντι στον τόπο, τις νησιωτικές κοινωνίες που εξαρτώνται από αυτά και τις μελλοντικές γενιές.

Γιάννης Κουτελίδας
ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ

Νέος θάνατος Μεσογειακής Φώκιας στη Σάμο

Απαισιόδοξα τα σημάδια για την επιβίωση τους είδους

Άλλο ένα περιστατικό εκβρασμού μεσογειακής φώκιας στη Σάμο καταγράφηκε το Σάββατο 30 Ιουνίου. Μέλη της θαλάσσιας ερευνητικής ομάδας του Αρχιπελάγους εντόπισαν το άτυχο ζώο σε βραχώδη περιοχή στη ΒΑ Σάμο. Η νεαρή αρσενική φώκια, 2-2,5 ετών και μήκους 1,6 μ σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις παγιδεύτηκε σε δίχτυα ψαρά και πέθανε από ασφυξία.

Οι συνθήκες αυτές δεν συγκαταλέγονται στα συνηθισμένα αίτια θανάτου για ζώο αυτής της ηλικίας, καθώς μέχρι σήμερα οι περισσότεροι εκβρασμοί αποδίδονταν είτε σε παθολογικούς λόγους, είτε στην εκούσια θανάτωση του ζώου (με κυνηγητικό όπλο, με αιχμηρά αντικείμενα, χρήση εκρηκτικών κ.ά). Το γεγονός αυτό αποτελεί σοβαρή ένδειξη της διατροφικής κρίσης που αντιμετωπίζει το είδος από την αυξανόμενη δυσκολία στην εύρεση τροφής. Η δραματική μείωση των ιχθυοαποθεμάτων λόγω της υπεραλίευσης, οδηγεί όλο και πιο συχνά τα θαλάσσια θηλαστικά στα δίχτυα των παράκτιων αλιέων, στα οποία προκαλούν όλο και περισσότερες ζημιές.

Η κατάσταση τα τελευταία χρόνια στο Αιγαίο σε σχέση με τη μεσογειακή φώκια είναι απαισιόδοξη έως δραματική. Ειδικά τα τελευταία 7 χρόνια οι παρατηρήσεις νεκρών ζώων, από τη θαλάσσια ερευνητική ομάδα του ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ για το συγκεκριμένο είδος ξεπερνάνε τον αντίστοιχο αριθμό των ζωντανών, γεγονός που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για αισιόδοξες προβλέψεις. Παρά το γεγονός ότι η μεσογειακή φώκια είναι από τα πλέον απειλούμενα με εξαφάνιση θηλαστικά στον κόσμο, και προστατεύεται από σειρά διεθνών συμβάσεων και την εθνική νομοθεσία, δεν εφαρμόζεται κανένα μέτρο διαχείρισης και προστασίας.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά είτε άμεσα (με τις ηθελημένες θανατώσεις και την παράνομη αλιεία με δυναμίτιδα), είτε έμμεσα (με την υπεραλίευση, τη συνεπαγόμενη μείωση της τροφής για τα θαλάσσια θηλαστικά και την αυξανόμενη θαλάσσια ρύπανση), είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για τον αποδεκατισμό που λαμβάνει χώρα στο Αιγαίο

Φ.ο.τ. ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ

και τη δραστική μείωση των πληθυσμών σπάνιων ειδών στις ελληνικές θάλασσες. Οι συνέπειες της υπεραλίευσης γίνονται κάθε μέρα όλο και πιο ορατές και οξύνουν την υπάρχουσα ανταγωνιστική σχέση των αλιέων με τα θαλάσσια θηλαστικά, η οποία οδηγεί κατά καιρούς σε σκόπιμες θανατώσεις.

Ελλείψει πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν την υπεραλίευση και χωρίς εφικτές λύσεις στο θέμα των αποζημιώσεων για τις καταστροφές που προκαλούνται στα αλιευτικά εργαλεία από τα θαλάσσια θηλαστικά, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα συνεχιστεί ο ανταγωνισμός μεταξύ αλιέων και της μεσογειακής φώκιας και θα επιταχυνθεί η αντίστροφη μέτρηση για αυτό το ιδιαίτερα σπάνιο είδος.

Γιάννης Κουτελίδας
ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ

Φ.ο.τ. ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ

Η Γενική Συνέλευση 2012 του FEE στην Ιρλανδία, μια “άλλη” κατάσταση...

Δεν θα σας μιλήσω για τα πεπραγμένα της πρόσφατης Γενικής Συνέλευσης του FEE, μπορεί όποιος ενδιαφέρεται να τα διαβάσει σε άλλη σελίδα του περιοδικού ή στην ιστοσελίδα μας. Ήθελα όμως να μοιραστώ με τα μέλη μας την ειδική εμπειρία από την Ιρλανδία, τη χώρα που μας φιλοξένησε, τους ανθρώπους και ιδίως την “άλλη” νοοτροπία.

Στις τρεις μέρες που μείναμε εκεί, με βαρύ πρόγραμμα εργασίας, δεν είδαμε πολλά από την πολύ όμορφη αυτή χώρα, όπως λένε όλοι όσοι την έχουν επισκεφθεί. Γνωρίσαμε όμως πρώτα τους ανθρώπους, ζεστούς, χαμογελαστούς, αισθηματίες, ευγενικούς αλλά και αποτελεσματικούς. Αναφέρομαι σε όλους ανεξαιρέτως όσους συναντήσαμε, πέραν των οικοδεσποτών μας που οργάνωσαν άψογα τη δύσκολη συνάντηση εργασίας 100 περίπου ατόμων από όλο τον κόσμο. Οι Ιρλανδοί κοντά στην ιδιοσυγκρασία του Έλληνα, θα τα πηγαίναμε σίγουρα πολύ καλά σε όλα, αρκεί να είμαστε ο αληθινός εαυτός μας και όχι η καρικατούρα που μας δημιούργησαν οι συνήθειες των τελευταίων δεκαετιών.

Και τώρα στην “άλλη” κατάσταση:

Η τοπική οργάνωση An Taisce, που φιλοξένησε τη Συνέλευση, έχει επεκταθεί τα τελευταία χρόνια και επιτελεί ένα σοβαρότατο έργο στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, μέσα από τα “Οικολογικά Σχολεία” που καλύπτουν όλη τη χώρα, και στην αιχμή ανάπτυξης, μέσα από τις “Γαλάζιες Σημείες” που και αυτές καλύπτουν πολλές, σε σχέση με το μέγεθος της χώρας, ακτές και μαρίνες, στη θάλασσα, σε ποτάμια και λίμνες.

Η διαφορά μας; Οι ίδιες οι κρατικές υπηρεσίες της Ιρλανδίας για το Περιβάλλον, την Εκπαίδευση και τον Τουρισμό, ανέθεσαν στην An Taisce, ως μέλος του FEE, να αναλάβει τη λειτουργία των δύο αυτών προγραμμάτων, καλύπτοντας γενναϊόδωρα όλα τα σχετικά έξοδα, επειδή πιστεύουν ότι με αυτό τον τρόπο προωθούν τις αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από την εκπαίδευση και τη σωστή οικολογική διαχείριση!

Ας συγκρίνουμε με την Ελλάδα, όπου το Υπουργείο Παιδείας τουλάχιστον εγκρίνει τα πέντε Δίκτυα της Εταιρίας μας χωρίς καμιάν άλλη

υποστήριξη (οι εξαιρέτοι εκπαιδευτικοί μας της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι όλοι εθελοντές), ενώ ο Τουρισμός, Υπουργείο ή ΕΟΤ, επιμένει να αγνοεί τις Γαλάζιες Σημείες, σημαντικό κόστος παράγοντα εξυπηρέτησης της τουριστικής κίνησης, που τόσο την έχουμε ανάγκη, αλλά και προβολής της καλής εικόνας της χώρας.

Ευτυχώς που υπάρχει η Ειδική Γραμματεία Υδάτων του ΥΠΕΚΑ, που υποστηρίζει τις Γαλάζιες Σημείες μέσα από το Ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Ελέγχου Ποιότητας των Νερών Κολύμβησης», τα αποτελέσματα του οποίου παρέχει σε πνεύμα συνεργασίας και χρησιμοποιούνται από τις βραβευμένες ακτές.

Τα έξοδα υποδοχής και λειτουργίας της Συνέλευσης (έμαθα ότι ήταν περί τις 100.000 €) κάλυψε πλήρως το Υπουργείο Περιβάλλοντος της Ιρλανδίας, ενώ ο ίδιος ο υπουργός δεξιώθηκε τους συνέδρους και συνομίλησε μαζί μας σε

επίσημο δείπνο, σε καταπληκτικό κλασικό ανάκτορο όπου υποδέχονται επίσημους επισκέπτες της χώρας.

Εμείς, με τη γενναϊόδωρη ενδεχομένως προσφορά κάποιων από τις ξενοδοχειακές μονάδες που συμμετέχουν στις Γαλάζιες Σημείες ή στο Green Key, θα μπορούσαμε κάλλιστα να υποδεχθούμε κάποια χρονιά τη Συνέλευση του FEE, πετυχαίνοντας την αντίστοιχη προβολή της χώρας μας διεθνώς αλλά και ενισχύοντας το κύρος της Εταιρίας μας, από τα παλαιότερα και πιο δραστήρια μέλη του FEE. Πιστεύει όμως κανείς ότι θέτοντας σχετικό αίτημα υποστήριξης υπόψη των αρμοδίων υπηρεσιών θα βρισκαμε ανταπόκριση; Κι’ ας μην αναφερθούμε στην οικονομική κατάσταση, μια και η Ιρλανδία έχει παρόμοιο, πολύ σοβαρό πρόβλημα. Έχει όμως άλλον κόσμο και κυρίως άλλες προτεραιότητες.

Χάρηκα ιδιαίτερα για τους Ιρλανδούς καλούς μας φίλους, το εξέφρασα μαζί με τις θερμές μας ευχαριστίες και τα οφειλόμενα συγχαρητήρια. Αντιλαμβάνεστε όμως ότι ταυτόχρονα ένιωθα πικρία για την νοοτροπία των εδώ κρατούντων – με μια δόση ζήλειας αλλά και δικαιολογημένης ντροπής.

Λεωνίδας Κόλλας

Πανευρωπαϊκή έρευνα αποκαλύπτει: Τα άγρια ζώα κινδυνεύουν στους ζωολογικούς κήπους

Οι ζωολογικοί κήποι σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης αποτυγχάνουν να διασφαλίσουν ένα βιώσιμο περιβάλλον για τα άγρια ζώα που φιλοξενούν! Αυτό αποδεικνύει τριετής έρευνα για τους ζωολογικούς κήπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διενήργησε το Πανευρωπαϊκό Δίκτυο Οργανώσεων για την Εξάλειψη της Αιχμαλωσίας των Άγριων Ζώων (ENDCAP) σε συνεργασία με τον ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ.

Η έρευνα στην οποία συμμετείχε και ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ διεξάγοντας την έρευνα για τους ελληνικούς ζωολογικούς κήπους, έφερε στην επιφάνεια τις πανευρωπαϊκές διαστάσεις του προβλήματος:

- Η πλειοψηφία των ζωολογικών κήπων στην ΕΕ παραβιάζει τις υποχρεώσεις για τη διατήρηση των ειδών, την ενημέρωση των πολιτών και την ευημερία των ζώων, όπως προκύπτουν από την κείμενη εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία.
- Χιλιάδες ζώα σε εκατοντάδες ζωολογικούς κήπους κρατούνται σε κακές έως αποκρουστικές συνθήκες.
- Σε καμία από τις 20 χώρες όπου διεξήχθη η έρευνα δεν βρέθηκε ζωολογικός κήπος που να πληροί τις προϋποθέσεις.

Ήδη από το 2005, όλοι οι ζωολογικοί κήποι στις χώρες της ΕΕ οφείλουν να πληρούν τις βασικές προϋποθέσεις της Κοινοτικής Οδηγίας 1999/22 και αφού περάσουν από μία διαδικασία ελέγχου και επιθεώρησης να εφαρμόσουν μία σειρά μέτρων για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, την ενημέρωση του κοινού και την ικανοποίηση των βασικών αναγκών των ζώων. Παρόλο που η Κοινοτική Οδηγία έχει αρχίσει να εφαρμόζεται, οι εθνικές νομοθεσίες δεν διαθέτουν αναλυτικές διατάξεις για την προστασία των ζώων. Ως αποτέλεσμα η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών χωρών στηρίζονται αποκλειστικά στις ασαφείς απαιτήσεις της Κοινοτικής Οδηγίας, που οδηγούν σε αντιφάσεις στη μετάφραση, και διαιωνίζουν την αιχμαλωσία των ζώων σε απαράδεκτες συνθήκες.

Ο Daniel Turner, εκπρόσωπος Τύπου της ερευνητικής ομάδας, υποστήριξε: «Η έρευνα φάνερωσε ότι οι ζωολογικοί κήποι στην Ευρώπη δεν ανταποκρίνονται ούτε στις απαιτήσεις ούτε στις νομικές τους υποχρεώσεις. Η έρευνα που κάναμε είναι το πρώτο βήμα για μία θετική αλλαγή. Ελπίζουμε ότι οι κυβερνήσεις των χωρών και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα μας υποστηρίξουν εξασφαλίζοντας την εφαρμογή των νόμων. Πολλά ζώα σε ολόκληρη την Ευρώπη υποφέρουν και χωρίς βοήθειά τους τα προβλήματα θα παραμείνουν».

Στην Ελλάδα, ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ ήδη εδώ και ένα χρόνο έχει παρουσιάσει την έκταση του προβλήματος με υπόμνημα που κατέθεσε στα Υπουργεία ΠΕΚΑ και ΑΑΤ με θέμα «Αιχμάλωτα Ζώα στην Ελλάδα». Συνοψίζοντας το πρόβλημα, πρόκειται για χιλιάδες άγρια ζώα που ζουν αιχμάλωτα και αποτελούν αντικείμενο οικονομικής ή τουριστικής εκμετάλλευσης από ιδιώτες και άλλους φορείς, σε Ζωολογικούς Κήπους, Τσίρκα, Εκθέσεις και Ιδιωτικές Συλλογές, Εκτροφεία.

Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ καλεί την Πολιτεία να δραστηριοποιηθεί σε θέματα αιχμάλωτων ζώων με θωράκιση και εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου, αλλά και τους πολίτες με καταγγελίες των παραβάσεων που διαπιστώνουν σε επισκέψεις τους στους χώρους αυτούς. Ήδη μετά από πιέσεις του ΑΡΚΤΟΥΡΟΥ έχει συσταθεί η επιτροπή που θα εξετάσει την αναθεώρηση του νομοθετικού πλαισίου λειτουργίας των ζωολογικών κήπων.

Η πεποίθησή μας είναι ότι τα άγρια ζώα ανήκουν στο φυσικό τους περιβάλλον και όχι σε ανθρώπινες εγκαταστάσεις. Στις αρχές του έτους έγινε ένα μεγάλο και θετικό βήμα με την απαγόρευση λειτουργίας τσίρκο με ζώα στη χώρα. Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ διεκδικεί επιπλέον:

1. Την τροποποίηση της νομοθεσίας σχετικά με εγκαταστάσεις Ζωολογικών Κήπων ώστε να εξασφαλίζεται η ευζωία των ζώων.
2. Την ενσωμάτωση της Κοινοτικής Οδηγίας στην εθνική νομοθεσία.
3. Τη δημιουργία μηχανισμού αδειοδότησης, ελέγχου και επιθεώρησης για τις εγκαταστάσεις όπου διαβιούν άγρια ζώα.
4. Αλλαγή χρήσης για τους Δημοτικούς Ζωολογικούς Κήπους σε Καταφύγια Κατασχεμένων Αιχμάλωτων Ζώων.

ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ

Quercus robur subsp. *pedunculiflora*, νέο είδος για την Κρήτη

Το καλοκαίρι του 2011 έγιναν βοτανικές μελέτες σε κάποια βουνά της Κρήτης, σε θέσεις που σχεδιαζόταν να κατασκευαστούν αιολικά πάρκα. Τότε εντοπίστηκαν στο νομό Ρεθύμνου κάποιες βελανιδιές που διέφεραν πολύ από τις *Quercus pubescens* και *Q. ithaburensis* subsp. *macrolepis* που απαντούν στην περιοχή. Τα ευρήματα πεδίου και ενδελχής έλεγχος δειγμάτων σε ερμπάρια έδειξαν ότι τα δένδρα αυτά ανήκαν στο είδος *Quercus robur* L. subsp. *pedunculiflora* (K. Koch) Menitsky, ένα taxon που δεν είχε ως τότε καταγραφεί στο νησί.

Το είδος *Quercus robur* subsp. *pedunculiflora* είναι διαδεδομένο στη Βαλκανική χερσόνησο και τη νοτιοδυτική Ασία, όπου το τυπικό υποείδος *robur* είναι πολύ σπάνιο ή απουσιάζει. Διαφέρει κυρίως από το τυπικό υποείδος στους σαφώς μακρύτερους μίσχους των καρπών του, ένα χαρακτηριστικό που συχνά συνδυάζεται με σφηνοειδή βάση των φύλλων, στο αραιό αστεροειδές τρίχωμα που φέρει στην κάτω επιφάνεια των φύλλων, καθώς και στους χνουδωτούς νεαρούς βλαστούς. Οι βελανιδιές που βρέθηκαν στην Κρήτη ανήκουν σε ένα σχετικά σπάνιο μορφότυπο, με πολύ τριχωτούς νεαρούς βλαστούς, τέτοια όμως δένδρα εμφανίζονται σε διάφορες περιοχές της κατανομής αυτού του υποείδους. Ένας πληθυσμός με παρόμοια χαρακτηριστικά στη νοτιοδυτική Βουλγαρία είχε περιγραφεί παλιότερα από Βούλγαρους βοτανολόγους ως *Quercus mestensis* Bondev & Gančev. Ο Jerzy Zielinski που τον μελέτησε διαπίστωσε μεγάλη ποικιλομορφία στους νεαρούς βλαστούς, από πολύ τριχωτούς έως άτριχους.

Η απόσταση των περίπου 400 χιλιομέτρων που χωρίζει τους Κρητικούς πληθυσμούς της *Quercus robur* subsp. *pedunculiflora* από το πλησιέστερο άλλο σημείο εμφάνισης, στην Εύβοια, είναι ασυνήθιστη. Παρ' όλα αυτά πιστεύουμε ότι τα δένδρα της Κρήτης είναι αυτοφυή, αφού δεν εμφανίζονται μεμονωμένα, και εντοπίστηκαν σε τουλάχιστον τέσσερις διαφορετικές τοποθεσίες. Το ενδιάιτημα της *Q. robur* subsp. *pedunculiflora* στην Κρήτη είναι ακαλλιέργητα όρια χωραφιών και μικτά δάση φυλλοβόλων, παρόμοιο με τις γνωστές θέσεις στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Η ανακάλυψη αυτή τροποποιεί την γνωστή

εξάπλωση αυτού του υποείδους, τόσο στη Βαλκανική, όσο και στη ευρύτερη κατανομή του. Οι νέες θέσεις είναι πλέον τα νοτιότερα γνωστά σημεία εμφάνισής του. Μέχρι τώρα οι νοτιότερες γνωστές θέσεις ήταν στη Σικελία.

Κατά τη γνώμη μας, οι κρητικοί πληθυσμοί της *Quercus robur* subsp. *pedunculiflora* χρειάζονται προστασία, όχι μόνο ως βοτανικό αξιοπερίεργο, αλλά και ως αντικείμενο μελλοντικής γενετικής μελέτης λόγω της μακροχρόνιας απομόνωσής τους.

Θέσεις καταγραφής:

Νομός Ρεθύμνου, Επαρχία Αμαρίου: σε μικτό δρυοδάσος, ανάμεσα σε Μέρωνα και Μεσονήσια, 675 m, 35°13'N, 24°36'E, 01.07.2011, Σφήκας 14037 (KOR, herb. Σφήκας; conf. J. Zielinski, Φεβρουάριος 2012); πάνω από το Αρμένι, σε όρια χωραφιών, 450 m, 35°17'N, 24°38'E, 01.07.2011, Θ. Αδαμόπουλος obs.; οροπέδιο Γιους Κάμπος, κοντά στο Σπήλι, σε όρια χωραφιών, 815 m, 35°13'N, 24°34'E, 01.07.2011, Θ. Αδαμόπουλος obs.; Βρύσες, νότια από το Αμάρι, σε μικτό δρυοδάσος, 570 m, 35°12'N, 24°38'E, 01.07.2011, Θ. Αδαμόπουλος obs.

*Kit Tan, Γιώργος Σφήκας,
Θέμις Αδαμόπουλος, Jerzy Zielinski*

Η εξάπλωση της *Quercus robur* subsp. *pedunculiflora* και οι νέες θέσεις στην Κρήτη

Η *Anthemis weneri* στο Πόρτο Ράφτη: μια αποτυχημένη προσπάθεια εποίκισης

Στις 10 Μαΐου του 2011, ένα άτομο *Anthemis weneri* Stoj. & Acht. (Asteraceae), εντοπίστηκε σε παραθαλάσσιο βράχο, στο Πόρτο Ράφτη Αττικής. Το συγκεκριμένο άτομο τράβηξε αμέσως το ενδιαφέρον, καθώς διέφερε σημαντικά στην γενική εικόνα του από τα δύο είδη Ανθεμίδων που είναι γνωστά από τις βραχώδεις παραλίες και αμμουδιές της Αττικής, δηλαδή τις *A. tomentosa* L. και *A. peregrina* subsp. *heracleotica* (Boiss. & Heldr.) Oberpr. & Greuter. Οι άμεσα ορατές διαφορές είχαν να κάνουν με το πλήθος των ανερχόμενων βλαστών και τα σχεδόν ακέραια ανώτερα φύλλα. Προσεκτική έρευνα στην γύρω περιοχή για επιπλέον άτομα δεν απέδωσε καρπούς. Δείγμα του φυτού υπάρχει στο προσωπικό αρχείο του υπογράφοντος.

Η *Anthemis weneri* είναι ενδημική των νήσων του Αιγαίου. Περιγράφηκε το 1941 από τον Άγιο Ευστράτιο. Μελετήθηκε διεξοδικά από την Γεωργίου-Καραβάτα το 1990, στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής. Η *A. flexicaulis* Rech.f., που περιγράφηκε το 1961 από το ακρωτήριο Καφηρέας της Ν Εύβοιας, είναι συνώνυμο.

Η *Anthemis weneri* έχει ευρεία εξάπλωση σε πλήθος νησιών και νησίδων του Κ και Β Αιγαίου, κυρίως βόρεια των Κυκλάδων. Νοτιότερα επικρατεί η *A. scorpiorum*. Δεν έχει αναφερθεί ποτέ από ηπειρωτική θέση. Η δυτικότερη γνωστή θέση είναι οι Πεταλιόι, συστάδα νησίδων έξω από τις ΝΔ ακτές της Εύβοιας και... ακριβώς απέναντι από το Πόρτο Ράφτη.

Φετινή επίσκεψη όμως στην ίδια τοποθεσία έδειξε πως η απόπειρα εποίκισης της *A. weneri* στον φαινομενικά πρόσφορο αυτό βιότοπο της ηπειρωτικής χώρας, κατέληξε σε αποτυχία. Το είδος είναι μονοετές. Το μητρικό φυτό δεν υπήρχε, αλλά δεν υπήρχαν ούτε φυτά δεύτερης γενιάς από τους σπόρους του μητρικού φυτού. Αυτή την φορά η εποίκιση απέτυχε. Ίσως την επόμενη...

Σωτήρης Αλεξίου
κείμενο & φωτογραφίες

Περαιτέρω προσθήκες στη χλωρίδα της Αίγινας

Στο άρθρο αυτό δίνονται μερικές ακόμα καινούργιες καταγραφές (βλέπε Φύση, 131, σελ. 30-33 για τον κατάλογο των 67 καινούργιων ή επιβεβαιωμένων καταγραφών) για το νησί της Αίγινας, στο Νομό Αττικής, επαρχία Αιγίνης, στη φυτογεωγραφική περιοχή της Πελοποννήσου (Πε) όπως περιγράφονται στην Flora Hellenica (Strid & Tan, 1997). Το είδος *Carduus argentatus* L. είναι καινούργια καταγραφή για το νησί αλλά και για την Πελοπόννησο. Περισσότερα από 850 είδη φυτών είναι εντυπωσιακά υψηλός αριθμός για ένα τόσο μικρό νησί με έκταση μόνον 83 τετρ. χιλ.

Asteraceae

Anthemis sp.

Α των Αλώνων, στις άκρες αμμώδους χωματόδρομου, 6 μ., 37°44' Βόρεια, 23°31' Ανατολικά, 20 Μαΐου 2011.

Το φυτό βρέθηκε μια φορά, αλλά δεν ταιριάζει με κανένα από τα πέντε γνωστά είδη στο νησί.

Carduus argentatus L.

ΝΑ της Σουβάλας, στις άκρες χωματόδρομου σε πευκοδάσος, 100 μ., 37°46' Βόρεια, 23°30' Ανατολικά, 3 Φεβρουαρίου 2009.

Μόνον ένα άλλο είδος *Carduus* (*C. pycnocephalus* L.) έχει καταγραφεί στο νησί. Το *C. argentatus* είναι νέο για την Αίγινα, αλλά είναι και η πρώτη καταγραφή για την Πελοπόννησο.

Crepis rubra L.

ΝΑ του μοναστηριού της Χρυσολέοντισσας, 320 μ., 37°43' Βόρεια, 23°29' Ανατολικά, 14 Απριλίου 2011.

Παρόλο που βρέθηκε μόνον ένα φυτό στην παραπάνω τοποθεσία, λίγα άτομα βρέθηκαν και αλλού όπως στο πευκοδάσος νοτίως των Αγίων. Πα-

λαιότερα ήταν σπανιότερο.

Xeranthemum inapertum (L.) Miller

ΝΔ του Κοντού, στο πλάι χωματόδρομου, στη πλαγιά του βουνού Βουνό-Δένδρου, 200 μ., 37°44' Βόρεια, 23°28' Ανατολικά, 15 Μαΐου 2011.

Όχι μόνο για το είδος, αλλά και για το γένος *Xeranthemum* είναι η πρώτη καταγραφή στο νησί.

Callitricheaceae

Callitriche sp.

ΝΑ των Δαζάριδων, σε σουβάλα (μικρή φυσική λίμνη), 300 μ., 37°43' Βόρεια, 23°30' Ανατολικά, 30 Μαρτίου 2011. Στο ίδιο σημείο 11 Μαΐου 2012.

Τα επιπλέοντα φύλλα ενός μεγάλου πληθυσμού ήταν αντωναειδή-σπατουλοειδή και μήκους 2-3 χιλ., όμως η αναγνώριση ήταν αδύνατη αφού έλειπε ο ανθός και ο καρπός. Δυστυχώς, καθώς περιμέναμε να ανθίσουν, η λίμνη επιφανείας 2-3 τμ ξεράθηκε όπως διαπιστώσαμε στις 22 Μαΐου. Περιμέναμε ένα χρόνο για να δοκιμάσουμε να αναγνωρίσουμε το είδος. Το φθινόπωρο και τον χειμώνα του 2011 δεν έβρεξε αλλά δυνατές βροχές τον Απρίλη 2012 βοήθησαν στην εμφάνιση μερικώς φυτών μέσα από τη ξερή λάσπη. Η οικογένεια Callitricheaceae είναι καινούργια για το νησί. Μπορούμε μόνο να υποθέσουμε ότι το είδος αυτό μεταφέρθηκε στο νησί από αποδημητικά υδρόβια πουλιά.

Fabaceae

Medicago sativa L.

Β του Κοντού, σε μονοπάτι, 220 μ., 37°45' Βόρεια, 23°29' Ανατολικά, 25 Απριλίου 2012.

Το μικρό αυτό θαμνώδες πολυετές φυτό βρέθηκε στο νησί σε άγρια κατάσταση. Απαντάται σε όλη την Ελλάδα. Καλλιεργείται ευρέως σε πολλά κράτη για ζωοτροφή, γνωστή ως «alfalfa» ή «lucerne».

Trifolium resupinatum L.

Α των Αλώνων, στην άκρη αμμώδους χωματόδρομου, περίπου 6 μ., 37°44' Βόρεια, 23°31' Ανατολικά, 20 Μαΐου 2011.

Αυτό το διαδεδομένο είδος είναι κοινό στην Ελλάδα, σε περιοχές με σκουπίδια και στις άκρες δρόμων. Διακρίνεται από τον κάλυκα που φουσκώνει στην καρποφορία και φέρει δύο ακραίες προεξοχές (κέρατα).

Ononis spinosa L. subsp. spinosa

Ν των Αλώνων, κοντά στις όχθες ξεροπόταμου, 4 μ., 37°44' Βόρεια, 23°31' Ανατολικά, 20 Μαΐου 2011.

Το υποείδος *antiqumorum* έχει καταγραφεί στο νη-

Crepis rubra

Φωτ. Γιάννης Σφήκας

οί, αλλά το φυτό μας δεν ανήκει σε αυτό το υποείδος (taxon). Αναρωτιόμαστε αν αντιπροσωπεύει το *Ononis spinosa* subsp. *spinosa*. Ταιριάζει με δείγματα που έχουν συλλεχθεί στη Μεσοσημία και στην Αττική και αναγνωρίστηκαν σαν *O. antiqumorum* που όμως δεν είναι.

Myoporaceae

***Myoporum laetum* G. Forster**

Α της Βαγίας, σε παραθαλάσιους βράχους περίπου 1 μ από τη θάλασσα, σε μονοπάτι, 37°46' Βόρεια, 23°32' Ανατολικά, 21 Μαρτίου 2012.

Το φυτό αυτό χρησιμοποιείται ευρέως στο νησί στους φράχτες των κήπων και το άτομό μας πρέπει να προέρχεται από τους παράπλευρους κήπους. Είναι τώρα πια εγκλιματισμένο όπως και σε πολλά μέρη της Μεσογείου. Οι θάμνοι είναι ύψους 1-3 μ, με άνθη άσπρα με κηλίδες σκούρες στη στεφάνη. Το δείγμα μας συγκρίθηκε με αυθεντικά δείγματα από το φυτολόγιο «Cook Expedition 1768/1772-75 (C!)». Εγκλιματισμένα φυτά σε δενδροστοιχίες στη Μεσόγειο (Βαlearίδες νήσους, Ισπανία, Σαρδηνία, Ισραήλ, Β. Τυνησία) είχαν φύλλα οδοντωτά στο ανώτερο τρίτο ή μισό του φύλλου. Αυτά της Αίγινας είναι ελαφρώς οδοντωτά.

Onagraceae

***Oenothera stricta* Ledeb. ex Link**

Α της Βαγίας, παραθαλάσσια βράχια, 2 μ, 37°46' Βορείως, 23°32' Ανατολικά, 20 Ιουλίου 2011.

Λίγα φυτά βρέθηκαν στη περιοχή. Οι κάψες ήταν φαρδύτερες προς την κορυφή και οι σπόροι χωρίς γωνίες. Αρχικά το θεωρήσαμε ως σπάνιο τυχαίο (rare casual), αλλά καθώς εγκαταστάθηκε και παράγει μόνο του σπόρους, το θεωρούμε τώρα εγκλιματισμένο στις παραλίες. Ιθαγενές της Ν. Αμερικής (Χιλής).

Ranunculaceae

***Delphinium staphisagria* L.**

Ν της Σουβάλας, κατά μήκος της κοίτης ξερού χειμάρρου ενός μικρού φαραγγιού, κάτω από την πηγή Κουρέντη, 160 μ., 37°45' Βόρεια, 23°29' Ανατολικά, 2 Ιουνίου 2011.

Υπήρχε ένας σχετικά μεγάλος πληθυσμός και ήταν κάπως περίεργο που διέφυγαν της προσοχής προηγούμενων βοτανολόγων (Heldreich 1898, Βαλλιανάτου & Γιαννίτσορος 1993) καθώς τα φυτά είναι μάλλον μεγάλα και ευδιάκριτα. Μόνον δύο είδη *Delphinium* (*D. hellenicum* και *D. peregrinum*) έχουν καταγραφεί στο νησί.

Trifolium resupinatum

Φωτ. Γιώργος Σφήκας

Liliaceae s.l.

***Gagea rigida* Boiss. & Spruner**

Δ της Βαγίας, κορυφή του λόφου Βρούβα, 104 μ, 37°46' Βορείως, 23°31' Ανατολικά, 5 Μαρτίου 2012.

Μόνο λίγα φυτά εντοπίστηκαν στη περιοχή. Μεταξύ των χαρακτηριστικών πάνω στα οποία στηρίχτηκε η αναγνώριση είναι ο κυλινδρικός ταξιανθικός άξονας και ποδίσκοι. Παλαιότερα είχαμε καταγράψει στο νησί *G. reticulata* που έχει επίσης κίτρινο άνθος. Το δεύτερο έχει ευκρινώς γωνιώδη ταξιανθικό άξονα και ποδίσκους.

Μαργαρίτα Ισηγιόν και Kit Tan

Ευχαριστίες:

Ευχαριστούμε τον Κώστα Πολυχρονιάδη για τη συμπαράστασή του στις εξορμήσεις μας.

Delphinium staphisagria

Φωτ. Γιώργος Σφήκας

Κώστας Φιλίππου

Με λύπη πληροφορηθήκαμε την απώλεια του μέλους μας Κώστα Φιλίππου, Ναυπηγού και επί σειράν ετών εθελοντή επιθεωρητή μαρινών στα πλαίσια του Προγράμματος “Γαλάζιες Σημαίες”.

Η πολύτιμη επιστημονική πείρα του με τη βαθειά γνώση του αντικειμένου βοήθησαν ουσιαστικά στην ανύψωση του επιπέδου ποιότητας υπηρεσιών των Ελληνικών μαρινών που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα. Οι παρατηρήσεις και οδηγίες που πρότεινε αποτελούν σήμερα οδηγό σωστής οικολογικής διαχείρισης για τις μαρίνες.

Η Εταιρία εκφράζει θερμά συλλυπητήρια στη σύζυγό του Χριστίνα και στα παιδιά του.

Επικαιροποίηση στοιχείων μελών

Παρακαλούμε πολύ όλα τα μέλη μας, να ενημερώσουν την γραμματεία μας για τις ηλεκτρονικές τους διευθύνσεις και για τα κινητά τους τηλέφωνα, αποστέλλοντας e-mail στην διεύθυνση lena@eepf.gr. Έτσι θα βοηθήσετε την προσπάθειά μας για επικαιροποίηση των στοιχείων σας και την δημιουργία ηλεκτρονικών καταστάσεων με σκοπό την άμεση και έγκαιρη ενημέρωσή σας σχετικά με εκδηλώσεις και δραστηριότητες της εταιρίας μας.

www.eepf.gr
Μην ξεχνάτε να ενημερώνετε για την εταιρία μας και τις δραστηριότητές της.

Συνδεθείτε τώρα και στην ομάδα μας στο **facebook!**

Πληρώσατε τη συνδρομή σας;

Όπως όλοι μας, η Εταιρία περνά σοβαρές οικονομικές δυσκολίες και έχει ανάγκη κάθε υποστήριξης για να συνεχίσει το έργο της. Σημαντική ενίσχυση, αλλά και καταστατική υποχρέωση των μελών, αποτελούν οι ετήσιες συνδρομές.

Στις ετικέτες αποστολής του περιοδικού αναγράφεται πάντα η ημερομηνία λήξης της συνδρομής κάθε μέλους, ενώ παρέχεται η δυνατότητα εύκολης καταβολής μέσω των λογαριασμών της Εταιρίας σε τρεις γνωστές τράπεζες (βλ. σελ. 63).

Θέλουμε να ελπίζουμε ότι τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, καθυστερούν τις συνδρομές τους, θα δείξουν τώρα εμπρακτά την υποστήριξή τους. Τα ευχαριστούμε εκ των προτέρων.

Ελλάδα. Η χώρα της ποικιλότητας, Νίκος Πέτρου. Δεμένο 29x29cm, 372 σελ.	€68
Διατίθεται ξεχωριστά σε ελληνικά και σε αγγλικά έκδοση.	(για τα μέλη €55)
Δαδιά, Νίκος Πέτρου	€12
Κερκίνη, Νίκος Πέτρου	€12
Οι πεταλούδες της Ελλάδας, Λάζαρος Παμπέρης, 768 σελ.	€85
Χρώματα του Δάσους ΡΟΔΟΠΗ, Νίκος Πέτρου - Κώστας Βιδάκης, 342 σελίδες, δεμένο	€60
Ορχιδέες Της Ελλάδας, Νίκος Πέτρου - Μαρία Πέτρου - Μάριος Γιαννακούλιας, 320 σελ.	€60
Η Ελληνική Χλωρίδα στο μύθο στην τέχνη στην Λογοτεχνία, Hellmut Baumann, 250 σελ.	€40
Σπάνια και Ενδημικά Φυτά της Ν. Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου	€48
100 Ενδημικά φυτά της Ελλάδας, Σωτήρης Αλεξίου (ελληνικά & αγγλικά)	€20
Η Φυσική Κληρονομιά μας, Αξία - Προστασία, Πρακτικό Συνεδρίου και Λεύκωμα, 160 σελ.	€25
Φυτά σε αρχαία ελληνικά νομίσματα, Hellmut Baumann, 80 σελ., δεμένο	€20
Οι προστατευόμενες περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα, Γιώργος Σφήκας, 200 σελ.	€25
Αναζητώντας την Ελληνική φύση, Μυρτώ Απέργη, 144 σελ.	€25
Οδηγόι Πρεσπών, Εταιρία Προστασίας Πρεσπών, βιβλίο + 4 χάρτες	€22
Η ζωή στις Ελληνικές Θάλασσες και τη Μεσόγειο, 248 σελ.	€22
Τα Ψάρια της Ελλάδας, Δαυίδ Δημήτρης Κουτσογιαννόπουλος	€20
Γεωλογική Κληρονομιά, Καλειδοσκόπιο, 102 σελ. + cd.	€17
Περιβαλλοντική Εκπαίδευση Γένους Θηλυκού, Αντιόπη Φραντζή, Εκδ. Χρ. Δάρδανος	€12
Τα πετρώματα με απλά λόγια, Γεωργία Φέρμελη - Αναστασία Κουτσουβέλη, 64 σελ.	€8
Φυτά, Γιασεριά, Χαρά του νου και του κορμιού, 48 σελ.	€6
Διατηρώντας τη φύση, διατηρείς την ζωή, Βασικές έννοιες βιολογίας - οικολογίας, Μελετώ τα φυτά, Σπερματόφυτα, Μαρία Ρουσομουστακάκη, 56 σελ.	€6
Τα ψάρια του Αμβρακικού, Φώτης Περγαντής, 28 σελ.	€5
Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά	€5,50

Εκτός από τα βιβλία, από τα γραφεία μας μπορείτε επίσης να προμηθευτείτε ευχετήριες κάρτες με εξήρατες φωτογραφίες με θέμα πουλιά, πεταλούδες, φυτά και μανιτάρια (€5), καθώς και το Σήμα της Εταιρίας, τον Κρητικό Αίγαγρο (€5).

Γαλάζιες Σημαίες

Αίσιο το ξεκίνημα της φετινής περιόδου των Γαλάζιων Σημαιών.

Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας ελέγχου της τήρησης εκ μέρους των διαχειριστών βραβευμένων ακτών και μαρινών των κριτηρίων για τη νέα χρονιά, στάλθηκαν οι Γαλάζιες Σημαίες που θα κυματίζουν από

την 1η Ιουλίου ως το τέλος της κολυμβητικής περιόδου στις 394 ακτές και τις 9 μαρίνες.

Παρά την παρατηρηθείσα καθυστέρηση στην αποστολή των αναγκαίων στοιχείων, ιδίως από διαχειριστές Δήμων που αντιμετώπισαν πρακτικά προβλήματα συνεπεία των συνενώσεων του Καλλικράτη, κατορθώ-

Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Δήμους και συνεργαζόμενους ιδιώτες φορείς, που διαχειρίζονται οργανωμένες ακτές και μαρίνες σε 40 χώρες. Φορέας του Προγράμματος στην Ελλάδα είναι η ΕΕΠΦ. Για να απονεμηθεί η «Γαλάζια Σημαία», απαιτούνται καθαρή θάλασσα και ακτή, άρτια οργάνωση και καλής υπηρεσίας, ασφάλεια λουομένων και επισκεπτών, περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και προστασία της ακτής και του παράκτιου χώρου.

Με πίστη ότι η φροντίδα τόσο του εαυτού μας, όσο και του περιβάλλοντός είναι υπόθεση που αφορά τον κάθε έναν, η NIVEA SUN είδε το όραμά της να συμβαδίζει με τις αξίες του προγράμματος «Γαλάζιες Σημαίες». Για αυτό, η NIVEA SUN στηρίζει τη συνεχή προσπάθεια της ΕΕΠΦ για τη διαφύλαξη της ποιότητας και τη σωστή διαχείριση των ακτών της χώρας μας, ώστε να είναι χώροι ασφαλείς, ευχάριστοι και έτοιμοι για διασκέδαση στον ήλιο.

θηκε, με μεγάλη προσπάθεια της ομάδας των Γαλάζιων Σημαιών, να τηρηθεί το χρονοδιάγραμμα του Προγράμματος.

Στο μεταξύ πραγματοποιήθηκε με επιτυχία το ετήσιο Σεμινάριο Επιθεωρητών των Γαλάζιων Σημαιών, με την παρουσία πολλών νέων και νεαρών σε ηλικία εθελοντών που με πολύ κέφι και

BDF ●●●●
Beiersdorf

100 ΧΡΟΝΙΑ
Η ΕΠΙΔΕΡΜΙΔΑ ΣΟΥ
ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΜΑΣ

© NIVEA
BDF ●●●●

ΚΑΛ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ / ΜΑΥΡΙΣΜΑ!

NEO

Πωλήσεις σε ασία,
Nielsen, 2011.

Διηγείρει την παραγωγή μελανίνης με φυτικά εκχυλίσματα για φυσικό, ομοιόμορφο μαύρισμα.

www.NIVEA.gr |

ΥΠΕΡΦΑΝΟΣ ΧΟΡΗΓΟΣ

Εθνικός Χειριστής
Γαλάζιες Σφαιρές

αφοσίωση στο έργο τους ετοιμάζονται να προχωρήσουν στους ελέγχους από τις αρχές Ιουλίου και σε όλο το διάστημα του καλοκαιριού. Πέραν της ενημέρωσης των Επιθεωρητών για τον τρόπο σωστής διενέργειας των ελέγχων, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην ενημερωτική και υποστηρικτική τους αποστολή, παρέχοντας στους διαχειριστές που αντιμετωπίζουν προβλήματα τις αναγκαίες διευκρινίσεις και συμβουλές, ή παραπέμποντάς τους στα γραφεία μας για πιο δύσκολες περιπτώσεις.

Η επιδίωξή μας είναι πάντα η βελτίωση στην πιστή εφαρμογή των κριτηρίων, μέσα από την κατανόηση των στόχων και την επιλογή ορθών κατά περίπτωση λύσεων που η Εταιρία είναι πάντα σε θέση και έτοιμη να προτείνει.

Όπως κάθε χρόνο, θα πραγματοποιηθούν και έλεγχοι από διεθνή επιθεωρητή του FEE, που θα επισκεφθεί επιλεγμένες περιοχές.

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι, παρά τις δύσκολες συνθήκες, παρατηρείται με το

πέρασμα του χρόνου σημαντική βελτίωση στην εφαρμογή των κριτηρίων. Η φετινή εμπειρία που θα αποκτήσουν οι νέοι Δήμοι θα συμβάλει πολύ στην εμπέδωση αυτής της βελτίωσης.

Σημαντικός παράγοντας της πιστής τήρησης του Προγράμματος είναι η εκ μέρους της Ειδικής Γραμματείας Υδάτων του ΥΠΕΚΑ ληφθείσα πρόνοια για την εφαρμογή των προγραμματισμένων ελέγχων της Ποιότητας Νερών Κολύμβησης από τα διαπιστευμένα εργαστήρια χωρίς καθυστερήσεις.

Με αφορμή την ύψωση των Γαλάζιων Σημαιών, έχουμε την ιδιαίτερη ευχαρίστηση να αναγγείλουμε ότι το πρόγραμμα «Γαλάζιες Σημαιές» υποστηρίζει φέτος, ως υπερήφανος χορηγός για την Ελλάδα, η NIVEA SUN, με την οποία μοιραζόμαστε κοινούς στόχους και όραμα. Η NIVEA SUN, ήδη από τις αρχές του Ιουνίου προβάλλει και προωθεί το μήνυμα των Γαλάζιων Σημαιών μέσα από ένα ολοκληρωμένο πλάνο επικοινωνίας.

*Λεωνίδας Κόλλας
Σεραφείμ Χατζησκάκης*

The Green Key

Η διεθνής συνάντηση των εθνικών χειριστών του Προγράμματος GREEN KEY πραγματοποιήθηκε στην πόλη Τανίνα της Πορτογαλίας, με τη συμμετοχή των υπευθύνων συντονισμού του από τις 34 χώρες στις οποίες υλοποιείται.

Συζητήθηκαν θέματα σχετικά με την υλοποίηση του Προγράμματος παγκοσμίως και ελήφθησαν αποφάσεις που σχετίζονται με την εξασφάλιση των ιδίων ποιοτικών χαρακτηριστικών λειτουργίας του σε όλες τις χώρες.

Από τον διεθνή συντονιστή του Προγράμματος ανακοινώθηκε ότι μεγάλες διεθνείς ξενοδοχειακές αλυσίδες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για υλοποίησή του στις ξενοδοχειακές μονάδες τους. Η ξενοδοχειακή αλυσίδα STARWOOD έχει υπογράψει ήδη συμφωνία με το FEE, φορέα συντονισμού του Προγράμματος διεθνώς, για την υλοποίησή του και την πιστοποίηση των μονάδων της με το Οικολογικό Σήμα GREEN KEY.

Συζητήθηκε επίσης η ανάγκη

εφαρμογής συγκεκριμένων επιπλέον κριτηρίων σε ξενοδοχειακές μονάδες πιστοποιημένες με το GREEN KEY στις οποίες οργανώνονται συνέδρια ή σεμινάρια. Τέλος, αποφασίστηκε η υποχρεωτική σταδιακή ικανοποίηση των προαιρετικών κριτηρίων του Προγράμματος από τις μονάδες που το υλοποιούν, προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνεχής ενίσχυση του περιβαλλοντικού τους προφίλ.

Διονυσία Παπαδοπούλου
Υπεύθυνη συντονισμού Προγρ/τος

Παρουσίαση του προγράμματος θα βρείτε και στον ιστοχώρο της εταιρίας μας στη διεύθυνση <http://www.eepf.gr/thegreenkey>. Τον πλήρη κατάλογο των Ξενοδοχειακών μονάδων που βραβεύθηκαν με σήμα οικολογικής ποιότητας The Green Key για το 2011 μπορείτε να τον βρείτε στη διεύθυνση <http://www.eepf.gr/thegreenkey/awards2011>

«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν»

Φύση χωρίς Σκουπίδια

«Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν», 4 χρόνια δράσης

Το Πρόγραμμα - Δίκτυο ΠΕ «Φύση χωρίς Σκουπίδια» έχει σκοπό την ευαισθητοποίηση και περιβαλλοντική εκπαίδευση μαθητών, νέων και ενηλίκων γύρω από την αειφορία, τη διαχείριση των φυσικών πόρων και τη μείωση των αποβλήτων. Η ευαισθητοποίηση για το περιβάλλον, η συνεργασία, η εθελοντική προσφορά, η κοινή δράση εθελοντών, Φορέων και Αρχών είναι οι πυλώνες του Δικτύου.

Από το 2009 μια από τις βασικές συνιστώσες του Δικτύου είναι η Δράση «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν». Προέκυψε μέσα από τη θλιβερή διαπίστωση ότι ο μισός πληθυσμός της Γης ζει με λιγότερα από δυο δολάρια την ημέρα, ότι από αυτούς τους πολύ φτωχούς ανθρώπους εκατομμύρια πεθαίνουν από υποσιτισμό και ασθένειες και οι μισοί από αυτούς είναι παιδιά ηλικίας μικρότερης των 5 ετών. Και από την άλλη πλευρά, ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της Γης έχει αναπτύξει πρότυπα υπερκατανάλωσης. Περίπου 15% των ανθρώπων των ανεπτυγμένων χωρών υποφέρει από υποσιτισμό. Περίπου 15% των αν-

θρώπων των φτωχών ή αναπτυσσόμενων χωρών υποφέρει από υποσιτισμό. Τη στιγμή που άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν...

Η Δράση «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν» έχει στόχο την ευαισθητοποίηση μαθητών, μαθητριών και ομάδων νέων, σε σχέση με τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά προβλήματα και ιδιαίτερα τη σωστή διαχείριση πόρων, τα διαφορετικά μοντέλα κατανάλωσης και απόρριψης υλικών. Επιδιώκεται όχι απλά η απόκτηση γνώσεων, αλλά η αλλαγή συμπεριφοράς μέσα από απλές καθημερινές πρακτικές, φιλικές προς το περιβάλλον. Επιδιώκεται να γνωρίσουν οι μαθητές/τριες τη διαφορετικότητα της ζωής και τα διαφορετικά επίπεδα διαβίωσης σε διάφορες περιοχές της Γης. Να αντιληφθούν και να εκτιμήσουν τα αγαθά που απολαμβάνουν, να αποκτήσουν θετική στάση ζωής και να αναπτύξουν την επιθυμία να συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής ατόμων που βρίσκονται σε υποδεέστερη θέση. Επιπλέον, μέσα από την υλοποίηση της Περιβαλλοντικής Δράσης, να αποκτήσουν δεξιότητες όπως η συνεργασία, η ομαδικότητα απέναντι στα προβλήματα της καθημερινής ζωής, ενώ

θα έχουν, παράλληλα, την ευκαιρία να ευαισθητοποιήσουν την οικογένειά τους και την τοπική κοινωνία για την αξία της προστασίας του περιβάλλοντος και να διεκδικήσουν από τις αρχές σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, το δικαίωμα ζωής σε ένα καλύτερο κόσμο.

Το 2009 η Ελλάδα δεν αντιμετώπιζε οικονομικό πρόβλημα. Ένα μεγάλο ποσοστό Ελλήνων ανήκε στην κατηγορία εκείνων που συχνά «πετούσαν». Σήμερα πληθαίνουν εκείνοι που πεινούν. Και δεν εννοούμε μόνο την έλλειψη τροφής. Εννοούμε γενικά τη στέρηση υλικών και δυνατοτήτων. Η στέρηση, για παράδειγμα, υγειονομικής περίθαλψης, παιδείας, καθαρού πόσιμου νερού, επιφέρουν φτώχεια σε διάφορα επίπεδα. Σήμερα περισσότερο από ποτέ, η φιλοσοφία και οι στόχοι της Δράσης αποκτούν μεγαλύτερη σημασία. Γι' αυτό και εντείνουμε τις προσπάθειές μας.

Στα τέσσερα χρόνια λειτουργίας του «Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν» εκτός από τη συμμετοχή των σχολείων και τις σημαντικές δραστηριότητές τους, αξίζει ιδιαίτερα να θυμηθούμε ότι: ■ Το 2009 ξεκίνησε η σύνδεση και επικοινωνία ελληνικών σχολείων με σχολεία της Ναμίμπια. Με χρήματα που συγκεντρώθηκαν από ελληνικά σχολεία και εθελοντές χτίστηκε ένα σχολείο/

Στόχος του Δικτύου «Φύση χωρίς σκουπίδια» είναι η ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων και για τη διατήρηση ενός καθαρού και πολιτισμένου περιβάλλοντος. Χορηγός του Δικτύου και της δράσης είναι η **ALPHA BANK** την οποία ευχαριστούμε θερμά.

ορφανοτροφείο και υποστηρίχθηκαν με εκπαιδευτικό υλικό και με χρήματα, 3 σχολεία στη Ναμίμπια. Διεξήχθη το πρώτο σχετικό Επιμορφωτικό Σεμινάριο Εκπαιδευτικών. Κυκλοφόρησε η 1η αφίσα της Δράσης.

■ Το 2010 πραγματοποιήθηκε Εκδήλωση - Τελετή Βράβευσης 24 ελληνικών σχολείων και επίσημης Σύνδεσης 14 ελληνικών σχολείων με 2 σχολεία της Ναμίμπια, η υποστήριξη των οποίων συνεχίστηκε.

■ Το 2011 διεξήχθη το 3^ο Πανελλήνιο Μαθητικό Συνέδριο με θέμα «Ανθρώπινες αξίες και περιβάλλον - Άλλοι πετούν άλλοι πεινούν» με θεματικές ενότητες: α) Ανθρώπινες αξίες, δικαιώματα παιδιών και νέων, β) Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν - Μειώνουμε τη σπατάλη υλικών και ενέργειας, γ) Είμαι διαφορετικός, έ και; ε) Ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας, συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους Φορείς για τα ανθρω-

πινα δικαιώματα, την αντιμετώπιση της φτώχειας, και με συμμετοχή μαθητών από όλη την Ελλάδα. Διεξήχθη το 2ο Σεμινάριο Εκπαιδευτικών για τις «Ανθρώπινες αξίες και το Περιβάλλον». Συνεχίστηκε η υποστήριξη από ελληνικά σχολεία 3 σχολείων της Ναμίμπια.

■ Το 2012 εστιάζουμε κυρίως σε μαθητές της Ελλάδας που χρειάζονται υποστήριξη. Προγραμματίζεται να γίνει στην Αθήνα Επιμορφωτική Ημερίδα με Σεμινάριο και εκδήλωση ευαισθητοποίησης για τις ανθρώπινες αξί-

ες. Η ημερίδα θα απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς, μαθητές, υπεύθυνους περιβαλλοντικών ομάδων, εθελοντές και άλλους πολίτες με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή τους για τις ανθρώπινες αξίες και το περιβάλλον.

Εντείνουμε τις προσπάθειές μας. Άλλοι πετούν, άλλοι πεινούν, κάποιιοι στηρίζουν μαθητές της Ελλάδας.

Ελάτε υποστηρικτές στην προσπάθειά μας.

Μαρία Ρουσομουστακάκη

Οι Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου

Το Αρσάκειο Νηπιαγωγείο Ιωαννίνων το σχολικό έτος 2010-2011 έλαβε μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης: «Οι Πράσινες Γωνιές της γειτονιάς μου».

Αρχικά, για την προσέγγιση του θέματος οι εκπαιδευτικοί Βασιλική Βάλλα και Ισαβέλλα Λιάτσου ασχολήθηκαν και συζητήσαν με τα παιδιά για τα οφέλη μιας πράσινης γωνιάς και συγκεκριμένα για την αναγκαιότητα ύπαρξής της στο χώρο του Νηπιαγωγείου.

Στη συνέχεια, συστήθηκε μια περιβαλλοντική επιτροπή αποτελούμενη από τους μαθητές του Νηπιαγωγείου καθώς και τις νηπιαγωγούς τους.

Αποφασίστηκε να δημιουργηθεί ανθόκηπος και λαχανόκηπος. Αγοράστηκαν βολβοί και σπόροι (ντομάτα, μαρούλι, κα-

λέντουλα, λίλιουμ, γαρίφαλο και μέντα), τα οποία και φυτεύτηκαν σε παρτέρια-γλάστρες.

Καθημερινά τα παιδιά παρακολουθούσαν και βοηθούσαν στην εξέλιξή τους φροντίζοντας και ποτίζοντάς τα. Μόλις φύτρωσαν τα σπόρια και οι βολβοί, κρίθηκε απαραίτητο να μεταφυτευτούν, εξασφαλίζοντάς τους μεγαλύτερη διάρκεια ζωής. Έτσι, η περιβαλλοντική επιτροπή περιηγήθηκε στον προαύλιο χώρο, για να εντοπίσει τους «πράσινους χώρους». Στη συνέχεια επιλέχθηκε η «πράσινη γωνιά», γωνιά προσβάσιμη στα παιδιά για την καθημερινή της φροντίδα.

Η γωνιά φωτογραφήθηκε, σκαλίστηκε και ετοιμάστηκε από την επιτροπή για τη μεταφύτευσή της. Με προσοχή και αγάπη μεταφυτεύθηκε ο ανθόκηπος και ο λαχανόκηπος στο Νηπιαγωγείο και ξεκίνησε αμέσως η φροντί-

δα του και το πότισμα από τα παιδιά. Συγχρόνως ετοιμάστηκαν καρτελάκια με τις ονομασίες των λουλουδιών και λαχανικών που μεταφυτεύθηκαν, δόθηκε στη γωνιά το όνομα «ο κηπάκος μας» και τέλος φωτογραφήθηκαν οι μικροί μαθητές περήφανοι μπροστά από τη δικιά τους «πράσινη γωνιά».

Αξιολογώντας τις ενέργειες και δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν καθόλη τη διάρκεια του προγράμματος, δεν προέκυψαν ιδιαίτερες δυσκολίες, με αποτέλεσμα να φέρουμε εις πέρας τους αρχικούς μας στόχους. Παρόλα αυτά η κυριότερη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε ήταν οι καιρικές συνθήκες που συνέβαλαν στην μη μεταφύτευση της μέντας (αέρας και βροχή).

Θεωρούμε ότι με τη συμμετοχή μας αυτή τα παιδιά αντιλήφθηκαν τη σημασία του πράσινου στη ζωή μας και περισσότερο ότι καταφέραμε να τα ευαισθητοποιήσουμε στην προστασία και φροντίδα τού οικοσυστήματός μας.

**Οι νηπιαγωγοί
Βασιλική Βάλλα
Ισαβέλλα Λιάτσου**

Οι «Πράσινες Γωνιές της Γειτονιάς μου» είναι Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, τα οποία καλούνται να γνωρίσουν και να υιοθετήσουν τις μικρές ή μεγάλες πράσινες γωνιές, καταφύγια ζωής, που βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

Πανελλήνιος διαγωνισμός και εκδήλωση βράβευσης για την ανάδειξη καλύτερου βίντεο περιβαλλοντικού περιεχομένου

Η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης και η Δ/ση Β/θμιας Εκπ/σης Ν. Αχαΐας οργάνωσαν σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης (ΕΚΕΠΕΚ) του Παντείου Πανεπιστημίου, εκδήλωση βράβευσης για την ανάδειξη του καλύτερου βίντεο περιβαλλοντικού περιεχομένου, που είχε προετοιμασθεί από τους συμμετέχοντες στο Δίκτυο μαθητές με την υποστήριξη των υπεύθυνων εκπαιδευτικών τους.

Στην εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 28 Απριλίου 2012, στο Αμφιθέατρο «Σάκη Καραγιώργα ΙΙ» του Παντείου Πανεπιστημίου, παραβρέθηκαν μαθητές και εκπαιδευτικοί από τα Γυμνάσια και Λύκεια που συμμετέχουν στο δίκτυο «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον» και παρουσίασαν τα βίντεο τους. Την εκδήλωση χαιρέτησαν ο κος Νίκος Μπακουνάκης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού του Παντείου Πανεπιστημίου, η κα Έφη Φουσέκη, Δ/ντρια Δ/σης ΣΕΠΕΔ του Υπουργείου Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, ο κος Νίκος Πέτρου, Πρόεδρος της ΕΕΠΦ και η κα Αλέξια Νικηφοράκη, Πρόεδρος Επιτροπής Στρατηγικής Εκπ/κων Προγραμμάτων.

Το Δίκτυο απευθύνεται στα Γυμνάσια και Λύκεια, όπου ομάδες μαθητών, σε συνεργασία με άλλα σχολεία στην Ελλάδα, όσο και σ' άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, χειρίζονται ως δημοσιογράφοι κάποιο κοινό πρόβλημα του περιβάλλοντος, με εργαλείο επικοινωνίας το Internet. Ευχαριστούμε θερμά τον ΟΤΕ, υποστηρικτή του Δικτύου Π.Ε. «Νέοι Δημοσιογράφοι για το Περιβάλλον».

Νέοι Δημοσιογράφοι για το περιβάλλον

Τα σχολεία που συμμετείχαν με τα βίντεο τους στην εκδήλωση ήταν τα εξής:

- 15° Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου
- 2° Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου
- 2° Γυμνάσιο Κιλκίς
- Γυμνάσιο Άστρους Αρκαδίας
- Γυμνάσιο Ευκαρπίας
- 6° Γενικό Λύκειο Τρικάλων
- 6° Γυμνάσιο Καλαμάτας
- Γενικό Λύκειο Καμπάνη
- 2° ΕΠΑΛ Αμαλιάδας
- Ζάννειο Πειραματικό Λύκειο
- Ελληνογερμανική Αγωγή
- Σύγχρονη Σχολή Αυγούλεα
- Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας

Μετά την προβολή των βίντεο ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα του διαγωνισμού, στον οποίο συμμετείχαν τα παραπάνω σχολεία, όπως προέκυψε από την αξιολόγηση που έγινε από την Επιτροπή Αξιολόγησης (δημοσιογράφοι και εκπρόσωποι από τη Συντονιστική Επιτροπή του Δικτύου, της ΕΕΠΦ και του Πάντειου Πανεπιστημίου Αθηνών). Με το κλείσιμο της εκδήλωσης

επιδόθηκαν τα βραβεία.

Τα τρία καλύτερα βίντεο που βραβεύτηκαν ήταν:

1° Βραβείο - **Ζάννειο Πειραματικό Λύκειο** για το βίντεο με τίτλο «Η Γη ραγίζει»

2° Βραβείο - **Γυμνάσιο Ευκαρπίας** για το βίντεο με τίτλο «Αδράνεια στοπ! Αδρανή στοπ!»

3° Βραβείο - **2° ΕΠΑΛ Αμαλιάδας** για το βίντεο με τίτλο «Δραστηριότητες για το πόσιμο νερό»

Επίσης επιδόθηκαν Έπαινοι στα σχολεία: Γυμνάσιο Άστρους Αρκαδίας, Σύγχρονη Σχολή Αυγούλεα, 15° Δημοτικό Σχολείο Ρεθύμνου και Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας.

Ευχαριστούμε όλους τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές που συμμετείχαν στο διαγωνισμό, καθώς και όλους όσους μας τίμησαν με την παρουσία τους. Συγχαρητήρια σε όλους!

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα την Kraft foods και την Coca Cola Τρία Έψιλον για την ευγενική προσφορά τους στην εκδήλωση

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Δημιουργία Περιβαλλοντικής Επιτροπής στο σχολείο.

Είναι το πρώτο βήμα για την υλοποίηση του στόχου «Οικολογικό Σχολείο», για να ξεκινήσει το σχολείο το ταξίδι προς την αειφορία. Η Περιβαλλοντική Επιτροπή είναι η κινητήρια δύναμη του προγράμματος.

Ποιος είναι ο ρόλος της;

Ο ρόλος της είναι καθοριστικός σε όλα τα στάδια εφαρμογής του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα η Περιβαλλοντική Επιτροπή:

- Εξασφαλίζει την εκπροσώπηση στη λήψη αποφάσεων όλων των μελών της σχολικής κοινότητας (κυρίως των μαθητών).
- Καθοδηγεί τη διεξαγωγή της έρευνας - περιβαλλοντικού ελέγχου του σχολείου, συμβάλλει στη διαμόρφωση του σχεδίου δράσης, παρακολουθεί την εφαρμογή του και γενικότερα έχει πρωτεύοντα ρόλο στην επιτυχή διεκπεραίωση όλων των άλλων βημάτων-σταδίων.
- Αναλαμβάνει και διασφαλίζει την ενημέρωση της σχολικής κοινότητας για όλα όσα αφο-

ρούν το πρόγραμμα, καθιερώνοντας μια ευρηματική επικοινωνιακή τακτική ανάλογα με τις συνθήκες του σχολείου

- Είναι ο συνδεδετικός κρίκος ανάμεσα σε μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς, το διοικητικό προσωπικό του σχολείου, την Τοπική Αυτοδιοίκηση και άλλους τοπικούς φορείς.

Από ποιους αποτελείται;

Η Περιβαλλοντική Επιτροπή, στην ιδανικότερη περίπτωση, πρέπει να αντιπροσωπεύει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλη τη σχολική και ευρύτερη τοπική κοινότητα. Αποτελείται από:

- Το διευθυντή, τον υπεύθυνο - συντονιστή εκπαιδευτικό για το πρόγραμμα, άλλους εκπαιδευτικούς.
- Μαθητές από κάθε τάξη.
- Εκπρόσωπο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων.
- Το μη διδακτικό προσωπικό του σχολείου (επιστάτης, φύλακας, υπεύθυνος κυλικείου κλπ).
- Εκπρόσωπο της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Όσον αφορά τον τρόπο συγκρότησής της, μπορεί να ξεκινήσει από την ενεργή ομάδα που υπάρχει στο σχολείο (Διευθυντής, εκπαιδευτικοί που υλοποιούν προγράμματα, μαθητές τάξεων που υλοποιούν πρόγραμμα (Α/θμια) ή μέλη των περιβαλλοντικών ομάδων (Β/θμια) και στη συνέχεια να διευρυνθεί με μέλη από άλλους φορείς, όπου είναι δυνατόν.

Μπορεί, ακόμα, να προταθεί από την αρχή –με πρωτοβουλία του Διευθυντή– διαδικασία επιλογής των μελών της επιτροπής από όλους τους φορείς που προβλέπεται.

Βασικό και απαραίτητο στοι-

χείο για τη συμμετοχή ενός σχολείου στα Οικολογικά Σχολεία είναι η αντιπροσωπευτική συμμετοχή μαθητών στην Επιτροπή. Για παράδειγμα, οι μαθητές/τριες μέλη της Επιτροπής μπορεί να είναι εκπρόσωποι των μαθητικών συμβουλίων (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση) ή να έχουν εκλεγεί ως εκπρόσωποι των τάξεών τους ειδικά για την Επιτροπή. Σε αυτή την περίπτωση καλό είναι να έχουν προηγηθεί συνελεύσεις τμημάτων, όπου οι υποψήφιοι θα εξηγήσουν γιατί διεκδικούν τη συμμετοχή τους στην Επιτροπή και τι προτίθενται να προσφέρουν.

Η συχνότητα συναντήσεων της Επιτροπής εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν στο σχολείο. Η μέχρι τώρα εμπειρία πάντως έχει δείξει ότι οι συναντήσεις καλό είναι να έχουν προγραμματιστεί εξ αρχής για συγκεκριμένες ημερομηνίες (π.χ. κάθε πρώτη Δευτέρα του μήνα). Επίσης καλό είναι να κρατούνται πρακτικά των αποφάσεών της με τη μορφή ημερολογίου και να παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των συζητήσεων της Επιτροπής σε ειδικό πίνακα ανακοινώσεων και να γίνονται γνωστά με διάφορους τρόπους σε όλη τη σχολική κοινότητα.

Τα «Οικολογικά Σχολεία» είναι ένα Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο οποίο συμμετέχουν σχολεία όλων των βαθμίδων από όλη την Ελλάδα, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών και μεθρητιών, αυριανών πολιτών, με περιβαλλοντικά προβλήματα και τη διαμόρφωση θετικής στάσης για την αντιμετώπισή τους. Είναι μάλιστα το μεγαλύτερο Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και αριθμεί περισσότερες από 50 χώρες, 5.000 τοπικά διαμερίσματα, 35.000 σχολεία (από τα οποία περισσότερα από 10.000 είναι βραβευμένα), 600.000 εκπαιδευτικούς και περισσότερους από 10.000.000 μαθητές ανά τον κόσμο. Ευχαριστούμε θερμά το John S. Fafalios Foundation υποστηρικτή του δικτύου.

Όταν βρισκόμαστε στο δάσος για εμάς:

Είναι σημαντικό:

1. Να χαιρόμαστε ένα περίπατο στο δάσος γιατί με αυτόν τον τρόπο μειώνεται το στρες της καθημερινότητας. Επίσης μας φτιάχνει την διάθεση.
2. Να αναπνέουμε το μυρωδάτο αέρα.

Είναι πολύ σημαντικό:

1. Να μαζεύουμε τα σκουπίδια που υπάρχουν.
2. Να είμαστε εθελοντές δασοφύλακες, γιατί με αυτόν τον τρόπο προστατεύουμε το περιβάλλον.

Δεν είναι πολύ καθόλου σημαντικό:

1. Να κυνηγάμε πουλάκια και λαγούς.
2. Να αποκτήσουμε ένα σπιτάκι στο δάσος.
3. Να χαράξουμε το όνομά μας στον κορμό ενός δέντρου.
4. Να κόβουμε ένα μπουκέτο αγριολούλουδα.
5. Να μαζεύουμε δείγματα φύλλων, γιατί έτσι διαταράσσουμε την τροφική αλυσίδα και επίσης δεν συνεισφέρει τίποτα στο περιβάλλον.

Γιατί για εμάς είναι πολύ σημαντικό να προστατεύουμε τη φύση, να τη χαιρόμαστε και καθόλου σημαντικό να την καταστρέφουμε.

Οι μαθητές του 3^{ου} Γυμνασίου Κηφισιάς

ΜΑΘΑΙΝΩ ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Τραγούδι για τα δάση

*Τα δάση είναι πηγή ζωής και θησαυροί της γης μας
πως θα υπάρχουν πάντοτε αυτή είναι η ευχή μας*

*Μυρίστε τα λουλούδια του την ευωδιά σκορπίζουν
νερά καθάρια τρέχουνε ποτάμια κελαρύζουν*

*Έντομα ζώα ζούνε εδώ πουλάκια κελαηδούνε
μα να συμβούν οι συμφορές καθόλου δεν αργούνε*

*Το δάσος θέλει σεβασμό αιώνες για να ζήσει
κι αν είσαι άνθρωπος σοφός προστά-τεψε τη φύση*

*Να το χαρείς στις εκδρομές κι εσύ και τα παιδιά σου
να είναι η ελπίδα σου η ανάσα και η χαρά σου*

*Τα χέρια μας υψώνουμε με τόλμη και με ευθύνη
δική μας πια υπόθεση τα δάση έχουνε να γίνει.*

**Αλεξάνδρα Κοσκολού
1ο Νηπιαγωγείο Μελισσίων**

Το «Μαθαίνω για τα Δάση» είναι ένα Διεθνές Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που έχει στόχο να ενθαρρύνει σχολεία και εκπαιδευτικούς, ώστε να συμπεριλάβουν τα δάση στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες, να τα πλησιάσουν οι μαθητές και να μάθουν από αυτά. Χορηγός του Δικτύου είναι το **ΙΔΡΥΜΑ ΛΕΒΕΝΤΗ**, το οποίο και ευχαριστούμε θερμά για την υποστήριξή του.

Φωτ. Γιώργος Πολίτης

Ελατόδασος στην Οίτη

Πρόγραμμα Εκδρομών - Ομιλιών

Μπορείτε πάντα να ελέγχετε τη σχετική ιστοσελίδα μας στο <http://www.eepf.gr/ekdromes> για τις τελευταίες πληροφορίες σχετικά με τις εκδρομές και τις εκδηλώσεις της Εταιρίας μας. Στην ίδια σελίδα θα βρείτε και αναλυτικά προγράμματα για τις επικείμενες εκδρομές.

Διαδικασία εκδρομών: Η εγγραφή στους πίνακες συμμετοχής των πολυήμερων εκδρομών για τα μέλη και τους φίλους της Εταιρίας μας **ξεκινά ένα μήνα πριν** από την εκάστοτε ημερομηνία της εκδρομής, **αλλά μόνο με ταυτόχρονη πληρωμή προκαταβολής** στο γραφείο Syrtigos Travel (210-3223000, 3235500). Η ελάχιστη προκαταβολή προσδιορίζεται σε 20 Ευρώ ανά διανυκτέρευση ανά άτομο. **Η εξόφληση του τιμήματος της εκδρομής πρέπει να γίνει το αργότερο δυο εβδομάδες πριν την αναχώρηση.** Σε περίπτωση ακύρωσης μετά την ημερομηνία αυτή ή μη ολικής εξόφλησης, η ΕΕΠΦ διατηρεί το δικαίωμα να παρακρατήσει την προκαταβολή, εκτός εάν η θέση καλυφθεί από τη λίστα αναμονής της εκδρομής. Για τις μονοήμερες εκδρομές, ισχύει λίστα προτεραιότητας ως προς την εγγραφή, **με ταυτόχρονη εξόφληση.**

▶ Δήλωση συμμετοχής για τους **περιπάτους**, στη Γραμματεία της ΕΕΠΦ, κ. Λένα Χατζηβασιλείου στα τηλ. 210 3224944, 210 3314563 (εσвт. 1) και ώρες από 13:00 έως 15:00.

▶ Τα μέλη μας που, για οποιονδήποτε λόγο, συμμετέχουν στις μονοήμερες εκδρομές μας **με το αυτοκίνητό τους**, απαλλάσσονται μεν από το κόστος του λεωφορείου αλλά οφείλουν να καταβάλουν ένα ποσοστό 30% επί της εκάστοτε τιμής συμμετοχής, για την κάλυψη των γραμματειακών εξόδων και των παρεχόμενων εξυπηρετήσεων (αρχηγός, ξεναγός, έντυπα κλπ.).

▶ Τα μέλη μας που συμμετέχουν σε εκδρομές που περιλαμβάνουν **πεζοπορία**, ιδίως με κάποιο βαθμό δυσκολίας, οφείλουν να σταθμίζουν τις δυνάμεις τους και να απένουν οικειοθελώς από αυτές. Για λόγους ασφάλειας, ο υπεύθυνος αρχηγός έχει το δικαίωμα και την υποχρέωση να κρίνει και να αποτρέπει τη συμμετοχή σε πεζοπορία ατόμων που δεν διαθέτουν την αναγκαία δυνατότητα, ή δεν έχουν τον εκάστοτε κατάλληλο ρουχισμό, υποδήματα, κάλτσες και εξοπλισμό.

Νότια Εύβοια (2ήμερη εκδρομή)

Παρασκευή - Κυριακή
5 - 7 Οκτωβρίου

Μία πεζοπορική εκδρομή στη Νότια Εύβοια. Επίσκεψη στα: Γραμπιά, Υδραγωγείο στις Καμάρες, Καστέλλο Ρόσσο, Κτήμα Μοντοφώλι (αμπελώνας), Φαραγγί του Δημοσάρη (πεζοπορία 4 ώρες), Καστανόδασος της Όχης, Πανοχώρι του Πλατανιστού, Παλαιά Κάρυστος. Αρχηγός: Ντον Μάθιους Ξεναγός: Σταμάτης Ζόγκαρης

15 Οκτωβρίου

Οικονομικές δραστηριότητες και προστασία της φύσης – έννοιες συνεργάσιμες. Μία παρουσίαση της Εταιρίας EDDING. Ομιλητής: Σταύρος Ντάλλας, Γενικός Διευθυντής της EDDING

Τζιά.

Σάββατο - Κυριακή
3 - 4 Νοεμβρίου

Εξερεύνηση της βαλιανιδιάς και της χρήσης των βαλιανιδιών στο Red Tractor Farm–Κορψιάς, πεζοπορία Μονή Επισκοπής–Άστρα, και Αγίος Συμεών–Καρθαία–Σταυρουδάκι (3-4 ώρες), διάλεξη για τα φυτά της Τζιά από τη Ρένα Καρακατσάνη. Αρχηγός: Ντον Μάθιους Ξεναγός: Κωστής Μαρούλης, Μάρου Mayer

12 Νοεμβρίου

Η Πρέσπα, ο Δρυμός και το Διεθνές Βαλκανικό Πάρκο. Το έργο της Εταιρίας Προστασίας Πρεσπών (ΕΠΠ). Ομιλήτρια: Μυροίνη Μαλακού, Γενική Διευθύντρια της ΕΠΠ.

24 Νοεμβρίου

Επίσκεψη και δεντροφύτευση στην Πάρνηθα. Αρχηγός: Ντον Μάθιους

Εγγραφές - Συνδρομές

Νέα Μέλη: Αν ευχαριστηθήκατε διαβάζοντας το Περιοδικό μας και θέλετε να βοηθήσετε την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης στο έργο της, **γίνετε σήμερα μέλος ή γράψτε κάποιον γνωστό σας**, συμπληρώνοντας την παρακάτω αίτηση και στέλνοντάς την στα γραφεία μας, μαζί με τη συνδρομή. Θα λαμβάνετε τότε δωρεάν το περιοδικό κάθε τρίμηνο και θα έχετε έκπτωση στις εκδρομές και σε ορισμένες εκδόσεις μας.

Η συνδρομή για το 2011 είναι: Τακτικό μέλος . . . . . 40 ΕΥΡΩ Νέος (έως 24 ετών) . . . 20 ΕΥΡΩ
Αρωγό μέλος . . . 75 ΕΥΡΩ Μέλος εξωτερικού . . 50 ΕΥΡΩ Εταιρικό μέλος . . . . 1.000 ΕΥΡΩ

Θέλω να εγγραφώ μέλος της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Τακτικό μέλος Νέος (έως 24 ετών) Μέλος εξωτερικού Αρωγό μέλος Εταιρικό μέλος

Όνομα: . . . . . Επώνυμο: . . . . .

Επάγγελμα / Ιδιότητα: . . . . .

Διεύθυνση: . . . . .

T.K.: . . . . . Πόλη: . . . . . Χώρα: . . . . .

Τηλέφωνο κατοικίας: . . . . . Τηλέφωνο εργασίας: . . . . .

Fax: . . . . . E-mail: . . . . .

Σας στέλνω τη συνδρομή μου με:

ALPHA BANK λογ/σμός **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

EUROBANK λογ/σμός **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** . . . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ λογ/σμός **GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620** . . Κατάθεση Πάγια Εντολή

Στην περίπτωση που επιλέξετε την πάγια εντολή θα πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο Πάγια Εντολής Σταθερού Ποσού σε οποιοδήποτε κατάσταση των παραπάνω τραπεζών, σημειώνοντας το ονοματεπώνυμό σας στην «Αιτιολογία».

Τραπεζική επιταγή στο όνομα της Ελληνικής Εταιρίας Προστασίας της Φύσης

Ταχυδρομική επιταγή

Μπορείτε να κάνετε την αίτηση και online στη διεύθυνση: <http://www.eepf.gr/aitisi>

Παλαιά Μέλη: Μπορείτε και σείς να εξοφλήσετε τη συνδρομή σας με έναν από τους παραπάνω τρόπους. Θα σας εξυπηρετούσε, ίσως, να χρησιμοποιήσετε τη μέθοδο της Πάγιας Εντολής. Ειδοποιήστε μας αν κάποια στοιχεία σας έχουν αλλάξει.

Σημείωση: Η ημερομηνία οφειλής της συνδρομής των μελών αναγράφεται σε κάθε ετικέτα αποστολής του περιοδικού. Παρακαλούμε σημειώστε την.

Δωρεές

Δεχόμαστε ευχαρίστως δωρεές που ενισχύουν τις διάφορες δραστηριότητες της ΕΕΠΦ. Μπορείτε να καταθέσετε τη δωρεά σας στο λογαριασμό **GR63 0140 1200 1200 0200 2011 678** στην **ALPHA BANK**, ή στο λογαριασμό **GR50 0260 0030 0000 6020 0910 148** στην **EUROBANK** ή στο λογαριασμό **GR56 0110 1040 0000 1042 9666 620** στην **ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ** ειδοποιώντας μας, ή να μας τη στείλετε με όποιον τρόπο επιθυμείτε. Σε κάθε περίπτωση θα σας δοθεί το νόμιμο παραστατικό, για φορολογική χρήση.

Μεταξύ Απριλίου και Ιουνίου 2012 λάβαμε τις παρακάτω δωρεές για τους σκοπούς της Εταιρίας:

Υπερ σκοπών της εταιρίας: Σωτηρία Νικολαΐδου €120.

Εις μνήμην Λόλας Κουνινιώτη: κος και κα Βενιζέλου €200.

Εις μνήμην Κωνσταντίνου Φιλίππου: Ιωάννης και Βασιλική Νιώτη €50.

Εις μνήμην Ανδρέα Τσεκούρα και Ναυσικής Παπαδοπούλου: Αλίκη Δέφνερ €100.

Ευχαριστούμε θερμά τους δωρητές.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ**
Νίκης 20, 105 57 Αθήνα

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Τεκ. Γραφείο
Κ.Ε.Μ.Π.Α.
Αριθμός Άδειας
2126

ΕΝΤΥΠΟ
ΚΛΕΙΣΤΟ
ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ
1164/97
Κ.Ε.Μ.Π.Α.

Φωτ. Άρης Βιδάλης

Κυκλαδίτικα καλοκαρινά πρόματα στην Ανάφη.